

SIYASAL BİLİM ve HUKUK

«TAM BAĞIMSIZLIK» VE ATATÜRK (*)

Prof. Dr. Muammer AKSOY

Az gelişmiş ülkelerde «tam bağımsızlık» sorununun hayatî önemi :

Çağdaş toplumun, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda büyük önem taşıyan çeşitli sorunları vardır. Bunların doğru ya da yanlış çözümlere bağlanması, o toplumdaki insanların —hiç değilse— çoğunluğunun (hatta büyük çoğunluğunun) refahı, güvenliği, kısacası mutluluğu üzerinde büyük rol oynamaktadır.

«Az gelişmiş ülkeler» veya «geri kalmış ülkeler» diye adlandırılan toplumlarda ise, aynı nitelikteki bazı sorunlar, bu toplumların doğrudan doğruya varlıkları ile, hele «az gelişmişlik durumundan çıkabilmeleri» ile de ilgilidirler. Bu nedenle, o toplumlar için hayatî önem taşımaktadırlar. Gelişmiş batı (klasik demokrasi veya liberal demokrasi)¹ ülkelerinde, ekonomik, sosyal ve kültürel alandaki sorunların şöyle veya böyle çözümlere bağlanması, elbette onların da daha ileri gitmesi, vatandaşlarının maddî ve manevî var-

(*) Okuyucularımıza, bu incelemeyi okumaya başlamadan önce, «Yavuz Abadan'a Armağan, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 280, Sevinç Matbaası, Ankara, 1969, s. 689-799»da yer alan «Atatürk'ün Işığında Tam Bağımsızlık İlkesi» başlıklı incelememizi okumalarını salık veririz. Şimdi yayınladığımız bu 77 sahifelik inceleme, sözü geçen bir devamı sayılabilir.

(1) Bugün klâsik demokrasinin yürürlükte olduğu ülkelerde, artık klâsik demokrasi değil, Neo-klâsik demokrasi egemendir ki, o Neo-klâsik demokrasi, sosyal yönü ile zaten klâsik demokrasinin sakıncalarını büyük ölçüde gidererek kişivi mutlu yapmanın çarelerini bir dereceye kadar bulmuştur. Bu konuda bak **Mümtaz Sosyal**, «Anayasaya Giriş», Ankara 1969, s. 85-86.

lıklarını geliştirebilmeleri bakımından, olumlu veya olumsuz etkilere sahiptir; ve bundan ötürü bir önem taşır. Amma bu önem, o toplumlarda bazı «sıçramaları sağlayacak» veya «çağ açan sonuçlar doğuracak» kadar değildir. Çünkü bu toplumlarda ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel hayat, oldukça sağlam bir takım temellere oturmuştur; —az veya çok— olumlu sonuçlarını vermektedir. İnsanlar hayat asgarisinin altında değil, çok üstünde yaşamakta; refah ve güvenlik meyvelerinden paylarını almaktadırlar.^{2,3}

Az gelişmiş ülkelerde, çeşitli siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunların olumlu yeni çözümlere kavuşturulması (gerçek bir kalkınmanın sağlanması), ancak bir takım devrimlerin gerçekleştirilmesine (alt yapı kurumlarında bünye değişiklikleri yapılmasına) bağlıdır.⁵ Bu adımlar atılmadıkça, o toplumların, içinde buldukları geri kalmışlık çenberini kırarak çağdaş bir toplum haline gelebilmelerine, vatandaşlarını zamanımızın ölçülerine göre normal bir refah veya güvenliğe ulaştırabilmelerine imkân yoktur.

Bu geri kalmış ülkelerin, bugün ortak bir ana problemi vardır ki, onun çözümü, diğer sorunların çözülmesinin ilk şartını teşkil etmektedir. Bu sorunun çözümü; belki başlı başına hiçbir somut davayı olumlu bir sonuca ulaştıramaz. Fakat bu sorun çözülmedikçe, hiçbir devrimin devamlı olarak olumlu bir çözüme kavuşabilmesi olanaksızdır. Biz bunu, adeta «içerisinde kapıları kilitli bir çok odaları bulunan bir evin sokak kapısı»na benzetiyoruz. O sokak kapısını açsanız bile odalara girebilmek (odalardan ve onların içindeki eşyadan faydalanabilmek) için, bu odaların kapılarını da açmanız gerekir. Fakat sokak kapısının çılması (yani anahtarı), odalara girebilmenizin yine de ilk şartıdır. Ancak onu açtıktan sonradır ki, diğer kapıların açılması mümkün olabilecektir. İşte bu ana

(2) Büyük kapitalist toplumlarda dahi gerçek özgürlük ve sömürüden tam kurtulma ve ekonomik alanda kendi kendisinin efendisi olma olanağının arttırılması üzerinde elbette her zaman tartışılabilir; yeni ve daha adaletli bir düzen tartışma konusu olabilir. Fakat bu yeni düzene kavuşmanın önemi, hiçbir zaman az gelişmiş ülkelerdeki niteliği taşıyamaz.

(3) «Marksist demokrasiler» olarak nitelendirilen toplum düzenlerinin özgürlük kavramları, diğer toplumsal ölçüleri ve değerleri, Anayasamızın ve bizim anladığımız, tercih ettiğimiz ve benimsediğimiz anlamda değildir. Bak **C. B. Macpherson**, *Drei Formen der Demokratie*, Europäische Verlagsanstalt, 1967 ve **Mümtaz Soysal**, *Anayasaya Giriş*, 1969 s. 89-103, 118-128. Ancak bu toplumlarda dahi kişinin maddî refahının ve toplumsal (özellikle ekonomik) kalkınmanın —adım adım— ileriye doğru gittiğini, bizzat batılı kaynaklar teslim etmektedirler.

dava (bu sokak kapısı), «bağımsızlık» —daha doğrusu «*tam bağımsızlık (gerçek bağımsızlık)*»— sorundur. Gerçekten bugün geri kalmış toplumların en önemli sorunu, kendileri için insan onuru ile bağdaşmaz çeşitli eşitsizliklere sebep olan ve bu geri kalmışlıktan ileride de kurtulma olanağını bırakmayan BAĞIMLILIK durumu ve onun yarattığı kısır döngüdür. Başka bütün toplumsal sorunların çözümü, geniş ölçüde bu ana sorunun, bu ana ilişkinin geri kalmış ülke bakımından olumlu bir çözüme kavuşabilmesine bağlıdır.

Birinci Dünya Savaşından sonra, uluslararası kapitalizmin ve emperyalizmin baş hedeflerinden biri haline gelen «Türk Devletinin ve Türk ulusunun bağımsızlığını tüm yok etme» çabasının karşısına aşılmaz bir dağ gibi dikilen Ulusal Kurtuluş Savaşının büyük önderi *Mustafa Kemal*; herhangi bir biçimde bağımsızlığını kaybetmiş ve sömürülen uluslara (mazlum halklara), bağımsızlık için ulusal savaş yürütme konusunda örnek olmuştur. Gazi Mustafa Kemal, bağımlı hale gelmiş, az gelişmiş halklara, «siyasal bağımsızlıklarına ancak kendi güçleri sayesinde (ulusça sürdürecekları uzun bir kurtuluş savaşı sonunda) kavuşabileceklerini», «istilâcıdan kurtulurken başka birinin uşaklığını kabul etmenin affedilmez bir hata olduğunu» öğretmekle yetinmemiştir. Onun, 50 yıl önce az gelişmiş ülkeler bakımından dünyaya ilân ettiği en önemli gerçek, geri kalmış ülkelerin bağımsızlığın *aldatıcı* olanına kanmamaları gerektiğini, ekonomik, malî, adlî ve kültürel alanlarda da gerçekleştiremeyen bir siyasal bağımsızlığın, *dolaylı bir bağımlılık* olduğunu ısrarla belirtmesidir. Yine Atatürk, yarım yüzyıl önce, tarihte az rastlanır bir *ısrarla* kendi ulusunun (ve dolaylı olarak aynı durumdaki mazlum halkların) bu konuda bilinçlenmesinin önemi üstünde durmuştur: Ekonomik, malî, kültürel, adlî veya askerî bağımsızlık, bir dost devlete (müttefike) dahi kısmen olsun bağışlanırsa, yani *eşit taraflar* durumundan çıkılarak *bir tür vesayete razı* olunursa, bu «cömert» (!) davranış, bağımsızlığın tüm kaybolması, barışçı yoldan esirlik boyunduruğunun kabul edilmesi sonucuna ulaştırmaktadır. İşte bu nedenle de Atatürk, «sadece siyasal alanda kalan bağımsızlığa», «aldatıcı bir bağımsızlık» gözüyle bakmış; ve hep «tam bağımsızlık (istiklâli tam)» veya «gerçek bağımsızlık (hakiki bağımsızlık)»dan söz etmiştir.

Gerçek bağımsızlık için, Devletin uluslararası ilişkilerde bağımsız sayılması yetmez :

Bugün bir Devletin, özellikle geri kalmış bir Devletin, «Milletlerarası Hukuk bakımından başka bir Devletin himayesi veya man-

dası altına girmiş devletler» arasında yer almaması, böylece dış ve iç ilişkilerinde başka bir Devletin «*r e s m e n denetimine ya da yönetimine tabi olmaması*, o Devlet ya da Ulusun *bağımsız* sayılması için yeter değildir. Nasıl «kişi özgürlüğü» denilince, artık sadece bir Devletin Anayasasında bazı hürriyetlerin sıralanmış olması ile yetinilmiyor; bunun ötesinde «fiilî olanakların, hatta sosyal ve ekonomik temel hakların varlığı» da anlaşılıyorsa, «tam bağımsızlık (gerçek bağımsızlık)» da, artık bir «şeklin» ötesindeki *içeriği* anlatmaktadır. Dar anlamda sadece *siyasal* değil, *çok yönlü* bir kavramdır bu.

Bir Devletin parlamentosundan çıkan kanunların yürürlüğe girmesi, başka bir Devletin şu veya bu organının resmî müsaadesine bağlı olmasa, Elçileri, Dışişleri Bakanı, Hükûmeti ve Parlamentosu, resmî denetim söz konusu olmaksızın başka Devletlerle ilişkiler sağlayabilse dahi, eğer o Devlet, askerî, ekonomik, malî, sosyal ve kültürel alanda, başka bir veya bir kaç Devletin kesin etkisi altındaysa (kendi işlerinde serbestçe yön çizme ve karar alma yeteneği fiilen ortadan kalkmışsa) bağımlı bir Devlet söz konusudur. Kısmen bağımlı duruma gelmiş bir toplumun ve onun üyelerinin ise, maddesel ve tinsel gelişmesi ipotek altındadır. Ve hatta böyle bir Devletin geleceği tehlikededir; «tam bağımlı» bir Devlet durumuna düşme ihtimali kuvvetlidir.

Bugün artık bedahat (tartışmasız kabul edilen gerçekler) haline gelmiş olan bu görüşler bile, «yabancı vesayeti»ni savunanlarca inkâr edilmekte ve «zamanımızda küçük bir devlet, büyük devletin her alandaki yardımını olmadan yaşayamaz» yolundaki demagoji, adeta «bilimsel bir gerçekmiş» gibi savunulmakta ve «geri kalmış ülkelerin tam (gerçek) bağımsızlık sloganları» duygusal istekler olarak küçümsenmektedir.^{4,5}

(4) Bak : Muammer Aksoy, Atatürk'ün ışığında tam bağımsızlık ilkesi, Yavuz Abadan Armağanı, s. 758-779.

(5) Bu dip notunda bir demogojiyi kısaca cevaplandıralım : «Dünyada artık bağımsız Devlet yoktur» yolundaki pek masum görülen bir iddia ile, «küçük ve orta Devletlerin bağımlı olmalarının normal ve bu nedenle de yadırganmıyacak bir sonuç olduğu» söylenmek istenmektedir.

Oysa Atatürk'ün ve bizim sözünü ettiğimiz «tam bağımsızlık», gerçek hayata yabancı olan soyut bir kavram değildir. Devletler arasındaki çeşitli ilişkiler, hatta ittifaklar, bağımsızlığı herhalde ortadan kaldırmak zorunluğunda sayılamaz. Ekonomik, mali ve askeri ilişkiler, bağımsızlığı ortadan kaldıracak bir hal alabilir veya almıya-

Bugün çeşitli yardım, ittifak ve ikili anlaşmalarla büyük bir devletle sıkı, pek sıkı bağlar kurmuş az gelişmiş ulus ve toplumların *askerî, ekonomik, malî, kültürel* bakımlardan bağımsızlıklarını geniş ölçüde kaybetmiş oldukları, *adlî* bağımsızlıklarının bile gölgelediği inkâr olunamaz bir gerçektir. Bu alanlardaki fiilî ve hatta

bilirler. Eğer taraflardan biri, «kendi toplumunun, kendi halkının kaderi bakımından **hayatî önemdeki kararlarda** ötekinin iradesine bağlı» ise, birinci halde (bağımlılık) söz konusudur. Bu «ötekinin iradesine bağlılık», doğrudan doğruya ya da dolaylı olabilir: Eğer bir devlet, ekonomik yaşamına yön verme söz konusu olduğu zaman, yabancı Devlet ya da şirketlerin «evet» veya «hayır» demeleri, sonucu çiziyorsa, örneğin onlara verilmiş ruhsatlar hele imtiyazlar Devletin karşısına dikiliyorsa, bağımlı bir durum var demektir. Bir devletin yabancılardan aldığı borçların geri verilmesi ya da faizleri, onun için bir korku konusu haline gelmişse, yani bu borçlar yüzünden borçlu Devletin bütçesi daima bir ipotek altında bulunuyorsa, eski borçları ödeyebilmek için yeni borçlar yapmak zorunluğu veya alacaklıların kendi iç işlerini (ekonomik hayatı, hatta askerî ittifaklarının kaderini) etkileme olanağı doğuyorsa, bağımlılık inkâr edilemez. Bir devletin başka ve daha kuvvetli bir devlet veya devletlerle olan özel ilişkisi, onun kültür ve eğitim işlerinin düzenlenmesinde, yabancı devletin açıkca etkide bulunma olanağını yaratmışsa ve bu yüzden daha az kuvvetli olan Devlet eğitim hayatını sadece ulusal gereksinmelerine göre değil, bir ölçüde de bu yabancı Devletin çıkarlarına göre ayarlama durumunda kalıyorsa, bağımlılığın varlığı, «tam bağımsızlığın yokluğu» kuşkusuzdur. Bir devlet, özel ilişkilere sahip olduğu kuvvetli Devletin bir kısım uyruklularına karşı adlî alanda egemenliğinin gereklerini yapamıyorsa (yani onları yargılayıp cezalandıramıyorsa) ve bütün bu egemenlikten bir ölçüde de olsa vaz geçişler, tek taraflı ise, bu Devletlerden birisi ötekine karşı bağımlı demektir. Ve bu bağımlılık, —iddia edildiğinin aksine— bugün dahi her devlet için söz konusu genel bir hal değildir; ve yakın bir gelecekte de uluslar için bu duruma düşme zorunluluğundan söz edilemez.

Bağımsızlığı, «tam tarafsızlık» ile karıştırma çabası da beyhudedir. Tam bağımsız devletler, İsviçre gibi tam tarafsız devlet statüsünde olmak zorunluğunda da değildirler. Önemli olan nokta, dış ilişkileri düzenlerken, **Devletin karar verme yetkisini elden çıkarmıyacak bir dengeyi koruyabilmektir**: Bir takım karşılıklı yükümlenmelere (taahhütlere) rağmen, Devletin kaderi üzerinde doğrudan doğruya etkisi olan hayatî kararlarda, başka devletlerin «evet» veya «hayır» demelerine bağlı bir duruma düşülmemişse, «**bağımsızlık**»tan söz edilebilir; aksi halde **bağımlılık** durumu vardır.

Askerî yardım ve ittifaklarda da durum böyledir: Eğer bir Devlet, kendisini savunabilmek için gerekli silâh ve malzemeyi, hatta bu silâhların harcayacağı gereçleri (mühimmatı) bile dışarıdan, hele belli bir Devletten alma durumunda (hukukî veya fiili zorunluğunda) ise, bu Devlet ötekine bağlıdır. Çünkü ötekinin yardımı veya vermemeyi sona erdirdiği anda, savunmasız kalacak demektir. Bu durumun,

bir ölçüde hukukî bağımlılık, *siyasal* bağımsızlığı da kâğıt üstünde bırakmakta, onu da sadece *biçimsel bir bağımsızlık* düzeyine düşürmektedir. Böylece büyük Dostun kanadı altına giren toplumların *ekonomik ve sosyal alanda kalkınma* ihtimali, ciddî surette engellenmiş oluyor.

Yabancı büyük sermaye, bu ulusların gelişmesini *vize* yetkisine ve kendi çıkarına göre onların ekonomik hayatını düzenleme olanağına sahiptir. Bu az gelişmiş ve büyük dosta sıkı sıkıya bağlanmış toplumların *kültürel* alandaki bağımlılığı, (yani ulusal devlet ilkesinden uzaklaşmış olmaları), onların geleceği için aynı derecede zararlı ve tehlikelidir. *Askerî* alandaki bağımlılık durumu ise, —he-

artık o Devletin alacağı hayatî kararlarda iradesini kesin biçimde etkilemeyeceğini iddia edebilmek olanaksızdır.

Ve yine bir Devlet, ötekiyle olan ittifak ilişkisi (yaptığı ikili anlaşmalar) sonucunda, ülkesindeki üslerde atom bombaları bulunduyorsa, ve bu atom bombaları veya radarlar yüzünden, müttefiki olan devletin başka bir devletle olan anlaşmazlığı halinde **kendi iradesi söz konusu olmaksızın** bir anda atom darbesine maruz kalma ve kısmen mahvolma tehlikesi karşısında ise, bu küçük devlet bağımlı duruma düşmüş olur. Çünkü onun korkunç bir savaşa girip girmemesi bile, yalnız kendisinin ve saldıracak devletin değil, başka bir devletin (yani büyük dostunun, büyük müttefikinin) kendi çıkarlarına göre ayarladığı davranışlarına bağlıdır. Bu ise, kuşkusuz bir bağımlılık yaratır. Bu somut örnekleri, düzinelerle çoğaltabiliriz.

İşte bütün devletlerin durumunun, böyle veya buna benzer olduğu iddia edilemez. Yalnız **İsviçre, İsveç, Norveç, Danimarka** ya da **Finlandiya**, yahut **İspanya** veya **Portekiz** değil, **Yugoslavya** ve **Fransa**, hatta **İngiltere**, kendi kaderlerine her alanda egemendirler. Son zamanlarda birçok **Lâtin Amerika**sı ülkesi de, bu bağımsızlığı sağlama yolundadır. **Meksika** bunlardan ilki idi. **Şili, Peru, Bolivya** da aynı yoldadır. (Doğu bloku içindeki devletlerden de bağımsızlık savaşını vermiş veya vermekte olanlar vardır. **Çekoslovakya**, böyle bir yol tutmak istedi, çeşitli nedenlerle başaramadı. **Romanya**, aynı doğrultuda şimdilik başarı ile gitmektedir).

Şu halde, her Devleti bağımlı görmek ve böylece bağımsızlığın değerini yok edici bir düşünüşü temsil etmek, gerçeklere aykırıdır. Kaldı ki, **Birleşik Amerika'nın, Sovyetler Birliği'nin** ve **Çin'in** de bağımlılığını iddia etmek, demagojinin ta kendisi olmaktadır.

Kısacası : «Tam bağımsızlık», soyut, felsefî ve yeryüzünün gereklerine ve gereksinmelerine yabancı bir kavram değil, somut ve pratik değere sahip bir kavramdır. Bir devletin «normal», «olağan», egemenlik durumu ile bağdaşır ilişkiler değil, ancak egemen bir devletin normal egemenlik durumu ve işleyişi ile bağdaşamayacak, o devlet ve halkını kendi yararlarının savunucusu ve temsilcisi olabilmekten alıkoyan olağanüstü (anormal) bağlantılar, tam bağımsızlığa aykırı sayılmaktadır.

le üslerden ötürü— ülkeleri ve ulusları korkunç felâketlerle karşı karşıya bırakmış bulunmaktadır.

İşte bugün «yeni manda»nın benimsenmesini hesaplarına uygun gören bazı çıkarıcılar, uluslarının içinde bulunduğu tehlikeli ve çok zararlı bağımlılık durumunu, «zamanımızın kaçınılmaz olagan bir sonucu» olarak görmek ve göstermek çabası içindedirler. Bu nedenle gerek Türk ulusuna, gerek geri kalmış başka uluslara, sözleri ve eylemleriyle önderlik yapmış olan büyük Atatürk'ü, özellikle «tam bağımsızlık» (gerçek bağımsızlık) konusundaki görüşleri ile yardıma çağırma zorunluluğunu duymaktayız.⁶

Ekonomik sömürüye yönelmiş büyük devlet, sömüreceği vesa-yet altındaki devlette demokrasiye razı olamaz :

Az gelişmiş bütün toplumlar, siyasal bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş ya da bağımsızlığa kavuşma savaşları vermekte olan ülkelerdir. Bunlar, bazen de siyasal alanda bağımsızlıklarını sağladıkları, yahut onu bugüne kadar şeklen korudukları (koruyabildikleri) halde, *ekonomik, malî, kültürel ve başka alanlarda* bağımsızlıklarını elde edememiş yahut koruyamamışlardır.

Sözünü ettiğimiz bu ülkelerde *TAM bağımsızlık* elde edilmemiş (yahut yeniden kaybedilmiş) ise, o ülkenin *SIYASAL REJİM sorunu*nu dahi, vatandaşların ve toplumun yararına olarak olumlu çözümlere kavuşturmak olanaksızdır. Söz gelişi, o memlekette siyasal demokrasinin bugünkü şeklini (neo-klâsik demokrasiyi bir an için, gerçekleştirmek mümkün olsa bile, bu toplum demokratik düzeni yine de uygulayamaz. Çünkü o toplumun, ekonomik bakımdan, malî bakımdan ve diğer bakımlardan (kültürel ve askerî bakımlardan) bağlı olduğu büyük devlet (veya devletler), *gerçek bir demokrasinin uygulanmasına müsaade etmiyecektir. Bu sömürücü (vasi) devletler, demokrasinin bir göstermelik olarak kâğıt üstünde kalması* için dolambaçlı yoldan her çelmeyi atacak, klâsik demokrasi düzeninin canını (ruhunu) teşkil eden «kamuoyunun aydınlatılması, ger-

(6) Atatürk'ün bağımsızlık konusundaki sözleri üzerinde, bundan önce çeşitli yazılarımızda, özellikle **Yavuz Abadan Hocamıza Armağan'da** yayınlanan 115 sahifelik ve «**Atatürk'ün Işığında Tam Bağımsızlık İlkesi**» başlıklı incelememizde uzun uzandıya durmuştuk. Atatürk'ün «tam bağımsızlık» konusunda söylemiş olup burada aktaracağımız sözleri, daha önce aktardıklarımızdan tamamen başkadır; ve onun özellikle «sadece siyasal bağımsızlığı yeter görmeyip **ekonomik bağımsızlığı** savunan» sözleridir.

çek sayılan görüş ve haberlerin halka serbestçe duyurulması mekanizması»nın işlememesi için çeşitli çareleri arayıp bulacaklardır.⁶

Ekonomik ve başka alanlarda o toplumun zararına ve fiilen vasi olmuş (yahut olma çabası içinde bulunan) yabancı devletin çıkarı doğrultusunda atılacak bir çok adım (oynanacak bir çok oyun), demokratik bir düzen gerçekten var olunca, hiç değilse muhalefet tarafından *kamuoyu önüne serilebilecek*; ve halkın çoğunluğu da —genellikle— bu oyunlara *karşı çıkacaktır*. Şu halde, bir toplumu sömüren kuvvetli devletin, kendisine bağımlı durumda olan veya bağımlı duruma getirmek istediği ülkede, gerçek bir demokratik düzenin işlemesine razı olmaması doğaldır. Zira onun, «demokratik mekanizmanın gereği gibi işlemesine razı olması» demek, ekonomik alanda sağladığı imtiyazlı durumun ve sömürü uygulamalarının, kısa bir süre içinde *sona ermesini göze alması* demektir: Halkın çoğunluğunun, —hiç değilse— aydınlanır aydınlanmaz (yani sömürüldüğünü, başka bir devleti veya onun şirketlerini biraz daha zengin hale getirebilmek için, kendisinin yoksuluk içinde kalmaya mahkûm edildiğini anlar anlamaz), bu duruma son verecek bir iktidarı serbest seçim sayesinde iş başına getirme yolunu tutacağı kuşkusuzdur.

O az gelişmiş ülkeyi kendisine bağımlı hale getirmiş, bunun için bir çok çabalar sarfetmiş (belki de soğuk veya sıcak çeşitli savaşlar vermiş) *büyük devletin*, kendi çıkarına son verecek böyle bir siyasal sürece (iktidar değişmesine) razı olması, ya «çok insan-cıl görüşler»in vasi devletin kamuoyunda egemen olması ile mümkündür; ya da az gelişmiş ülke halkının, bu *bağımlılık durumundan kurtulmak için ciddî bir savaş vereceğini anlamasına* bağlıdır.⁷

Bağımlılık (bağımsızlık) sorunu olumlu bir çözüme bağlanmadıkça, geri kalmış bir ülkede *rejim* alanında atılacak adımların *bile* olumlu bir sonuca ulaştırılmıyacağını, çünkü vasilik iddiasında bulunan devletin, bağımlı ulusun yararına olarak işleyen bir yönetime (örneğin gerçek bir demokrasiye) ve onun gereklerine

(7) Hatta bazen böyle bir savaş verileceğini anlaması bile yetmemekte, bu savaşın sonunda kendisinin mağlûp olacağını kavraması da gerekmektedir. Bir çok ülkede «ulusal kurtuluş savaşının patlak vermesi»ne, yani sömürücü devletin, «sömürdüğü (yahut sömürmeğe devam etmek istediği) ülkeye müdahale etmekten gönüllü olarak vazgeçmesi»ne, ön planda «kurtuluş savaşının olumlu sonuçlara ulaştıracağı»na, sömürücü devlet yöneticilerinin ya da onlara egemen çevrelerin inanmaması sebep olmuştur.

razı olmayacağını belirtmemizin amacı, tam bağımsızlık sağlanmadıkça, görünüşte var sanılan *siyasal bağımsızlığın* dahi *ALDATICI* olduğuna işaret etmektir. Gerçekten, diğer alanlarda bağımsızlık sağlanamamışsa, siyasal bağımsızlık da gereği gibi işleyemez. «Koruyucu devlet», işine uygun gelmeyen (yani yerli halkın yararlarını ön plâna alan, himayeci devlet çıkarına hizmet etmeyen) hükümlerin devredilmesi ve onların yerine —açıkça yahut kapalı surette— uşaklık edecek yöneticilerin geçmesi için el altından her araç ve çareye başvurmaktadır ve vuracaktır. Hatta el altından yapılan müdahaleler yetmezse —duydukları zorunluluk oranında— müdahalelerini açıkça yapmaktan da çekinmemektedirler, çekinmeyeceklerdir. Bu müdahaleler bakımından, sömürülen geri kalmış memleketin rejiminin şekli önemli değildir. Eğer bu rejim demokrasi ise, «demokrasi oyunu» sayesinde, yani şeklen demokratik yollardan gidildiği zehabı yaratılarak, fakat para ve başka etkileme ve baskı araçlarının hukuka aykırı biçimde zorlaması (görülmez biçimde oy sandığını delmesi) yöntemlerinden faydalanılarak, memleketçi iktidarların alaşağı edilmesi şu veya bu yoldan sağlanır.

Eğer demokratik düzene şeklen bile müsaade edilmiş, sömürücünün başına yine de bir çok işler çıkarıyor ve onun durumunu zayıflatıyorsa (özellikle kamuoyunda, sömürücünün gerçek yüzünün bütün çirkinliği ile ortaya çıkmasına sebep oluyorsa); sömürücü devlet, sömürdüğü az gelişmiş ülkede düpe düz *faşist* bir rejimi tercih edecek, yani darbe yaratacaktır.⁸ Zaten *faşist* bir rejim, yahut herhangi bir otoriter rejim mevcut ise, *bu yönetim veya yöneticiler* sömürücü devletin hırslarına ve isteklerine —şu veya bu sebepten ötürü— cevap veremediği takdirde, onun yerine bir başka yönetimin veya yeni bir darbe ile yöneticilerin getirilmesi çareleri de bulunacaktır.⁹

Bu konuda *Guatemala*'da 1954 yılında *Arbenz* yönetimine karşı *CIA* nın oynadığı oyun, yalnız Güney ve Orta Amerika devletleri

(8) 1967 deki **Yunanistan olayı** da, bunun tipik örneklerindedir. Bu gerçeği, Amerikan yazarları da yeteri kadar açıklık ve dürüstlikle belirtmektedirler. Örneğin bakınız: **Stephan Rousseas**, *Militaerputsch in Griechenland oder Im Hintergrund der CIA*, Rowchlt, Hamburg, 1968, özellikle s. 43, 51-52.

(9) **Vietnam**'da Amerika'nın yarattığı (serbest seçimlerin sonuçlarını tanımamak için yarattığı!) **Diem** yönetiminden sonra, günü gelince onu devirerek daha sadık bir **Kao Ky** yönetimini yaratması, bu alanda unutulmıyacak bir örnektir. Yazımız dizilirken yayınlanmaya başlayan «gizli belgeler», bu konudaki gerçekleri kimsenin inkâr edemeyeceği bir kesinlikle gün ışığına çıkarmaktadır.

için değil, *Amerika Birleşik Devletleri ile yakın ilişkiler içinde bulunan her geri kalmış toplum* bakımından, üzerinde çok düşünülmesi gereken korkunç bir olaydır : *Guatemala* tarihinde ikinci defa demokratik ve memleketçi bir yönetimi gerçekleştiren başkan *Arbenz*, *Guatemala* muz tarlalarının ve yeraltı servetlerinin *Guatemala'nın* aşırı bir surette aleyhine ve sadece Amerikan büyük kapitalinin çıkarına sömürülmesini önlemek amacıyla tedbirler aldığı ve kamulaştırma yoluna gittiği içindir ki, *Amerika Birleşik Devletleri* tarafından al aşağı edilmiştir : CIA, *Guatemala'ya* komşu olan *Honduras* topraklarında 3000-4000 kişilik bir ordu hazırlayarak, bunun başına da *Armas* adında satılık bir albayı geçirerek ve hareketi *Honduras'tan* havalanan uçaklarla da desteklemek suretiyle, —dünya kamuoyunun gözü önünde— hiç çekinmeden *Guatemala'yı* işgal ettirmiş ve memleketçi; *Arbenz'in* yerine *satılık Armas'ın* geçmesini sağlamıştır.

Olayların, gerek bu şekilde CIA (yani *Amerika Birleşik Devletleri*) tarafından hazırlanıp uygulandığı,¹⁰ gerek *Arbenz'in* ne kadar memleketçi ve *Guatemala'ya* yararlı bir devlet adamı ve *Armas'ın* ise ne denli satılık olduğu ve *Lâtin Amerika* ülkelerinde kendisinin «Made in U. S.» olarak adlandırıldığı, bizzat *Birleşik Amerikanın* ve *Batı Almanyanın* satın alınmamış tarafsız kaynaklarınca dahi kesin bir surette belirtilmiştir.^{11,12}

Kısacası : Az gelişmiş ülkelerde, tam bağımsızlık sağlanmadıkça, ne siyasal rejim sorununun, ne de başka herhangi bir ana sorunun, geri kalmış ülkenin halkı tarafından (ve halkı yararına) bir çözüme bağlanması, hele böyle bir çözümün fiilen uygulanması olanaksızdır. Demek oluyor ki, siyasal rejim sorununun dahi bir sonuca ulaştırılabilmesinin ilk şartı, tam bağımsızlığı sağlamaktır.

(10) Bak : *Der Spiegel*, 30.6.1954, s. 14-17; **David Wise-Thomas B. Ross**, *Die Unsichtbare Regierung*, Verlag Scheffler, Frankfurt, 1966, s. 162-178.

(11) Bak : *Proplaeen Weltgeschichte*, Herausgegeben von Gola Mann, Berlin - Frankfurt - Wien, 1961, cilt 10, s. 328-329.

(12) Bu konuda 17.2.1970 günlü **Devrim**'de yayınladığımız «Bir vatan haininin örnek aldığı kanun : **Türk Petrol Kanunu**» başlıklı incelemede göstermiş bulunuyoruz ki, iktidara *Amerika'nın* ekonomik sömürüsünü sağlama amacıyla getirilmiş bir vatan haini olan **Armas**, *Amerikan Petrol şirketlerini* memnun ederek *Amerika'ya* karşı olan minnet borcunu ödemek için **Türk Petrol Kanunu** örnek alınmak suretiyle bir **Petrol Kanunu** hazırlatmayı ilk işleri arasına almıştı.

Vasi devlet, «yardım ettiği devlet»in ekonomik bağımsızlığına razı olamaz :

Gerçek bağımsızlığın, olumlu bir siyasal rejimin gerçekleşebilmesi bakımından kendisini gösteren bu «ön şart» olma durumu, *EKONOMİK alanda* çok daha kesin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Çünkü geri kalmış toplumun, «kendi ekonomik sorunlarını ülke halkının yararına olarak çözümlemesine müsaade edecek olsa, *sömürücü devletin giriştiği bütün bağımlılık çabalarının amaç ve anlamı kalmaz*: Vasi devlet'in asıl amacı (bütün çabalarının, mücadelelerinin gerçek ödülü) ekonomik sömürüdür. Geri kalmış (bağımlı) ülkenin ekonomik güçlerini kendi öz halkı için seferber etmesine razı olunduktan sonra, bütün bu zahmetlere katlanmak, bu tehlikeli yollardan gitmek neye yarayacaktır ki?!

Ekonomik sömürü ise, artık haraca bağlamakla olmaz. Zamanımızdaki haraç, sömürülecek devletin ekonomik yaşantısına doğrudan doğruya veya dolambaçlı surette egemen olarak, kilit noktalarını ele geçirmelerini, yabancı sermayenin aşırı kârlar elde etmelerini, başka memleketlerin piyasalarını kendileri için açık bir pazar haline getirmelerini sağlama biçiminde gerçekleşmektedir.

Gerçekten, zamanımızda geri kalmış toplumlara musallat olan, yani onları kendi sultanları altına geçirmek isteyen koruyucu (sömürücü) devletler, bu ülkeleri askerleri ile işgal etmek ve böylece uyanan *ulusculuk ve bağımsızlık* duygularına hedef olmak tedbirsizliğini göstermemektedirler. Zaten bu yol, zor olduğu kadar da, pahalı ve tehlikeli bir yoldur. Bugün artık tercih edilen yöntem, o toplumda aşağılık duygusuna sahip olan «biz, büyük bir devletin yardımı, hele ekonomik yardımı olmaksızın hiçbir alanda varlığımızı koruyamayız, yaşayamayız» diyen kişiler bularak, onları iş başına getirmek ve bu gibi yöneticilerin iş başından uzaklaştırılmalarına engel olmaktır. Bu nitelikte yöneticiler ise, ülkenin kaderini her noktada koruyucuva, sömürücüye (vasiye) sımsıkı bağladıklarından, o toplum, vasiinin emellerini uzun vadeli olarak gerçekleştirebilecek bir ekonomik, sosyal ve kültürel düzene sokulmaktadır.

Geri kalmış ülkeleri, onların «yardımcıları» (vasileri), özellikle ekonomik alanda «öylesine sımsıkı bağirlarına basmakta» (!?) dırlar ki, geri kalmış ülke (halk) nefes alma olanağını bile bulamamakta, asla gelişmemektedir. Geri kalmış ülkeleri bağımlı duruma getiren büyük devletlerin tuttuğu yol, onları ya sadece «tarımcı» ve «tarım ürünlerini yabancılara yok pahasına satan dışa bağlı ve muhtaç», ya da «petrol ve maden servetlerini başkalarının işletmesine

terkederek yer altı zenginliklerini ham madde halinde satan, asalak ve tamamen bağımlı» bir insan yığını halinde bırakmaktadır. Bu ülkelerin sanayileşmesine ve hele maden, petrol ve başka enerji kaynaklarını kendi öz yararları emrinde seferber etmelerine, «sömürücü-koruyucular» asla razı olmamaktadırlar ve olamazlar.

Vasi devlet, «yardım ettiği devlet»in kültürel bağımsızlığına (eğitim işlerinde bağımsız davranmasına) seyirci kalmaz :

Zamanımızda az gelişmiş toplumları bağımlılık durumunda tutabilme yolundaki amaca ulaşabilmede, sömürücü büyük devletler, en etkili ve önemli araçlarından biri olarak, *kültür emperyalizminden geniş ölçüde faydalanmak* yoluna gidilmektedirler : O ülkenin işbaşındaki kuşakları daha doğrusu bunlardan bir kısmı, «koruyucu büyük dost» tarafından satın alınmakla yetinilmiyor. Gelecek kuşakların da aşağılık duygusuyla sakat olmaları ve «iyi bedelle satılık kişiler haline gelmeyi» bir utanma konusu değil bir iftihar sebebi sayacak kadar çarpık bir düşünüşe ve bozuk ölçülere sahip olmaları ve böylece «tükenmez gönüllü satılıklar kaynağı» yaratma amacı güdülmektedir. Bunun için de, «koruyucu-sömürücü devlet»in, ya da onun şirketlerinin, az gelişmiş ülkenin kamuoyuna egemen olmasını sağlayacak «kitle eğitim ve haberleşme araçları», ile kişilerin kafalarını sistemli ve sürekli olarak yıkamaları (daha doğrusu afyonlamaları) gerekmektedir : Basının, radyonun ve televizyonun, bu amaca ulaştıracak bir nitelik kazanmasının tertipleri bulunmakta, tedbirleri alınmaktadır. Eğitim ve kültür kurumları, doğrudan doğruya veya dolambaçlı yollardan bu «koruyucu-sömürücü devlet»in emrine sokulmaktadır.

Kültür emperyalizmi harcamaları, zamanımızdaki «yeni emperyalizmin vazgeçilmez yatırımlarından»dır. Bugün az gelişmiş ülkeler, kendi öz aydınlarının öncülüğü ile silkinerek, gerçek bağımsızlıklarına kavuşamıyorlarsa, bunun en önemli nedenlerinden birini, bu toplumlardaki diplomalılarının çoğunluğunun «uydu kalmaya razı olmuş», «bağımsız düşünme yeteneğini kaybetmiş» sözde okumuşlar olması teşkil eder. Onları yaratan fabrika ise, kültür emperyalizminin pençesine düşmüş olan, eğitim, öğretim kurumları ve aynı nitelikteki yayın ve propaganda araçlarıdır.¹³

(13) Bu konuda özellikle «**Öğretmen Kıyımı ve Öğretmen Boykotu**» başlığı ile **Türk Hukuk Kurumu** yayınları arasında bastırdığımız ve sansürü tamamlanınca yayınlayacağımız 1200 sahifelik kitabımızın 485-534'üncü sahifelerindeki açıklamalarımıza bakınız.

Askerî bağlantılar : Bugün büyük devletlerin (hele dünya devleti haline gelmiş olanlarının), küçük ve geri kalmış ülkelerin bağımsızlıklarını ortadan kaldırma, onları egemenlikleri atına alabilme ve böylece herhangi bir biçimde sömürme amacına ulaşabilmelerinin yollarından biri de, *sıkı ve geniş kapsamlı askerî ittifaklar aracından faydalanmadır*. Doğrudan doğruya bu ittifak anlaşmalarında veya —bu ittifakın baskısı sayesinde— onları izleyen *ikili anlaşmalarda*, büyük devlete «küçük dostu»nun ülkesi üzerinde tanınan *üsler*, onun ordusu üzerinde —hukuken veya fiilen— sağlanan *kumanda olanakları*, verdiği silâhları denetleme yetkisi ve bu «askerî yardım» bahanesiyle büyük dostu (sömürücü-koruyucu) tanınmış olan bazı ayrıcalıklar (kapitülasyon niteliğindeki haklar), hatta silâh ve teçhizat bakımından bir tek devlete bağlı oluş, az gelişmiş (küçük) müttefikin iç işlerinin, dolaylı olarak büyük müttefikin denetimi altına geçmesine sebep olmaktadır.

Tarihimizden çıkarılacak unutulmaz ders ve Atatürk'ün yüzlerce kez uyarışı :

Gerçek (tam) bağımsızlığın *elden gidişi*, Türkiye'nin hayatında *Osmanlı Devletinin* en haşmetli günlerinde atılan tohumlardan başlamak üzere, yüzyıllardır devam eden bir oluşumun sonucudur. Bu bağımlılık durumu, Osmanlı devletinin en önemli davası, en hayatî konusudur. Osmanlı devletinin diğer bütün sorunlarının çözülmesi, bağımlılık durumundan ötürü *imkânsızlaşmıştır*.¹⁴ Bu nedenledir ki,

(14) Bak : **Niyazi Berkes**, İki yüz yıldır neden bocalıyoruz? Yön yayınları, s. 31-34, 38-48, 63-65, 19-21; **Doğan Avcıoğlu**, Türkiye'nin Düzeni —Dün, Bugün— Yarın, Ankara (Bilgi Yayınevi), 1969, s. 69-116 (IV. Emperyalizmin Boyunduruğunda Türkiye). Kapitülasyonların gelişmemizi engelleyen baş neden olduğu gerçeği, Atatürk'ten önce ve Atatürk'ten sonra daha bir çok siyaset ve bilim adamınca belirtilmiştir. Örneğin bak : 1856 Paris Kongresinde Sadrazam **Âli Paşa**'nın sözleri için, **Hemayak Hüsvrevyan**, Hukuku Hususiyei Düvel, Dersaadet, Edep Matbaası, 1329, s. 237; 28.1.1920 Misakı Millî, mad. 6; **İsmet Paşa**'nın Lozan'da 2. Komisyondaki 2.12.1922 günlü oturumunda Kapitülasyonlar sorunu üstüne yaptığı tarihsel ve hukuksal açıklama için, özellikle bakınız : Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler I cilt 2, Çeviren **Seha Meray**, Ankara, 1971 s. 3-15; **Yusuf Kemal Tengirşek**, «Tanzimat Devrinde Osmanlı Devletinin haricî Ticaret Siyaseti», **Tanzimat**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1940, s. 289-320 (özellikle s. 219-320); **M. Cemil (Bilsel)**, Lozan, İstanbul, Ahmet İhsan Matbaası, 1933, İkinci Kitap s. 25-128; **Tahir Taner**, «Kapitülasyonlar nasıl ilga edildi, Muammer Raşit Sevig'e Armağan, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1956 s. 623-653. **Enver Ziya Karal**, Osmanlı Tarihi VII. cilt, Ankara, 1956, s. 254 v.d.,

Osmanlı devletinin sonaeriş ve yeni bir Türkiyenin doğum günleri olan «İstiklâl Savaşı» içinde ve onu izleyen barış görüşmeleri sırasında masa çevresindeki mücadele, özellikle *TAM BAĞIMSIZLIK* konusunda olmuştur.

Bir tarafta *Mustafa Kemal* ve arkadaşlarının yeni Türk Devleti adına savunduğu tez, «tam bağımsız, yani her alanda tam serbestliğe sahip, işlerine yabancı devletlerin karışamayacağı ve denetliyemeyeceği bir devleti» batı ülkelerine (Atatürk'ün deyimi ile: Kapitalist ve emperyalist âleme) kabul ettirmektir. Buna karşılık emperyalist âlemin mücadelesi ise, önce Yunanlıların aracılığı ile «Türkiyeyi fiilen işgal etmek», askerî yenilgiden sonra da Türkiyenin yabancı askerlerden arınmasına razı olmak zorunluğunda kalırsa bile, onun *ekonomik, malî, adlî çeşitli alanlarda bağımlı* kalmasını sağlamak içindir. Hatta bu yüzden, *Lozan* Andlaşması görüşmeleri kesilmek zorunluğunda kalmıştı.

Bugün bağımsızlığımız şeklen tam olarak muhafaza edilmekte ise de, «ekonomik, malî, kültürel, adlî ve dolayısıyla siyasal alanlarda gölgelenmiş bir bağımsızlık» ile karşı karşıya bulunduğumuz bir gerçektir. Ancak ve ancak bağımsızlıktaki bu kısıtlanmanın derecesi üzerinde tartışma yapılabilir.¹⁵

Oysa Atatürk'ün ve Kurtuluş Savaşının amacı, sadece düşmanı Türk topraklarından atmak için değil, «tam bağımsızlığımızı sağ-

özellikle 261 v.d., ve VI. cilt, Ankara 1954 s. 216 v.d.; **Gündüz Ökçün**, Kapitülasyonlar hakkında Babı Âli'nin Sefaretlere gönderdiği 7 Temmuz 1867 tarihli Muhtıra, S.B.F. Dergisi cilt 22, sa: 3, s. 139-151.

- (15) Burada, bazı kişilerin ve çevrelerin yapmayı adet haline getirdikleri yersiz bir siteme önceden cevap verelim: Niçin hep **Amerikan** mandasından ve Amerikan vesayetinden söz ediyoruz da, **Rus** mandasından ya da Rus vesayetinden söz etmiyor ve bu yoldaki yanlış görüşleri de cevaplandırmıyorsunuz?! diyenler eksik olmayacaklardır. Ancak **Türkiye'nin tarihsel koşulları** öyledir ki, bizim için **Rus vesayeti veya Rus mandasını** savunanların ortaya çıkması olanaksızdır. Farzı muhal olarak böyle bir çözümü önerenler olursa, onları büyük çoğunluk —haklı olarak— **vatan ihanetiyle** suçlayacaklardır. Bu konuda Türkiye için —düşünce alanında ve pratikte— bir tehlike yoktur. Böyle olunca da, hayalî bir Rus vesayet veya mandası üzerinde dahi durup kafa oyunu yapmak mantıksız düşer. Türkiye bakımından savunulabilecek, yani savunulduğu zaman **taraftar bulabilecek**, kafaları çelebilecek, **yüzbinleri aldatabilecek ve aldatmakta olan** «vesayet ve manda önerisi», **Amerika** için söz konusu olduğundan ve olabileceğinden ötürüdür ki, biz de pratik bir değer taşıyan bu ihtimal üzerinde durarak incelememizi özellikle o noktaya yönelteceğiz.

lamak» (Osmanlı devletinden miras kalma) ekonomik, malî, siyasal ve diğer alanlardaki kısıtlamaları (kapitülasyonları) ortadan kaldırarak, varlığımızı devamlı olarak geliştirebilme olanağını sağlamaktı:

KONPRADOR (Sabane. Koc)

Türk ulusu, yakın tarihin ilk «millî kurtuluş savaşı»nı vermiş ve «ya tam bağımsızlık, ya ölüm» parolasını tam bir içtenlikle uygulamış bir ulustur. Hem de sadece ülkesini işgal eden emperyalist güçlerin bu fiilî işgaline son vermek ve ülkeyi yabancı askerlerden temizlemek amacıyla değil... Daha önceki yüzyıllarda, dolaylı yollardan —eski deyimini kullanırsak— «hulûlü müslihane» sonucunda kapitalist ve emperyalist ülkelere sağlamış olduğu ayrıcalıklar yüzünden, ekonomik, malî, adlî, kültürel alanlarda bağımsızlığını geniş ölçüde kaybetmiş olan eski devleti, Atatürk'ün önderliğinde bu kötü miraslarından kurtarmak ve yeni devleti bütün ipoteklerden arınmış (tam bağımsız) olarak kurmak amacını benimsemişti; ve bu amaçtan hiçbir koşul altında uzaklaşmamıştı. O kadar ki, bu tutumun, emperyalist devletlerin pençesi altındaki bütün «mazlûm milletler» bakımından bir örnek teşkil edeceğini, Türkiyenin ve Atatürk'ün açtığı bu yola bütün Doğu Devletlerinin yöneleceğini, daha 1937 de Atatürk'ü en iyi tanıyan yabancı bilimlerden Prof. *Herbert Melzig* kitabının son sahifesinde şu cümle ile belirtmektedir :

«Atatürk, dünyanın boyunduruk altına alınmış (esir edilmiş) bir kıtasındaki uluslara hürriyet yolunu göstermiştir. Atatürk'ün kişiliği, Nil kıyılarından eski Çin sularına kadar efsane haline gelmiştir».^{15a}

Gerçekte de, gerek Afrika'daki, gerek Orta Doğudaki, gerek; yakın ve uzak Asya ülkelerindeki kurtuluş savaşlarında, «Türk Bağımsızlık Savaşı» ve «Atatürk örneği» büyük etkiler yapmıştır.¹⁶

(15a) **Herbert Melzig**, *Kemâl Atatürk, Untergang und Aufstieg der Türkei*, Societaes - Verlag Frankfurt a. M., 1937, s. 293.

(16) Çin'in büyük devrimcilerinden **Sun Yat Sen'in**, 1912 de gerçekleştirmek istediği devrimlerle, Uzak Doğuda Atatürk'ünküne paralel görüş ve eylemleri çok yıllar önce ortaya koymuş bir büyük örnek olarak rol oynadığı şüphesizdir. Fakat Atatürk, memleketini fiilen işgal eden ve ettiren emperyalist devletlerin en kuvvetli göründükleri bir dünya savaşından sonra, bütün yabancı askerleri yurttan atınca ve «dünya ulusları ailesine eşit haklara sahip (iç işlerine hiçbir suretle karışılmasına müsaade etmeyen) bir devlet olarak kabul edinceye kadar savaşa devam etme parolası» bakımından, büyük bir özellik taşımaktadır.

Ya aynen, yahut da marksist görüşlerle ekonomik bir destek eklenmek suretiyle ortaya çıkan karma görüş ve akımlar, az gelişmiş (ve bağımsızlıklarını tamamen ya da kısmen kaybetmiş) bir çok ülkenin bağımsız bir devlet haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. *Nijerya*'da bile bu etkiler saptanmaktadır.^{16a}

Yazımızın bundan sonraki kısmında, genellikle sözü *ATATÜRK*'e bırakacak, onun sözlerini yansıtmakla yetineceğiz. Ancak zaman zaman, onun yüzlerce cümlesinden seçtiğimiz örnekler arasında bir gruplama yaparken, ya da bazı karşılaştırmalar için araya girecek, bazen de *Atatürk*'ün *hasımlarının* çarpık ve bugün için ibretle okunacak görüşlerini dile getireceğiz.

Önce bir kaç aktarma ile belirtelim ki, Atatürk'ün ve onun önderliğinde Türk halkının 1919-1922 arasında *Batılı Kapitalist devletlere karşı vermiş olduğu savaş*, asla ve asla sadece düşman ordularını Türk topraklarından çıkarma savaşı değildi. *Tam bağımsızlığımızın yüz yıllar sonra yeniden elde edilmesi ve bir daha elden çıkarılmaması için savaşılıyordu :*

«Amacımız, ulusal sınırlarımız içinde toprak bütünlüğümüzü ve ulusun tam bağımsızlığını sağlamaktır. Buna engel olmak üzere karşımıza çıkacak kuvvet, kim ve ne olursa olsun hiç duraksamadan çarpışırız ve başarı kazanırız. Bu konudaki karar ve inancımız kesindir».¹⁷

Atatürk, tam bağımsızlığın, «İstiklâl Savaşının baş amacı» olduğunu, *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubunun* programının başında da ilân etmişti : «Grup, *Ulusal And* ilkelerine bağlı kalarak yurdun bütünlüğünü ve *ulusun bağımsızlığını* sağlayıcı bir barışı elde etmek için, ulusun bütün maddesel ve tinsel gücünü gereken ereklere yöneltip kullanacak ve yurdun resmi, özel bütün örgütlerini ve kuruluşlarını bu ana amaca yararlı kılmaya çalışacaktır Kâzım Kara Bekir Paşanın telgrafına verdiğim karşılıklıta demiştim ki : «Müdafaa-i Hukuk Grubu, *ülkenin tam bağımsızlığını sağlamak gibi kısa ve kesin bir amaçla kurulmuştur*».¹⁸

(16a) Özellikle Çike Obi'nin Dinamik Partisi, Atatürk'ün düşünce ve eylemlerini örnek olarak almaktadır.

(17) Atatürk, *Söylev* s. 319 (*Nutuk* s. 457).

(18) Atatürk, *Söylev* s. 412 (*Nutuk* s. 595, 599). «Müdafaa-i Hukuk Grubu, **memleketin tam bir istiklâl dairesinde naili müsalemet olmasını** temin gibi kısa ve kat'i bir gaye ile vücade gelmiştir.» Atatürk, 25.7.1921, *Tamim -Telgraflar* s. 385-386.

İzmirde şöyle diyordu :

«Bir devlet istiklâli tammına ve bir millet bilâ kaydüştart hâkimiyetine malik ve sahip bulunmadıkça, o devlet ve millet için h a y a t, r e f a h ve ş e r e f olamayacağını takdir eden milletimiz, bu levazımı temin etmedikçe y a ş a m a k m ü m k ü n o l a m ı y a c a ğ ı n a k a n i o l m u ş t u r. Milletimizin bütün hakikatleri anlamakta gösterdiği rüşt ve kabiliyet şayanı iftihadır. Artık bu milleti esir ve bu memleketi müstamere veya malikâne yapmak hevesinde bulunanların ne büyük gaflette oldukları anlaşılır».¹⁹

Başka bir konuşmasında da:

«Düşmanlarımız Osmanlı devletini yıkarak unsuru aslî olan Türk milletini de imha etmek istiyorlardı. Halbuki Türk milleti yeni bir iman ve kat'î bir azmi millî ile yeni bir devlet kurmuştur. Bu devletin istinat ettiği esaslar «İ s t i k l â l i t a m» ve «Bilâ kaydüştart Hâkimiyeti Milliye»den ibarettir».²⁰

Atatürk, Kurtuluş Savaşının amacı olarak ilân ettiği bu «tam istiklâl» hedefine daima sadık kalmış, Fransanın daha önce yapmak istediği ve Bekir Sami Beyin Paris'te imzaladığı anlaşmayı, tam bağımsızlık ile bağdaşmaz bulduğu için reddederek, her alanda bağımsızlığımızı tanıyan 20.10.1921 günlü anlaşmaya razı olmuştu :

«Bu anlaşma ile SİYASET, İKTİSAT, ASKERLİK alanlarında ve ÖBÜR ALANLARDA, TEK BİR KONUDA bağımsızlığımızdan hiçbir şey yitirmeksizin, yurdumuzun değerli parçalarını düşman elinden kurtarmış olduk. Bu Anlaşma ile ulusal isteklerimizi, ilk kez olarak, batı devletlerinden biri kabul etmiş ve onaylamış oldu».²²

Atatürk «tam istiklâl»den yalnız siyasal bağımsızlığı kastedmediğini, başka konuşmalarında da yabancı devletlerin temsilcilerine karşı dile getirtmişti. Örneğin 1922 yılında, İngiltere İmparatorluğunun temsilcisi General Harington'a karşı bu hususu açıkça şöyle belirtmişti :

(19) Atatürk, İzmir'de gazetecilerle konuşma, 30.1.1923, **Söylev ve Demeçler**, cilt 2, s. 82.

(20) Atatürk, İzmir'de Halk ile konuşma, 31.1.1923, **Söylev ve Demeçler**, cilt 2. s. 92.

(22) Atatürk, **Söylev** s. 432; aslı : **Nutuk** s. 625.

«Ulusal isteklerimiz sizce bilinmektedir. Ulusal topraklarımızın baştan başa düşmanlardan kurtarılması ile ulusal sınırlarımız içinde SİYASET, MALİYE, İKTİSAT, ASKERLİK, ADALET VE KÜLTÜR YÖNLERİNDEN TAM BAĞIMSIZLIĞIMIZ, ilke olarak kabul edilirse, görüşmelere başlamaya hazır olduğumuzu bildiririm».²³

Nitekim Lozan'da görüşmelerin uzun sürmesinin nedeni, —Musul hariç— Türk Devletinin sınırlarını tesbit konusundaki zorluk değil, asıl *her alanda ki bağımsızlığımızı* sağlama (yani Osmanlı devleti zamanında verilmiş bağımsızlıkla bağdaşmaz bir çok imtiyaz ve kapitülasyonun kaldırılmasını sağlayabilme için savaş vermiş olma) dır. Atatürk bu konuda şöyle diyor :

«Lozan Konferansı görüşmeleri ateşli, tartışmalı geçiyordu. Türk haklarını tanıyan olumlu sonuç görülüyordu. Ben, bunu pek olağan buluyordum. Çünkü, Lozan Barış masasında söz konusu edilen sorunlar, yalnız üç dört yıllık yeni evreye bağlı kalmıyordu. Yüzyıllık hesaplar görülmüyordu. Bu denli eski, bu denli karışık, bu denli bulaşık hesapların içinden çıkmak elbette pek basit ve kolay olmayacaktı. Bilirsiniz ki, yeni Türk Devletinden önceki Osmanlı devleti 'Eski Andlaşmalar' adı altında bir takım ayrıcalık haklarının tutsağı idi. Hristiyan halkın bir çok ayrıcalıkları ve yeğlenme hakları vardı. Osmanlı Devletinin, Osmanlı ülkesinde bulunan yabancıları yargılama hakkı yoktu; kendi uyruklarından aldığı vergiyi yabancılardan alması yasaktı; devletin varlığını kemiren ve kendi sınırları içinde bulunan topluluklara karşı tedbirler alması yasak ediliyordu».^{24,25}

Atatürk, Osmanlı döneminin yarı bağımsız hale gelmiş olan devlet düzeninin tasfiyesini ve böylece tam bağımsız yeni bir devlet kurma işinin Lozan Barış masasında çözüme bağlanmasını şöyle anlatmaktadır :

«Geçmişteki yanlışlarla, savsaklamalarla hiçbir ilgimiz yokken, yüzyılların birikmiş hesapları bizden sorulmamak gerekirken, bu

(23) Söylev s. 444; aslı : Nutuk s. 644.

(24) Söylev s. 482; aslı : Nutuk s. 701-702.

(25) Amerikan müteahhitlere tanınan vergi alanındaki ayrıcalıktan söz edilirken 1954 yılında ve 6426 sayılı kanunla tasdik edilmiş olan vergi ayrıcalığına ilişkin ikili anlaşma konusunda bak : Sicilli Kavanin, cilt 35, s. 818-829. Süleyman Demirel'in bu ayrıcalığı Amerikan şirketleriyle işbirliği yapan Türk müteahhitler yararına genişletme amacıyla ve Morrison şirketinin temsilcisi olarak harcandığı kişisel çabalar konusunda bak : Muammer Aksoy, Devrim, no. 13, 13.1.1970, «Süleyman Demirel'li AP, ikili anlaşmalara el süremez».

konuda da dünya ile karşı karşıya gelmek bize düşmüştü. Ulusu ve yurdu *GERÇEK BAĞIMSIZLIĞINA VE EGEMENLİĞİNE* kavuşturmak için bu güçlüklerle katlanmak ve özveride bulunmak da bizim üzerimize yükletilmişti. Ben, *yüzdelyüz olumlu sonuç alınacağına* güveniyordum. Türk ulusunun *varlığı için, bağımsızlığı için, egemenliği için y ü z d e y ü z elde etmek ve sağlamak zorunda olduğu temel hakların* dünyaca tanınacağına hiç kuşku yoktu. Çünkü, gerçekte bu temel haklar *güçle, değerle ve edimli olarak* alınmıştı.* Konferans masasında istediğimiz, gerçekte elde edilmiş olan hakların yöntemine göre yazılıp onanmasından başka bir şey değildi. İsteklerimiz açıktı ve *doğal haklarımıza* dayanıyordu. Bundan başka, haklarımızı *korumak ve sağlamak için gücümüz de vardı; gücümüz de yeterdi».*²⁶

Osmanlı devletinin, *kapitülasyonlar ve imtiyazlar* sistemi içinde haysiyetten yoksun, itibarsız, vesayet altında ve *tam bağımsız sayılmıyacak* bir devlet durumuna düştüğünü, Atatürk açık bir surette belirtmişti :

«Kalıtçısı (vârisi) olduğumuz Osmanlı Devletinin dünya gözünde hiçbir değeri, erdemi ve onuru kalmamıştı. Uluslararası hakların dışında bırakılmıştı. Sanki *koruyuculuk ve güdü m (sahabet ve vesayet)* altına alınmış gibi görülüyordu».²⁷

Atatürk, büyük devletlerin ekonomik ve adli kapitülasyonlar konusunda *Lozanda* çıkardığı zorlukları anlatırken, *ekonomik ve malî bağımsızlığı elde edemeyince*, askerî ve siyasal bağımsızlığa rağmen *bir kuşak sonra mahvolmağa mahkûm* durumda kalacağımızı, tam bir öz deyişle anlatmıştır :

«İtilâf devletlerinin bize teklif ettikleri muahede projesi *istiklâli tam isteyen milletimiz* için hiçbir vakit şayanı kabul görülemez.

«Biz *s u l h* istiyoruz!» dediğimiz zaman, «*İSTİKLÂL-İ TÂM istiyoruz*» dediğimizi herkesin bilmesi lâzımdır. Bunu istemiye hakkımız ve kudretimiz vardır. *On sene, yirmi sene sonra z e l i l â n e ö l m e k t e n* ise şimdiden şeref ve haysiyetle ölmeyi müreccah görmeliyiz».²⁸

(*) «... Çünkü, takikatta, bu esaslar, kuvvet ve liyakatle fiilen ve madde-ten istihsal edilmiş idi».

(26) Söylev s. 483; aslı : Nutuk s. 703.

(27) Söylev s. 483; aslı : Nutuk s. 702.

(28) Atatürk, İzmir'de Halk ile konuşma, 31.1.1923, Söylev ve Demeçler, cilt 2, s. 89.

Aynı konu üzerinde daha önce de şöyle demişti :

«Kapitülasyonların Türk milleti için ne derece nefret edilecek birşey olduğunu size anlatamam. Bunları başka biçim ve adlar altında gizleyerek bize kabul ettirmeye muvaffak olacaklarını düşünenler ve hayal edenler, bu konuda pek çok aldanıyorlar. Zira, Türkler kapitülasyonların devamının kendilerini pek az bir zamanda ölüme sürükleyeceğini pek iyi anlamışlardır. Türkiye, esir olarak mahvolmaktansa, son nefesine kadar mücadeleye ve savaşmaya azmetmiştir».²⁹

Tam bağımsızlık deyince, siyasal bağımsızlıktan başka ekonomik, malî, adlî ve diğer alanlardaki bağımsızlığı hemen ilk plânda düşünmenin ne derece zorunlu olduğunu anlamak ve hele Atatürk'ün tam bağımsızlık deyimi ile daima bunu kastedtiğini bir kere daha görmek için, Onun Lozan Barış görüşmelerine ilişkin başka sözlerine göz atmak gerekir :

«Konferansta iki aya yakın süren görüşmelerin özeti şudur : İtilâf devletlerinin delege kurulları, Delegeler Kurulumuza bir barış tasarısı verdiler. Bu tasarıda, *anlam ve öz bakımından bağımsızlığımızı zedeleyen koşullar vardı. Özellikle ADALET, MALİYE ve EKONOMİ işleriyle ilgili maddeler çok ağırdı. Bunun için, kesin olarak bu tasarıyı reddetmek zorundaydı».*³⁰

Lozan Barış görüşmeleri bir aralık kesintiye uğrayınca, Atatürk ana dava olarak tam bağımsızlık üzerinde durmuş, *tam bağımsızlığı sağlamak şartıyla* başka noktalarda *ödin* (yahut sorunların ertelenmesi) yoluna gidilebileceğini kabul etmiş; ve bu yolda direktif vermiştir :

«Genel yönerge * üzerindeki görüşünü de şöyle belirttim : «Şimdilik Musul işinin ertelenmesinden söz etmemek üzere **YÖNETİM, SİYASET, MALİYE, EKONOMİ sorunlarında ve ÖBÜR SORUNLARDA** ulusun ve ülkenin haklarını, **BAĞIMSIZLIĞINI TAM ve sağlam olarak elde etmek** ve kurtardığımız yerlerin kesin olarak boşaltılmasını istemek *temel koşuldur».*³¹

(29) Atatürk, 25.12.1922, **Söylev ve Demeçler**, c. 3, s. 57.

(30) **Söylev** s. 494; asıl : **Nutuk** s. 720.

(*) Veçhe.....

(31) **Söylev** s. 496; aslı : **Nutuk** s. 722.

İstiklâl Savaşının tek Önderi, *Lozan* andlaşması ile elde edilen ve gelecekte savunulması gereken bir numaralı değer ne olduğuna, başka birçok konuşmasında da tekrar tekrar değinmiştir :

«Lozan Barış Andlaşmasındaki hükümleri, öbür barış önerileriyle daha çok karşılaştırmanın yersiz olduğu düşüncesindeyim. Bu antlaşma, *Türk ulusuna karşı yüzyıllardanberi hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış, büyük bir yağınmanın yıkılışını* bildirir bir belgedir. Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş bir siyasal utku yapıtıdır!».³²

«Bu yolda belirli ilkelere bugüne değin bağlı kaldığımız gibi bundan sonra da, *ulusumuzun gelişmesini ve bağımsızlığımızın korunmuş kalmasını sağlayacak olan bu ilkelere elbette bağlı kalacağız*».³³

Vakit Gazetesinin Anadolu muhabirine verdiği demeçte :

«*Lozan* Konferansı müzakeratı son günlerde nahoş bir safha göstermektedir. Müttefiklerin, Türkiye'nin, **HALKIMIZIN MEVCUDİYET VE İNKİŞAFI İÇİN SURETİ KATİYEDE ZARURÎ OLAN ŞARTLARI** henüz kabul ve tasdik edecek bir zihniyete gelmedikleri anlaşılıyor. Medeni milletler, memleketler için mevzuubahs edilmeyecek bir takım **MUHİLL-İ İSTİKLÂL** şerait ve metalibi Türkiye için caiz görmekte olan müttefiklerin inat ve ısrarı..... Biz istiklâlimizi temin eden bir sulh istiyoruz. Bunu müemmen görmedikçe yaşayabilmek için muhtaç olduğumuz *esbabı hayatıye-yi temin etmek üzere istiklâli tamme erinceye kadar başladığımız işte devam edeceğiz*. Milletın ciddî kararı budur».³⁴

Lozan Andlaşmasında ulaşılan en önemli hedefin *tam bağımsızlığın sağlanması* olduğu yabancılarda da teslim edilmektedir. Örneğin Avusturyalı diplomat yazar *August Ritter von Kral* şöyle demektedir : «Bu andlaşmanın üstün önemi onun araziye ilişkin hükümlerinde değil, bu andlaşmanın Türkiyeyi —150 yıldan beri tabi olduğu— *adlî, ekonomik ve malî ilişkilerdeki bütün boyunduruklardan (zincirlerden) kurtarmış* olmasında, kapitülasyonları ortadan kaldırmasında, Türkiyeye *tam bağımsızlığı ve istiklâli* (başkasına tabî ol-

(32) Atatürk, *Söylev* s. 526 (Nutuk s. 767). «... büyük bir suikastin inhidamını ifade eder bir vesikadır. Osmanlı devrine ait tarihte emsali nemesbuk bir siyasî zafer eseridir».

(33) Atatürk, 1.1.1921, TBMM, *Günümüzün* diliyle Atatürk s. 72-73..

(34) Atatürk, 1.2.1923 *Söylev ve Demeçler*, c. 3, s. 60.

mamayı) *getirmesinde* ve öteki devletlerle siyasal, askerî ve ekonomik salt (tam) eşitliği tanımış olmasındadır».^{34a}

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşının hemen her döneminde, bağımsızlığımız için yaptığımız savaştan söz ederken, çok kez de «tam ve bütünlenmiş bağımsızlık» veya «siyasal ve ekonomik tam bağımsızlık» gibi deyimleri kullanmayı ihmal etmemiştir.

Örneğin General *Frunse*'ye karşı yaptığı konuşmada şöyle demişti :

«Türkiye dahi, hepimizin kuvvetle kani olduğumuz üzere, toprağını yabancı istilâsından kurtarıpta, İSTİKLALİ TAM VE KÂMİLİNİ âleme tanıttırmakta gecikmiyecektir».³⁶

Intransigeant muhabirine verdiği demeçte :

«Türk barış koşulları, Misak-ı Millînin ilân günü olan 28 Ocak 1920 tarihindenberi bütün cihanca bellidir. Bu koşullar şu suretle özetlenebilir : Türkiye'nin *ulusal sınırlar içinde SİYASÎ VE İKTİSADÎ İSTİKLÂLİ TAMMININ tasdiki*. Fransa ile akdedilen 20 ekim andlaşması, Türkiye'nin, *istiklâline hürmet edildikçe barışsever* ve uzlaşmacı olduğunu isbat eder».³⁷

İstanbul gazeteleri temsilcilerine verdiği demeçte :

«Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün programlarının umdesi, şu iki esastır : İSTİKLÂLİ TAM, *bilâkayduşart hâkimiyeti milliye*».³⁸

İstanbul Müdafaa Hukuk Cemiyetine verilen cevapta :

«Harice karşı İSTİKLÂLİ TAMMINI emsalsiz bir *azim ve himmetle* müdafaa etmiş olan büyük milletimiz.....»³⁹ demişti.

(34a) **August Ritter von Kral**. Das Land Kamâl Atatürks, Wilhelm Braumüller —Universitaets— Verlagsbuchhandlung, Wien-Leipzig, 1937, s. 12-13 : «... von allen Fesseln in judizieller, wirtschaftlicher und finanzieller Beziehung, welchen sie seit mehr als 150 Jahren unterworfen war, befreite, dass er die «Kapitulationen» abschaffte, ihr die volle Unabhaengigkeit und Selbstaendigkeit brachte.....».

Herbert Melzig de, Türkiye'nin bağımsızlığa kavuşmasından söz ederken, «tam bağımsızlığını kazanması»ından söz etmektedir (...in dem die Türkei ihre vollstaendige Unabhaengigkeit gewann»).

(35) **Atatürk, Söylev ve Demeçler**, c. 2 s. 22.

(36) **Atatürk**, 20.12.1921; **Söylev ve Demeçler** c. 2 s. 22.

(37) **Atatürk**, 11.1.1922; **Söylev ve Demeçler** c. 3 s. 28.

(38) **Atatürk**, İzmit 16.1.1923; **Söylev ve Demeçler** c. 2 s. 57.

(39) **Atatürk**, 19.6.1923, **Tamim ve Telgraflar** s. 505.

Atatürk, «tam bağımsızlık» deyimini yerine, bazen de —pek yerinde olarak— «gerçek bağımsızlık» deyimini kullanmıştır. Örneğin *Chicago Tribune* muhabirine verdiği demeçte :

«Misak-ı Millînin muhteviyatı bir sahifeden daha az yer tutuyor. Bütün Türk arazisinde HAKİKİ İSTİKLÂL istiyoruz. Bizim için artık kapitülasyonlar mevcut değildir. —İstanbul'da iken, beş sene için adlî kapitülasyonların ifasına razı olduğunuzu işitmiştim.— Kapitülasyonların hiçbir kısmında istisnayı kabul etmiyoruz. Adlî, malî veya askerî kapitülasyonların hiçbirini tanımıyoruz».⁴⁰

Atatürk bazen de, «tam bağımsızlık» kısa deyimini yerine çeşitli alanlardaki bağımsızlığı teker teker saymıştır. Örneğin *United Telegraph* muhabirine verdiği demeçte :

«İstiklâl-i SİYASÎ, ADLÎ, İKTİSADÎ ve MALÎMİZİ imhaya ve binnetice hayat hakkımızı inkâr ve iptale matuf olan Sevr anlaşması bizce mevcut değildir. Levazım-ı istiklâl ve hâkimiyetimizi temin edecek bir sulhün akdi nuhbe-i âmâlimizdir».⁴¹

Yunan kuvvetini kırmak için millete bildirisinde şöyle diyordu :

«Hiç kimsenin hakkına tecavüz etmek istemediğimiz gibi, diğerleri tarafından da hakkı hayat ve istiklâlimize riayet olunmasından başka bir davamız yoktur. Hududu milliyemiz dahilinde müdahale-i ecnebiyeden azade olarak her medeni millet gibi hür yaşamaktan başka bir gayesi olmayan Türk milletinin hakkı meşruu, nihayet alemlî insaniyet ve medeniyet tarafından teslim olunacaktır. Ancak silâhlarımızı maksadımız tamamen istihsal olunduktan sonra bırakacağımızdan, pek yakın olan bu mesut ana kadar eskiden olduğu gibi bütün ulus bireylerinin azami gayret ve fedakârlık göstermesini beklemekteyim».⁴²

BMM nin 4 üncü toplantı yılını açarken yaptığı konuşmada da bağımsızlığın çeşitli öğelerine şöyle değiniyordu :

«Delegeler kurulumuz, bütün konferans esnasında Türkiye'nin her medenî ve kabiliyetli millet gibi yaşamaktan başka bir emeli olmadığını sabır ve sebat ile izah ediyordu. Konferanstan kat'i ne-

(40) Atatürk, İzmir 26.9.1922; *Söylev ve Demeçler* c. 3 s. 44.

(41) Atatürk, 17.7.1921. *Söylev ve Demeçler* c. 3 s. 17.

(42) Atatürk, 14.9.1921 (Beyanname) Tamim-Telgraflar s. 411.

tice hasıl olmadı. Türkiye milletinin *İDARÎ, MALÎ ve İKTİSADÎ BÜTÜN HUKUK-U İSTİKLÂL VE HAYATINA* malik olması, hiçbir millete zarar vermeyen *ebedî bir hakkı mükteseptir*. Bu kadar tabii bir hakikatı kabul etmek, dünya barışını sağlamak için kâfidir; fakat *senelerdenberi olduğu gibi Türk milletinin hayatî haklarını, herhangi bir şekil içine kapayarak ruhan, fiilen ve gerçekte onu kabul etmemek ısrarı ne netice verirse versin...*».⁴³

Adana esnafıyla yaptığı konuşmada da, bu «tam bağımsızlık şartı»nda sonuna kadar dayanacağımızı şöyle belirtmişti :

«*Basit, meşru, hayatî olan şartlarımızı devletler kabul etmezler de bizi harbe sevkederlerse, sakın telâş etmeyiniz. O zaman belki şimdikinden daha müsait şerait temin edeceğiz. Ordularımız da, her tarafta maddî ve manevî teminatı istihsale kâfi bir kudrettedir*».⁴⁴

«Tam bağımsızlığın», «yabancılara herhangi bir imtiyaz tanıtmak» anlamına geldiğini, *Petit Parisien* muhabirine verdiği demeçte Atatürk açıkça belirtmiştir :

«*Şartlarımız çok açık ve çok sadedir. İstiklâlimizin bilâk a y d ü ş a r t tasdikini talep ediyoruz. Bu kısa cümlede programımızın bütün ana hatları yer almıştır. Ulusal sınırlarımız içinde bulunan toprakların bize verilmesinde ısrar edeceğiz. Ondan sonra, bu topraklar dahilinde TAMAMIYLA MÜSTAKİL, yani k a p i t ü l a s y o n s u z b i r T ü r k i y e yaşamasını istiyoruz. İşte bütün istediklerimiz budur*».⁴⁵

Mustafa Kemal'in Fransız yazarı *Maurice Pernet*'ya verdiği demeçte kullandığı sözcükler ve cümleler, onun tam bağımsızlığa verdiği önemi, yani *yabancıların Türkiyeye d o l a y l ı y o l l a r dan egemen olmalarına*, memleketimizin yönetimini kontrol altına almalarına ne kesin bir kararlılıkla karşı koyduğunu ve bu gibi yeni *emperyalizm* türlerine karşı nasıl bir nefret duyduğunu, en özlü biçimde dile getirmektedir :

«Eğer ecnebi düşmanlığından, o kadar pahalı elde edilen bir *istiklâle hâlel verecek her şeyden nefret manası* çıkarılırsa, evet, bizim ecnebi düşmanı olduğumuz söylenebilir. Size açıkça söyledim ve sonuna kadar açık sözlü olacağım. Henüz emniyetimiz yerinde

(43) Atatürk, 1.3.1923, *Söylev ve Demeçler* c. 1 s. 301.

(44) Atatürk, 16.3.1923; *Söylev ve Demeçler* c. 2 s. 124.

(45) Atatürk, 22.11.1922 (*Petit Parisien*); *Söylev ve Demeçler* c. 3 s. 50.

değildir, evvelce Türkiye'de ecnebi teşebbüsatin, ecnebi maksatlarının bize telkin ettiği endişeler kâmilen zail olmuş değildir. Eğer bazan ihtiyatkâr hareket ediyorsak, ifrat derecede şüpheli davranıyorsak, bize çok pahalıya mal olan hürriyetimizi kaybetmek hususundaki korkumuzdandır. Bu hürriyetin bir küçük kısmını sakat etmekten se, hepsini birden feda etmeği tercih ederiz».^{46,*}

Kapitülasyonların başka adlar altında (yani şallanmış ve tül-lenmiş olarak) da yeniden gelmesine razı olunamayacağı teması üzerinde, Atatürk başka konuşmalarında da durmuştur. Örneğin:

«Bugün için düşündüğüm biricik şey, kapitülasyonlardır. Mad-detten, fiilen kanla kaldırılmış olan kapitülasyonların bir daha d i r i l m e m e k üzere yokluğa gömülmesini sağlamaktır. Ticare-timizin de, sanayimizin de, her tür ekonomimizin de gelişmesi ve yükselmesi, ancak bununla mümkündür. Bugüne ait olan bu cihet sağlandıktan sonra; yarına ait olan Türkiye ticaretinin dünya tica-reti ile rekabet edebilmesi için düşünülmesi gereken şeyleri iyi bi-lirsiniz Ticarete düşüneceğimiz ikinci iş, ihracat ve ithalâtı-mızda aracılık eden ticareti, yabancıların elinden kurtarmaktır. İhracat kaynaklarımız bizden olan tüccarlarımızın elinde bulunmalıdır.⁴⁷

Ve yine büyük devlet adamı, çok iyi dile getirmiştir ki, her-hangi bir alanda bağımsızlığı kaybetmek, onu tüm yitirmek sonu-cuna götürür :

«Bay Franklen Buyon, ilkin Ulusal Andı okuyup anladıktan sonra, maddeleri birer birer okunarak görüşüldü ve tartışıldı. Üze-rinde en çok durulan madde, yabancılara verilmiş ayrıcalık hakla-rının kaldırılması, bağımsızlığımızın tam olara k t a n ı n m a s ı ile ilgili madde oldu. Bay Franklen Buyon, bu so-

(46) Atatürk, 20.10.1923 (Maurice Pernet), **Söylev ve Demeçler** c. 3 s. 68. Bu satıları nakleden Maurice Pernet, şu izlemine eklemektedir: «Bu son sözler, nazarı dikkatimi celbeden bir samimiyet ve azimle söy-lendi».

(*) Buradaki «hürriyet» deyiminin, «bağımsızlık» anlamında kullanıldığı şüphesizdir. Zaten yalnız Atatürk değil, bir çok Türk düşünürü ve şairi dahi, çok kere «müstakil» yerine «hür», «istiklâl» yerine «hür-riyet» deyimini kullanmışlardır ki, dış ilişkilerin söz konusu olduğu noktada, bu deyimlerin eş anlamlarda kullanıldığı kolayca anlaşıl-maktadır.

(47) Atatürk, 20.3.1923, **Söylev ve Demeçler**, c. 2, s. 136-137.

runların incelenmeye ve düşünmeye değer olduğunu söyledi. Ben buna karşılık verdim. Söylediklerimin özeti şudur : «*T a m bağımsızlık, bizim bugün üzerimize aldığımız görevin özüdür. Bu görev, bütün ulusa ve tarihe karşı yüklenilmiştir. ... Bizden öncekilerin yaptıkları yanlış işler yüzünden ulusumuz, SÖZDE BAĞIMSIZDI, ama gerçekte BAĞIMLI bulunuyordu. Şimdiye değin Türkiye'yi, uygarlık dünyasında kötü gösteren neler düşünülebilirse hep bu yanlıştan * ve hep bu yanlış sürdürmekten doğuyor. Bu yanlış sürdürmek, yüzdeyüz, ülkenin ve ulusun bütün onurundan ve bütün yaşama yeteneğinden uzaklaşması ve yoksun kalması sonucunu doğurabilir. Biz, yaşamak isteyen, onuruyla ve şerefiyle yaşamak isteyen bir ulusuz. Bir yanlış sürdürmek yüzünden bu niteliklerden yoksun kalmaya katlanamayız. Bilgin, bilisiz, bütün ulus bireyleri hepsi —belki işin içindeki güçlükleri iyice kavramaksızın— bugün yalnız bir nokta çevresinde toplanmış ve sonuna dek kanını akıtma-ya karar vermiştir. O nokta, TAM BAĞIMSIZLIĞIMIZIN SAĞLANMASI ve SÜRDÜRÜLMESİDİR. TAM BAĞIMSIZLIK demek, elbette siyasa, maliye, iktisat, adalet, askerlik, kültür... gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir. Biz, bunu sağlamadan ve elde etmeden başarıya ve esenliğe erişeceğimiz kanısında değiliz. Görünüşte ve üstünkörü * barış yapabiliriz, anlaşma yapabiliriz; ama *t a m* bağımsızlığımızı sağlamıyacak olan bu gibi barışlar ve anlaşmalarla ulusumuz, hiçbir zaman canlılığa ve esenliğe erişemeyecektir. Belki, silâhlı çarpışmasını bırakarak yıkıma sürüklenmeye yol açmış olacaktır. Eğer ulusumuz bunu kabul etseydi, bunu kabul edecek nitelikte bulursa idi, iki yıldanberi savaşmak hiç de gerekli değildi».⁴⁸*

Atatürk ve ekonomik bağımsızlık :

Şimdi Atatürk'ün ekonomik ve malî bağımsızlık konusunda tekrar tekrar dile getirdiği görüş ve cümlelerden bir kaç tanesini hatırlatmak, Atatürk'ün tam bağımsızlık konusunu ne kadar ciddiye aldığını, sadece siyasal bağımsızlığın, bağımsızlık davasını çö-

(*) Dil Kurumu'nun günümüzün diline çevirdiği Söylev'in aslında (Nuttuk'ta), «hata» deyimi kullanılmaktadır. Kurum bunu «Söylev»e «yanlışlık» kelimesiyle çevirmiş ise de, burada söz konusu olan «yanlışlık», değil «yanlış»tır. M. A.

(**) «Şeklen ve usulen»

zemiyeceği konusunda ne kesin ve köklü bir inanca sahip olduğunu ortaya koymaya yetecektir.

Emperyalistlerin amacı ekonomikti :

Osmanlı Devletinde ekonomik alanda yabancılara tanınan olanaklarla, gelişmemizin kaynağının kurutulduğunu, *Atatürk* şöyle belirtiyor :

«Tanzimatın açtığı *serbest ticaret devri*, Avrupa rekabetine karşı kendisini savunamayan ekonomimizi bir *de i k t i s a d î k a p i t ü l a s y o n z i n c i r l e r i y l e* bağladı. İktisat alanında bizden çok kuvvetli olanlar yurdumuzda bir *de imtiyazlı durumda* bulunuyorlardı. *Gelir vergisi vermiyorlardı*. Gümrüklerimizi ellerinde tutuyorlardı. ...Rakiplerimiz, bu suretle gelişmeye elverişli *sanayimizi de mahvettiler*. *İktisadî ve malî gelişmemizin ve ilerlememizin önüne geçtiler*».⁴⁹

Atatürk, birinci Dünya Savaşından sonra Türkiye'yi işgal eden kapitalist devletlerin yurdumuzu «*nameşru emperyalizm ve kolonizasyon* siyasetleri ile istilâ etmek»⁵⁰ ve Türkiye'nin çeşitli önemli yerlerini «*savaşı kazanan devletlerin sömürgelerine katmak*»⁵¹ isteyişlerini tekrar tekrar belirtmiştir.^{52,53}

Yunanlıların bile amaçlarının *ekonomik sömürme* olduğuna şöyle değiniyordu : «Yunanlılar bizim *memleketimizin servetini çalmaktan* başka bir gaye beslemiyorlar».⁵⁴

Aslında Türkiye'yi sömürmek için onu istilâyâ ve ezmeğe karar vermiş olanların, batılı devletlerin esas *halk kitleleri* değil, *s e r-*

(48) Söylev s. 430, 431. Aslı : Nutuk s. 623-624.

(49) Atatürk, 1.3.1922, Söylev ve Demeçler, c. 1, s. 226.

(50) Atatürk, Amasya (Tasvirî Efkâr'a), 24/25.10.1919 Söylev ve Demeçler cilt 3 s. 6.

(51) Söylev s. 287, Nutuk s. 419.

(52) «İngiliz emperyalizminin sun'î bir şekilde yetiştirmek istediği büyük Yunanistan İmparatorluğu, bütün memleketimizi külfetsiz bir surette temellük edebilecekti» (Atatürk, Tamim-Telgraflar s. 342). United Telgraph muhabirine verdiği bir demeçte de : «İngiltere'nin emperyalist emellerini tatmin maksadıyla» (Atatürk, 17.1.1921, Söylev ve Demeçler, c. 3, s. 16).

(53) TBMM ini 3. toplanma yılını açarken de, yurdumuzun «emperyalizmin savleti ihtiraskâranesine hedef» olduğunu ifade etmiştir. Bak : Atatürk, 1.3.1922, TBMM, Söylev ve Demeçler, c. 1, s. 232.

(54) Atatürk, 19.9.1921, Söylev ve Demeçler, c. 1 s. 185 «Emperyalistlerin bir büyük müstemleke içindeki harekâtını taklit eder bir şekilde...» (Atatürk, 1.3.1922, Söylev ve Demeçler, c. 1, s. 240).

m a y e d a r l a r ı v e y ö n e t i c i l e r i olduğunu, Atatürk şöyle belirtiyordu :

«Yaşamak isteyen milletimizin talebi basit *bir kelimedede* mün-
demiç ve gayet meşrudur : *İ s t i k l â l !* Avrupanın *rüesayı idare-*
den ve s e r m a y e d a r l a r d a n ayrı olan asıl milletleri, bi-
zim hayatımızı bize çok görmüyorlar. Eğer bugün Fransız milleti
ile İtalyan milleti ile hatta İngiliz milleti ile muhasama halinde bulu-
nuyorsak, bu milletlerin seslerini işittirememelerinden ve kendi *rüe-*
sayı idarelerinin istilâ ve s e r m a y e e m e l l e r i için bizi
imha etmelerine ses çıkarmamalarındandır. Bu devir, ... milletimi-
zin fiilen ve muttariden imhasını *sermayedarların kendi menfaat-*
*lerine muvafık zannettikleri devir*dir. Bu devri atlayıp milletleri
söylemeğe davet etmek için yaşamağa, haklı olduğumuzu ve *haya-*
tımızı elimizden almak için kendilerinin birçok hayatlarını feda
*etmek lâzım olduğunu isbat edeceğiz».*⁵⁵

Mustafa Kemal, 6.10.1920 günü şifreli talimatında şöyle diyor-
du : «Ankara millî hükûmeti *emperyalizme karşı müdafaa ve müca-*
dele kastı ile teşekkül etmiş bir hükûmet olduğundan...».⁵⁶

Ermeni sorununu konusunda da şöyle diyordu : «Ermeni mille-
tinin gerçek yararından çok, *D ü n y a k a p i t a l i s t l e r i n i n*
*e k o n o m i k ç ı k a r l a r ı*na göre çözülmek istenilen so-
run».⁵⁷

Mustafa Kemal, Mecliste yaptığı uzun ve tarihsel önemdeki bir
konuşmada, Kurtuluş Savaşında düşmanlarımızın amacını belirtir-
ken, *emperyalizmin ve kapitalizmin bizi yutmak* istediğini şöyle
ilân etmiştir :

«Biz bu hakkımızı mahfuz bulundurmak, *i s t i k l â l i m i z i*
emin bulundurabilmek için heyet-i umumiyemizce, heyet-i millîye-
mizce *bizi mahvetmek isteyen e m p e r y a l i z m e* karşı ve bi-
zi yutmak isteyen k a p i t a l i z m e karşı heyet-i millîyece mü-
cahedeyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız».^{58,58a}

(55) Atatürk, Tamim-Telgraflar 2.7.1920, s. 344.

(56) Atatürk, Tamim Telgraflar, s. 357.

(57) Atatürk, 1.3.1922, TBMM, Söylev ve Demeçler c. 1, s. 233.

(58) Atatürk, 1.12.1921, S. ve demeçler, c. 1, s. 196.

(58a) Mustafa Kemal, Hâkimiyeti Milliye yazarına verdiği cevapta, pek
açık belirtmiştir ki, Birinci Dünya Savaşından önce ve savaş içinde
müttefikimiz Almanya dahi bizi sömürge yapmak hevesinde idi : «Al-
manlarla dost olduk. Almanlar memleketimize, ordumuza ve hükû-
metimize kadar girdiler. Fakat Almanlardan bâzıları haysiyet ve is-

Atatürk, Türkiye'yi işgal eden kapitalist devletlerin bu davranışlarında, siyasal amaçlarından önde *ekonomik* çıkarlarının rol oynadığını, başka bir konuşmasında da dile getirmiştir. Örneğin : «Ateşkes Anlaşmasını yaptıkları zaman *özgür ve bağımsız yaşamaya lâyık bir Osmanlı ulusu* kabul ettikleri halde, aradan bir iki ay geçtikten sonra bu kanılarından ayrılıveriyorlar; başka düzende, başka anlamda kararlara varıyorlar. Bunun nedeni şöyle açıklanabilir : *Yabancılar kendi ekonomik ve siyasal çıkarlarını gerçekleştirebilmek için yalandan uydurdukları karşıt iki görüşü uygulamaya girişmişlerdir :...*».^{59,60}

tiklâlimizi muhil vaz u tavur almağa başladıkları dakikada, en evvel ve heman, hiçbir kayıt ve şarta bakmaksızın ruhan ve hattâ fiilen isyan ettim. Bu isyanım yüzünden idi ki harb-i umumînin cereyanı içinde bir seneye yakın zaman **bu hareketimin mürevvici olmayanlarla muhalif ve muhasım vaziyette kaldım.**» Atatürk, 24.4.1921, **S. ve demeçler** c. 3, s. 25 (2. bas. s. 24). Bu konuda ayrıca bak : «M. Aksoy, Atatürk'ün ışığında tam bağımsızlık ilkesi» s. 728-729, 757-758, 771-779. Almanların bu siyasal ve ekonomik müdahalelerini **Liman von Sanders** de teslim etmektedir. Bak. «Türkiye'de 5 yıl», Burçak yayınevi, İstanbul, 1968 s. 63, 158, 179.

- (59) **Atatürk**, Ankara, 28.12.1920, **Bugünün Diliyle Atatürk** s. 14; aslı : **Söylev ve Demeçler** c. 2 s. 7.
- (60) Gazi Mustafa Kemal, başka ulusları **sömürme amacı peşinde koşan emperyalist devletlerin**, belli kötü amaçlarından vaz geçmedikleri konusunda, Cumhurbaşkanı olarak da, (TBMM'nin toplantı yılını açarken) şöyle demişti :

«Karşılıklı güvenlik ve esenlik bütün dünya uluslarının üzerine titremesi gereken bir mutluluk ilkesidir. Ancak bu ilke bütün uluslar için gerçekleşmedikçe, genel bir barışma sağlamaktan çok, **sömürülme istenen birtakım uluslara karşı birtakım güçlü ulusların yeni davranış ve ayrıcalıklar kazanmasını sağlamak niteliğinde görülse yeridir.** Hele uluslararası silâh alış verişinin, birtakım ulusların denetimi altında tutulmasını sağlayacak tedbirlerin alınması bu kuyuyu arttırmaktadır» (**Atatürk**, 1.11.1925, TBMM, **Günümüzün diliyle Atatürk**, s. 157).

Kapitalist dünyanın bizim hakkımızdaki kötü niyetini, Atatürk, zaferden sonra da bir Alman gazetesine şöyle belirtmişti : «Farzediniz ki, karşınızda iki adam var; bunlardan biri zengin ve emrine her türlü vesait müheyya; **diğeri de fakir ve elinde hiçbir vasıta mevcut değil.** İşte Avrupa ile Türkiye yekdiğerine karşı bu vaziyettedir. **Bizi mâdun olmağa mahkûm bir kavim olarak tanımakla iktifa etmemiş olan garp, harâbimizi tacil için, ne yapmak lâzımsa yapmıştır.** İşte Avrupa'da **mütemadiyen mücadele ettiğimiz bu zihniyet mevcuttur.**» (**Atatürk**, 27.9.1923 (Neue Freie Presse), **Söylev ve Demeçler**, c. 3, s. 64).

Atatürk, Türkiye'nin verdiği kurtuluş savaşını, bütün Doğu Devletlerinin temsilcisi olarak yürüttüğünü belirtiyordu :

«Türkiye'nin bugünkü mücadelesinin yalnız Türkiye'ye ait ol madığını, bütün arkadaşlarımız ifade etmiş iseler de, bunu bir defa daha teyit etmek lüzumunu hissediyorum. Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye'nin müdafaa ettiği, bütün mazlum milletlerin, bütün şarkın dâvasıdır Türkiye şimdiye kadar mevcut tarih kitaplarının icabatını değil, tarihin hakikî icabatını takip edecektir». ^{61,62}

Türkiye'nin bağımsızlığını sağladıktan sonra dahi, gelecekte emperyalizmin çeşitli sinsi araç ve yöntemleri karşısında kendimizi korumanın ne kadar önemli olacağını, Mustafa Kemal daha 1920 de anlamış ve anlatmıştı :

«Biz Garp Emperyalistlerine karşı yalnız halâs ve istiklâlîmizi muhafaza etmekle iktifa etmiyoruz. Aynı zamanda Garp Emperyalistlerinin kuvvetleri ve malûm olan her vasıtalarıyla Türk milletini Emperyalizme vasıta ittihaz etmek istemelerine mani oluyoruz. Bu suretle bütün beşeriyete hizmet ettiğimize kaniiz». ⁶³

Mustafa Kemal, sömürücü emperyalist devletlerin bütün çabalarının uzun sürede boşa çıkacağını, sömürülen geri bırakılmış

(61) Atatürk, 7.7.1922, Söylev ve Demeçler, c. 2, s. 40.

(62) Bugün kendi kurtuluş savaşlarını veren uluslara (öreneğin Vietnam) karşı ilgi duymamız, Atatürk'ün direktiflerine uygun hareket etmektir. Vaktiyle bize yapılan haksızlıklar karşısında dünyanın yeteri kadar ilgi göstermeyişine karşı duyduğumuz isyanı, Mustafa Kemal Claude Farrère hakkındaki sözlerinde dile getirmek istemiştir : «Memleketimizde dünyanın bütün adaletsizlikleri üzerine tevcih edilirken, bu zulme karşı semalara yükselen ulvî bir ses, insanî bir sada işitiliyordu. O sadanın sahibi, Claude Farrère'dir. Efendiler, insanlar; ahlâklarını, hislerini, temayüllerini, hattâ fikirlerini tenmiye ve terbiyede, içinde yetiştiği heyeti içtimaiyenin temayülâtı umumiyesinden kurtulamazlar. Fakat bazı büyük hilkatler vardır ki, onlar yalnız mensup oldukları heyeti içtimaiyeye karşı kalplerini ve ruhlarını aynı halde tutarlar. İşte Mösyö Claude Farrère, bu büyük insanlardan biridir. Türkiye halkı ile bu kadar kalbî alâkalara mâlik olan bir zatın Türkiye'yi bugün yaşadığı elemli dakikalarında yakından ziyaret etmek istemesine zaten intizar olunurdu.» (Atatürk, 18.4.1922, Söylev ve demeçler, c. 2, s. 34).

(63) Atatürk, 20.6.1920 (tel.) Tamim-Telgraflar s. 339.

ulusların kendi doğal haklarını sonunda elde edeceklerini ve *emperyalistleri yeneceklerini* kesin bir özdeyişle dile getirmişti :

«Müstevliler ve onların mütecaviz orduları, hiçbir vakit tazyikten geri kalmadı. Fakat bu tazyik ne kadar kuvvetli olursa olsun bu büyük fikir hareketine karşı duramayacaktır. İnsanlığa müteveccih fikir hareketi engeç muvaffak olacaktır. *Bütün mazlum milletler zalimleri bir gün mahv ve nâbut edecektir.* ... Bugün aralarında tecanüs bulunduğunu gördüğümüz devletler, mazlumları daha sıkı *esaret zincirinde* bulundurmak ve bu suretle *onların emeklerinden ettikleri istifadelerle zevklerini tatmin eylemek* için aralarında bir çok muahedeler yapmışlardır. Fakat bu muahedeler, kıymeti olmayan *birer kâğıt parçasından* başka bir şey değildir. *Hakka tecavizüü tazammun eden kâğıtların azimkâr milletlerin üzerinde hiç bir tesiri olmayacaktır.*»⁶⁴

Ve Atatürk, daha 1921 de, İkinci Dünya Savaşından sonra gerçekleşecek bir oluşumu da, yıllarca önce haber vermişti :

«Onlar istedikleri müzakeratı yapabilirler. Fakat hiç şüphe etmemelidir ki, *en nihayet mazlûmların hakkını tanımaktan ibaret olan doğru yola gelmeğe mecburdurlar.*»⁶⁵

Büyük devlet adamı, dünyada sürekli barışın ancak *bütün ulusların refahtan paylarını almalarına*, yani kapitalist devletlerin *sömürme tutkusundan kurtulmalarına* (veya bunu gemlemelerine) bağlı olduğunu da (*Gladys Baker'e* verdiği demeçte) 1935 yılında şöyle belirtmişti :

«Şuna da kaniim ki, *eğer devamlı sulh isteniyorsa, kütlelerin vaziyetlerini iyileştirecek beynelmilel tedbirler alınmalıdır. İnsanlığın heyet-i umumiyesinin refahı, açlık ve tazyikin yerine geçmelidir.*»⁶⁶

1918 de Türkiye'yi paylaşmak ve Türk halkını bağımsızlıktan yoksun hale getirmek isteyen *kapitalist devletlerin*, asıl amaçlarının Türkiye'yi «*ekonomik bakımdan sömürmek ve kendilerine bağlı hale getirmek*» olduğunu, askerî ve siyasal bağımsızlığımıza daha önce razı oldukları halde *ekonomik bağımsızlığımıza* bir türlü razı olmak istemediklerini, *Atatürk* Lozan anlaşması görüşmelerinin kesilmesine ilişkin son derece ilginç açıklamalarla aydınlatmakta-

(64) Atatürk, 3.1.1922, Söylev ve demeçler, c. 2, s. 29.

(65) 30.12.1921, Söylev ve demeçler, c. 2, s. 26.

(66) Atatürk, 21.6.1935, S. ve Demeçler, c. 3, s. 97 (2. bas. s. 99).

dır. Bu konuda yukarıda aktardığımız sözlerden * başka şöyle de-
miştir :

«Filhakika mazide ve bilhassa Tanzimat devrinden sonra, *ecnebi sermayesi* memlekette müstesna bir mevkie malik oldu. Ve ilmî mânasiyle denebilir ki, *devlet ve hükûmet ecnebi sermayesinin j a n d a r m a l ı ğ ı ndan başka bir şey yapmamıştır. Artık her medenî devlet gibi, millet gibi, yeni Türkiye dahi buna muvafakat edemez. Burasını esir ülkesi yaptıramaz.*

Biz memleketimizi artık *e s i r ü l k e s i* yapamayız. Belki cümlemizin nazarı dikkatini celbetmiş olan *Lausanne konferansının son müzakeresi* bu nokta ile alâkadardır. Aylardan beri müzakereler ve münakaşalar cereyan ediyor. Fakat henüz muhataplarımız bizimle üç senelik, dört senelik bir hesabı görmüyorlar, üçyüz ve dört yüz senelik bir hesabı görmeye başlamışlardır. Ve *hâlâ muhataplarımız eski Osmanlı devletinin tarihe inkılâp ettiğini* ve bugün yeni Türkiye devletinin mevcut olduğunu ve bu *Türkiye devletini kuran milletin çok azimkâr ve celâletli bir millet olduğunu ve bu milletin a r t ı k i s t i k l â l i t a m m u n d a n* ve hâkimiyeti milliyesinden *z e r r e k a d a r fedakârlık yapamayacağını anlamamışlardır...* Ancak bütün millet, bütün cihan bilsin ki, en nihayet ve en nihayet millet İS-TİKLÂLI TAMMİNİN temin edildiğini görmedikçe yürümeye başladığı yolda bir an duraklamıyacaktır.

Hiç kimseden fazla bir şey istemiyoruz. Dünyanın her medenî milletinin tabiaten malik olduğu şeylerden bizi mahrum etmemelidirler ve haklarımızı teslim etmelidirler. Çünkü hakkımız tabiidir, meşrudur, makuldür ve bize lâzımdır. Biz bu haktan vaz geçmiyeceğiz ve ne kadar haklı isek, bu hakkımızı müdafaa ve muhafaza için de memleketimizin, milletimizin kabiliyet ve kudreti o kadardır. Efendiler, görülüyor ki, bu kadar kat'î ve yüksek bir zaferi askerîden sonra dahi *bizi sulha kavuşmaktan meneden sebep, doğrudan doğruya i k t i s a d î n e d n e l e r d i r. İ k t i s a d î m ü l â h a z a l a r d ır. Çünkü bu devlet, bu millet ekonomik egemenliğini sağlarsa (hâkimiyeti iktisadiyesini temin ederse) o kadar kuvvetli bir temel üzerine yerleşmiş ve yükselmeye başlamış olacaktır ki, artık bunu yerinden kımıldatmak mümkün olamayacaktır. İşte düşmanlarımızın, hakikî düşmanlarımızın bir türlü rıza göstermedikleri budur».⁶¹*

(67) Atatürk, İzmir İktisat Kongresi, Söylev ve Demeçler cilt 2. s. 110. (17.2.1923).

Başka bir konuşmasında da aynı konu üzerinde şöyle diyordu :

«Konferansta gördüğümüz bütün hâr niyetlere ve samimiyetlere rağmen, muhataplarımız hâlâ bizi imha etmek istemekte ve bize müstakil bir devlet muamelesi yapmamak zihniyetinden uzaklaşmadıklarını göstermektedirler. Hâlâ bize bağımsızlığı bozan (muhilî istiklâl olan) imtiyazları kabul ettirmek ısrarında bulunuyorlar. Bu ısrarda ileri gidenlerin İtalyanlar ve Fransızlar olduğunu hayretlerle görüyoruz. Nihayet *Lausanne müzakereleri i k t i s a d î meselelerden dolayı inkıtaa uğramıştır. Bundan zerre kadar hayrete düşmemekliğiniz icabeder*». ⁶⁸

Aynı konuda 10 gün önce de şöyle demişti :

«Biliyorsunuz ki *Lausanne'da İtilâf heyeti murahhasası aylardan beri devam eden mesaiden sonra bize bir sulh projesi vermişlerdir. Bu proje k a p i t ü l â s y o n l a r hakkında taşıdığı maddelerden ötürü milletimizce katîyen kabili kabul değildir. Kapitülâsyonlar bir devleti b e h e m e h a l m u n k a r i z eder. Osmanlı Devleti ile Hindistan Türk ve islâm imparatorlukları bunun en büyük delilidir. Biz hukuku meşrua ve hayatiyemizi dünyayı medeniyet ve insaniyete tasdik ve teslim ettirmek için çalışıyoruz. Bunu tasdik ve teslim ettirmek için icabeden her türlü tedbirlere tevesülde tereddüt göstermiyeceğiz*». ⁶⁹

Mustafa Kemal, Kurtuluş savaşındaki mücadele amacının, özellikle ekonomik alanda bağımsızlığı elde etmek olduğunu ve bunun bizim için hayatî önem taşıdığını, şu cümlelerle en kesin ve pek açık bir biçimde dile getirmiştir :

«Adana, senevî 35 milyonu, pamukla pekâlâ temin edebilir. Yalnız bunun için bir şeye ihtiyaç vardır : *İ k t i s a d î y a t ı m ı z d a i s t i k l â l i t a m. Güzel vatanımızı fakra, memleketi harabiye sürükliyen esbabı muhtelifte içinde en kuvvetli ve en ehemmiyetlisi i k t i s a d î y a t ı m ı z d a i s t i k l â l d e n m a h r u m i y e t i m i z dir. Şayanı şükr ve mahmedettir ki, bu istiklâli bugün fi'len istihsal etmiş bir mevkide bulunuyoruz. Ancak fi'len sahip olduğumuz bu istiklâli düşmanlarımıza şeklen ve resmen de tasdik ettirmek lâzımedendir. Devletin ve milletin son hedefi işte bu noktayı temine matuftur. Kuvvetle ümit ediyoruz ki, bu noktayı teminde*

(68) Atatürk, Akhisar Türkocağı, 5.2.1923, *Söylev ve Demeçler*, cilt 2, s. 92.

(69) Atatürk, Balıkesir'de halkla konuşma, 7.2.1923, *Söylev ve Demeçler*; c. 2, s. 97.

muvaffakiyet hasıl olacaktır. Bu nokta *o kadar hayatîdir ki, onu behemehal elde edeceğiz*».⁷⁰

Atatürk, büyük devletlerin, görünüşte bağımsızlığımıza müsaade ederek, bizi nasıl *ekonomik tutsaklığa* mahkûm ettiklerini ve yöneticilerimizin de nasıl bunu görmemek veya buna önem vermemek gafilliği içinde olduklarını, şu son derece içten sözlerle açıklamıştı :

«Devletler şimdiye kadar bize şu ve bu meselede alâyişli müsaadelerde bulunuyorlar gibi görünüyorlar. *Lâkin iktisadî cesaretle bizi felce uğratiyorlardı.* Öteden beri bize bazı şeyler vermiş gibi, bizim bazı haklarımızı tanımış gibi vaziyet alırlar, *hakikatte iktisatta elimizi kolumuzu bağlarlardı.* Bu esarete katlanan *rical memnundu.* Çünkü *zâhiren a zametli bir istiklâl* temin etmişlerdi. *Fakat gerçekte milleti mânen miskinlik çukuruna (hufrei meskenete) atmışlardı.* Bunlar *iktisadî mahkûmiyeti* idrak etmemiş bedbaht hayvanlardı. Fakat artık bugün milletimiz, *hayat noktasının* nerede olduğunu pek güzel anlamıştır... Şimdiye kadar büyük muzafferiyetler kazandık. O zaferleri hayat için, saadet için, *milletin refahı* için kâfi sandık; bu suretle gafletten gaflete düştük. Halbuki *zafer ve fütuhattan sonra derhal | sanaat ve iktisadiyat alanında hızlı adımlarla yürümek lâzımdı*».⁷¹

Atatürk, *ekonomik hayatta egemen olmadıkça, toprakların elimizde bulunduruluşunu* ona gereçten sahip olma saymamıştır. Ekonomik yaşamamıza egemen olursak, *ancak ozaman topraklarımızın gerçek sahibi* haline gelebileceğimizi şöyle belirtmiştir :

«*Memleketimize sahip olabilmek için çektiğiniz elemeler, azaplar, mahrumiyetler büyük olmuştur. Hepimiz arzu edelim ki acı günler tekerrür etmesin. Muharebe meydanlarında kıymetli evlâtlarımızın süngü ve silâhlarının muzafferiyeti kâfi değildir. Hakikî refah ve saadete malik olabilmek için, asıl bundan sonra çalışmak lâzımdır. Sizin için zafer ve terakki sahası iktisadiyatta, ticarettedir. Çok çalışmaya mecbursunuz. Aksi takdirde memleketin sahibi hakikîsi olduğunuzu söyleseniz bile, kimseyi inandıramazsınız. Bu memleketin hakikî sahibi olunuz*».⁷²

(70) Atatürk, Adana 15.3.1923, Söylev ve Demeçler, c. 2 s. 119.

(71) Atatürk, Adana 15.3.1923, S. ve Demeçler, c. 2, s. 119-120.

(72) Atatürk, Mersin, 17.3.1923, S. ve Demeçler, c. 2, s. 129.

Atatürk, Tarsus'ta çiftçilerle yaptığı konuşmada da şöyle diyor-
du :

«Bizi [iktisadî hayatımızı geliştirme, böylece refaha ulaşma] amacına varmaktan alıkoyan iki kuvvet vardır : Biri *dış düşmanlar-
dır*. Bunlar bizi, *bir s ö m ü r g e haline koymak için ilerlememizi
istemeyenlerdir*. Fakat bizim için bunlardan daha zararlı daha öl-
dürücü bir sınıf daha vardır : O da *içimizden çıkması muhtemel olan
hainlerdir*». ⁷³

Atatürk, batılı kapitalist devletlerin, *arazi işgali prensiplerinden
vaz geçmek üzere olduklarını, ekonomik çözümlere daha büyük
önem verdiklerini, Uzak Doğuda uygulamaya başladıkları bu poli-
tikayı Yakın Doğuda da uygulama yoluna gideceklerini, daha 1922
de saptamış ve ilân etmişti*. ⁷⁴

Atatürk, Adana esnafıyla yaptığı konuşmada, yabancı devletle-
rin *Türk ekonomik hayatına egemen oluşuna karşı şöyle isyan edi-
yordu* :

«Eskiden Adana'yı kaplayan yabancı ulustan gelme kimseler,
zanaat ocaklarımızı ele geçirmişlerdi. Bu ülkenin ö z s a h i b i
k e n d i l e r i i m i ş g i b i davranıyorlardı. Haksızlığın, densiz-
liğin bundan büyüğü olamazdı. Öylelerinin bu verimli ülkede h i ç
h a k k ı yoktur. Ülkeniz, sizindir. Türklerindir». ⁷⁵

Gerçek zafer ekonomik zaferdir :

Gazi Mustafa Kemal, büyük zaferin yıl dönümünde, ekonomik
alandaki zaferler elde etmedikçe, bağımsızlığımızı koruyamayacağı-
mızı, ana davanın *ekonomik alandaki başarı ve bağımsızlıkta dü-
ğümlendiğini* şöyle belirtmişti :

«Ulusumuz, burada kazanıp kutladığımız zaferden *daha önem-
li bir ödev* peşindedir. O ödevin yerine gelmesi, o zaferin de kaza-

(73) Atatürk, 18.3.1923, **Söylev ve Demeçler**, c. 2, s. 132.

(74) Örneğin, TBMM'nin üçüncü toplanma yılını açarken, Çin konusunda
verdiği açıklama bu yöndedir :

«Çin'de bilcümle devletlerin serbesti-i ticaretinin ilânı dikkate şa-
yan bir nokta teşkil eder. Bununla Avrupa devletlerinin aksa-yi şark-
ta şimdiye kadar takip ettikleri muntika-i nüfuz ve istilâ-yı arazi siya-
setlerinden feragat eyledikleri anlaşılıyor. Şark-ı karıpte dahi aynı
siyaseti takibe karar vermekten daha doğru bir yol olamaz.» (Ata-
türk, 1922, **Söylev ve Demeçler**, c. 1, s. 238-239).

(75) 16.3.1923, Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri s. 109 aslı : **Söylev ve
Demeçler** c. 2 s. 126.

nılması, ulusumuzun *ekonomi alanındaki başarılarıyla* sağlanmış olacaktır. Bilirsiniz ki, *ekonomik bakımdan çelimsiz bir varlık yoksulluktan kurtulamaz*. Güçlü bir uygarlığa, gerçek genliğe ve mutluluğa kavuşamaz. *Toplumsal ve siyasal yıkımlardan yakasını kurtaramaz*. Ülkenin yönetimindeki başarı da, *ekonomi alanındaki olanaklarla orantılı olur*. Hiçbir uygar devlet yoktur ki *ordusundan ve donanmasından önce ekonomisini düşünmüş ve düzeltmiş olmasın*. *Yurdun ve bağımsızlığın korunması için* varlığı baş koşul olan bütün gereçler ve araçlar *ekonomi alanındaki gelişmeler ve olanaklar aracılığı ile oluşur, olgunlaşır*. Ulusumuzdaki güçlü karakter, sarsılamaz istem, ateşli milliyetçilik (millet severlik), ekonomik başarılardan doğup çoğalacak verilerle de layik olduğu derecede güçlendirilmelidir. Bu yüzyılın savaşında, ulusumuzu başarıya ulaştıracak bir *ekonomik yaşam* sağlamayı amaç edinen genel öğretim ve eğitim yöntemlerimiz, hergün daha çok pekleşecek ve kuşkusuz başarıya ulaşacaktır».^{76,77}

Ekonomik yaşamın olağanüstü önemine, daha 1921 lerde tekrar tekrar değinmiştir :

«Bu savaşmanın önemini kavramış olan ulusumuz, ülkenin *bütün gereçlerini kendi emeğiyle sağlayabilecek duruma* yönelmiştir. Ekonomi işlerinin daha gerektiğince kavranmadığı bir sırada yüce meclisimiz *ekonomik kaynaklara ulus adına el koymak uyanıklığını* göstermiştir.

Mütarekenin ardı sıra yabancılar *gelir kaynaklarımıza büsbütün el koymaya* giriştiler. İstanbul'daki hükmedici durumlardan faydalanarak *maden aramaları için* gereken izin kâğıtlarını Türklerden kimseye verdirmez oldular. Biz ülkenin bütün zenginlik kaynaklarını ulus adına elimize geçirebilmek için.....»⁷⁸

Atatürk *ekonomik hayatın* toplumdaki bütün öteki alanlara egemen olacağını, ekonomi ile askerliğin çatışması halinde *ekonominin galip çıkacağını*, en kesin bir dille belirtebilmiş bir askerdi :

(76) Atatürk, Dumlupınar, 30.8.1924, **Bugünün Diliyle Atatürk**, s. 139, aslı : **Söylev ve Demeçler** c. 2, s. 181-182.

(77) Ekonomik kalkınmanın bağımsızlığımız bakımından ne derece önemi olduğuna, Atatürk Kurtuluş Savaşımızdan yıllarca sonra da, en kesin biçimde değinmiştir :

«**Ekonomik kalkınma** : Türkiye'nin, hür, **müstakil**, daima daha kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye idealinin, **bel kemiğidir**» (Atatürk, TBMM, 1.11.1937, **Söylev ve Demeçler**, c. 1 s. 398).

(78) Atatürk, 1.3.1921, TBMM, **Bugünün Diliyle Atatürk**, s. 72.

«Dünyada fütuhatin iki vasıtası vardır. Biri kılıç, diğeri sapan. Zaferinin vasıtası yalnız kılıçtan ibaret kalan bir millet, birgün girdiği yerden koğulur, terzil edilir, sefil ve perişan olur. Öyle milletlerin sefaleti, perişanlığı o kadar azîm ve elîm olur ki, *k e n d i m e m l e k e t i n d e b i l e m a h k û m v e e s i r b i r h a l d e k a l a b i l i r*. Onun için *hakikî fütuhât* yalnız kılınçla değil, *sapanla* yapılandır. Milletleri vatanlarında takarrür ettirmenin, millete istikrar vermenin vasıtası sapan, kılınç gibi değildir. O *kullanıldıkça kuvvetlenir*. Kılınç kullanan kol çok geçmeden yorulduğu halde, sapanını kullanan kol zaman geçtikçe *toprağın daha çok sahibi* olur. Kılınç ve sapan bu iki fatihten *birincisi, ikincisine daima mağlûp oldu*. Tarihin bütün vak'aları ve hâdiseleri, hayatın bütün müşahedeleri bunu teyid ediyor».⁷⁹

Ekonominin, toplum yaşamımızda, silâhtan (askerlikten) daha önemli olduğuna, Atatürk kadar ısrarla değinen Devlet adamı az olmuştur. Düzinelerle konuşmasından iki tanesi daha :

«Bundan sonra pek mühim zaferlere kavuşacağız. Fakat *bu zafer süngü zaferleri değil, iktisat, ilim ve irfan zaferleri* olacaktır. *Ordumuzun* şimdiye kadar istihsal ettiği muzafferiyetler, *memleketimizi halâsı hakkîye sevkemiş sayılamaz*. Bu zaferler ancak müstakbel zaferimiz için *kıymetli bir zemin hazırlamıştır*. *Muzafferiyati askeriyemizle mağrur olmıyalım*. Yeni ilim ve *iktisat zaferlerine hazırlanalım*».^{79a}

«Yeni Türkiye devleti temellerini *süngü ile değil, süngünün dahi istinat ettiği iktisadiyatla kuracaktır*. Yeni Türkiye devleti cihangir bir devlet olmıyacaktır.

Fakat *yeni Türkiye devleti bir devleti iktisadiye olacaktır*. Bu devleti en kuvvetli temeller üzerinde çok az zamanda kurmak hususunda Japonlar'dan az müstait olmadığını bilfiil ispat edecektir».^{79b}

Ekonomik yaşamda elde edilemeyen başarının, hiçbir alanda elde edilememiş sayılacağını, başka bir konuşmasında şöyle anlatıyor :

«*Hakikî zafer, muharebe meydanlarında muvaffak olmak değil, asıl zafer muvaffakiyetlerin menbalarını kuvvetlendirmek, mil-*

(79) Atatürk, Adana çiftçileriyle yaptığı konuşma, 16.3.1923 S. ve Demeçler c. 2 s. 116-117.

(79a) Atatürk, İzmit, 16.1.1923, **Söylev ve Demeçler**, c. 2, s. 56-57.

(79b) Atatürk, Alaşehir, 25/26.1.1923, **Söylev ve Demeçler**, c. 2, s. 72.

*leti yükseltmektir. Memleketimiz baştan nihayete kadar hazinelerle doludur. Biz o hazineler üstünde aç kalmış insanlar gibiyiz. Hepimiz bütün bu hazineleri meydana çıkarmak ve servet ve refahımızın kaynaklarını bulmak vazifesiyle mükellefiz».*⁸⁰

Atatürk, Adana esnafıyla yaptığı konuşmada da, yabancı devletler karşısında ayakta durabilmek için, *sanayileşmek*, onlarla boy ölçüşebilecek duruma gelmek zorunluğunda olduğumuza şöyle değiniyordu :

«Babalarımız, babalarımızın babaları sanatla, millete hayat ve saadet verecek sahalarla lüzumu kadar iştigal ettirilmemiş, kendi evlerini ve kendi işlerini bırakmışlar; *yabancıların bekçiliğini yapmışlar*. Halbuki bizi mahvetmek isteyenler sanatın her şubesinde terakki etmişlerdir. *Bugünkü tezgâhla Amerika ve Avrupa'ya karşı mücadelenin nasibi mağlûbiyettir*. Kendi derecemizi bilelim. İnsaflı olalım. Neyi öğrenmek lâzımsa onu öğrenelim».⁸¹

Atatürk, Osmanlı Devletinin bir takım anlaşmalar sonucu ekonomik, malî, adlî, idarî ve başka alanlarda yabancılara tanıdığı ayrıcalıkların, onun felâketini hzırladığından özellikle yakınmıştır :

«Bilirsiniz ki yeni Türk Devletinden önceki Osmanlı Devleti «*Eski Anlaşmalar*» adı altında birtakım ayrıcalık haklarının tutsağı idi. Hristiyan halkın *birçok ayrıcalıkları* ve yeğlenme hakları vardı. Osmanlı Devletinin, Osmanlı ülkesinde bulunan yabancıları yargılama hakkı yoktu; *kendi uyruklarından aldığı vergiyi yabancılardan alması yasaktı*; devletin varlığını kemiren ve kendi sınırları içinde bulunan topluluklara karşı tedbirler alması yasak ediliyordu».^{82'83}

(80) Atatürk, Adana Türkocağı, 15.3.1923, **Söylev ve Demeçler**, cilt 2, s. 114.

(81) Atatürk, Adana 16.3.1923, **S. ve Demeçler**, c. 2, s. 128.

(82) Söylev s. 482, Nutuk s. 702.

(83) Mustafa Kemal, **bağımsızlığımızın**, yabancılara tanınacak ayrıcalıklar ve bazı özel haklar ve olanaklar sonucu **ortadan kalkacağı** görüşüne öylesine inanmış bir devlet adamıydı ki, daha 1919 da **Sivas Kongresi** sırasında bile aldırıldığı kararı bizzat Babı Aliye kabul ettirerek, Müslüman olmıyan Osmanlı uyruklularına bile herhangi bir ayrıcalık tanınmasının, bağımsızlığımızı temelden sarsacağı görüşü üzerinde inatla durmuştur. Müslüman olmıyan uyruklulara böyle haklar tanımamak, yabancılara da tanımamayı gerektirir. Şimdi onu dinleyelim :

«2 - Bildirinin dördüncü maddesinde **Müslüman olmıyan halka, siyasi egemenliğimizi ve toplumsal dengemizi bozacak nitelikte ayrıcalıklar verilmesinin kabul edilmiyeceğini belirten kısım**, önemle gö-

Bir ulusun ekonomik yaşamı yola konmadıkça, sanayileşmesi belli bir düzeye ulaştırılmadıkça, ulusal güvenliğinin bile sağlanamayacağını Atatürk bir çok vesile ile dile getirmiştir :

«Hepimiz için asıl olan, milletin, *vatanını hayatını ve selâmetini sağlamaktır*. Yollarımızın ve şimendiferlerimizin, *ekonomik durumumuzun düzeltilmesi* ve canlandırılması ve *ulusumuzun aydınlatılması* oranında elbette, *ulusal savunmamız kolaylık kazanır*».⁸⁴

Yabancı şirketlerin ve tüccarların *millî servetin bir kısmını* (kârı) *alıp götürmesinin* bizi fakirleştirişi üzerinde de şöyle durmuştu :

«Eğer tüccarlar bizden olmazsa, *millî servetin ehemmiyetli bir kısmı* şimdiye kadar olduğu gibi *yine ağıyarda kalacaktır*. Onun için *millî ticaretimizi yükseltmeğe mecbursunuz*».⁸⁵

Bağımsızlık savaşımızı verenler, yabancı sermayenin ancak ve ancak bağımsızlığımıza hiç bir zararı dokunmayacak koşullar altında gelmesi halinde ona razı olabileceklerini özellikle belirtmişlerdir :

«Bildirinin yedinci maddesine göre *b a ğ ı m s ı z l ı ğ ı m ı z t a m k o r u n m a k* koşuluyla, teknik, sınaî ve *ekonomik ihtiyaçlarımızın nasıl sağlanacağı* tartışıldı. Yurdumuza pek çok sermaye dönecek biri bulunursa bunun *maliye işlerimiz üzerinde isteyebileceği d e n e t l e m e* hakkının kapsamı kestirilemeyeceğinden, bu konunun, *b a ğ ı m s ı z l ı ğ ı m ı z ı* ve gerçek *ulusal çıkarlarımızı* zarara sokmayacak yolda, uzmanlarca iyiden iyiye düşünülerek sınırlandırılıp saptanmasından sonra Millet Meclisince uygun görülecek şeklin kabulü görüşüldü».⁸⁶

Aynı görüşler, bir çok konuşmada tekrarlanmıştır :

«Bu saydığım teşebbüsâtı iktisadiye ve sınaîye içinde bahsettiğim şirketlerin, *istiklâl ve hâkimiyeti milliye*

rüşüldü. Bu kaydın, **bağımsızlığımızı gerçekten sağlamak için**, elde edilmesi zorunlu bir istek niteliğinde sayılması ve bundan yapılacak **en ufak bir kısıntının bağımsızlığımızı kökten sarsacağı** ortaya konuldu. Bu dördüncü maddede söz konusu olan, Hıristiyan halka çok ayrıcalıklar vermemek ilkesi, gerçekleştirilmemiz gerekli bir amaç olarak kabul edilmiştir.» (Söylev, s. 167, Nutuk, s. 244-245).

(84) Atatürk, İzmir, 22.2.1924, Söylev ve Demeçler, c. 2, s. 168.

(85) Atatürk, Tarsus, 18.3.1923 Söylev ve Demeçler, c. 2, s. 132.

(86) Söylev s. 167. Tasviri Efkâr'a verdiği demeçte de (24/25.10.1919) «harîten gelecek sermayeye ancak «**istiklâlimize nihayet verecek bir vesayet tarzı**» biçiminde olmamak şartıyla razı olabileceğini» belirtmiştir. Bak : Söylev ve demeçler, c. 3, s. 10.

m i z e h ü r m e t k â r milletlerin, emniyetle hükümetimizle temas eylemleri ve *kanunlarımız dairesinde anlaşmaları* ile faaliyete geçebileceklerini söylemiye hacet yoktur».⁸⁷

Bundan ötürüdür ki, İstiklâl Savaşının en kötü günlerinde bile, Dış İşleri Bakanımızın (Bekir Sami Beyin) *İtalya ve Fransa* ile yaptığı anlaşmalar, *ekonomik alanda* bu devletlere bazı *ayrıcılıklar* tanıdığı için Atatürkçe reddedilmiştir.⁸⁸

Atatürk, *millî sanayi*in, *m i l l î s a v u n m a m ı z* bakımından taşıdığı öneme de, daha Kurtuluş savaşı yıllarında en kesin dile değinmiş ve bu konuda değerini hiçbir zaman kaybetmiyecek *hedefi* göstermiştir. Osmanlı Devletinin, önceleri bütün askerî ihtiyaçlarını *k e n d i t o p l u m u n d a n k a r ş ı l a r k e n*, sonra- ları mihından nalına kadar dışarıdan almaya muhtaç hale gelmesini yermiş; ve artık ordumuzun bütün ihtiyaçlarını *kendi adamlarımız tarafından ve kendi topraklarımızda* «kimseye muhtaç olmaksızın» karşılayabilmenin, ne derece önemli olduğunu şu sözlerle belirtmişti :

Osmanlı Devletinin başarılı yıllarında «millet, bu sanatın (yani ordu sanatının) bütün icaplarını, hayat ve işlerinin icapları telâkki ederek tabii bir surette icra ederdi. Denebilir ki, milletin içtimaî heyeti, ordu heyeti halinde idi.

Şüphe edilmez ki bu, ordunun, bu heyetin efradı eliyle, efradı emeği ile yapılırdı. Elbette *ecnebi fabrikalarına, ecnebi sanatkârlarına sipariş edilmezdi*. Fakat Osmanlı Türkleri, İstanbul'u, Rumeli'yi fethettikten sonra, hayatlarının içtimaî ihtiyacat levazımını bizzat temin ile iştigalden kendilerinin müstağni olduklarını kabul ettiler. Bu hususu, içli, dışlı temasa geldikleri *ecnebi unsurların menfaatlerine terkettiler*.

İşte bu zihniyetin hâkimiyeti şahane ve şamilesidir ki, binnetice *Osmanlı ordusunu ve milletini iğneden ipliğe kadar, naldan miha kadar her türlü ihtiyacatını teminden cahil ve âciz* bıraktı. İhtiyacatının temini için milleti haracgüzar kıldı. Bu zihniyetle, sanatın lüzumu, sanatkârlığın ehemmiyet ve şerefi elbette takdir olunamazdı.

Memleketimizin bereketli topraklarından, namütenahi faziletlerinden, ve zengin kaynaklarından kimseye muhtaç ol-

(87) Atatürk, İzmit, 16.1.1923, *Söylev ve demeçler*, c. 2, s. 57.

(88) Bak : *Söylev* s. 407.

(89) Atatürk, *Söylev ve Demeçler*, cilt 2, s. 32.

m a k s ı z ı n hakkiyle istifade edebilmek için ve binaenaleyh milletimizi mes'ut ve müreffeh ,ordumuzu tamamen ihtiyaçtan müstağni ve kavi yaşatabilmek için, sanat elzemdir.»

Ekonominin dış ilişkilerdeki önemine de, daha 1923 lerde şöyle değiniyordu : «Dünyanın bugünkü *siyasal ilişkileri*, hemen *ekonomik ilişkilere dayandığından*, biz de dış ekonomimize özel bir önem veriyoruz».⁹⁰

Atatürk'ün, Türk milletine ve Devletine çizdiği hedef, «çağdaş uygarlık» ve bunu sağladığı oranda «Batılılık»tır. Atatürk batının olumlu yönlerine karşı büyük yakınlık ve ilgi gösterirken, batının Türk toplumu için zararlı olan niteliklerine karşı da şiddetle ve cesaretle dikilmiştir.

Daha 1922 yılında, savaşmakta olduğu batı aleminin, bilim, sanat ve kültürüne, az devlet adamının gösterdiği bir cesaret ve soğuk kanlılıkla kucağını açmıştı.

Fakat batının siyasal emperyalizmine karşı nasıl amansız bir savaş vererek onu yendiyse, batının *ekonomik emperyalizmine* (sömürücülüğüne) karşı da, aynı savaşı vermiş ve galip gelmiştir. Türkiye'de *ekonomik kapitülasyonların* bütün izlerini ve tohumlarını söküp atan O'dur. Bugün bu alanda yeni birçok ısıngan otları türemişse, bunlar *Atatürk'ten* sonra atılan geri adımların ve yeni tohumların ürünüdür.

Mali bağımsızlık, dış borçlanmalar ve Atatürk :

Mustafa Kemal, Osmanlı Devletinin durmadan borçlanmasının ve bütün ekonomik olanaklarının yabancılara eline geçmesinin onu nasıl iflasa sürüklediğini, özellikle ve her fırsatta hatırlatmıştı. Örneğin :

«Osmanlı hükümdarları ve yakınları, parıltılı büyük gösterişler içinde yaşayabilmek için ülkenin ve ulusun bütün kaynaklarını kuruttuktan başka, ulusun her türlü gelirini karşılık göstererek ve *devletin onurunu, şerefini* ayaklar altına alarak *birçok borçlara* girmişlerdi. O denli çok borçlanmışlardı ki, devlet bu borçların üremelerini bile ödeyemeyecek duruma gelmiş, *dünya gözünde iflâs etmiş* sayılmıştı».⁹¹

(90) Atatürk, 1.3.1923, TBMM, **Söylev ve Demeçler** c. 1, s. 302.

(91) **Söylev**, s. 482-483, **nutuk** s. 702.

Yabancılara borçlanmamız ve *malî bakımdan bağımlı* hale gelişimiz konusunda, örneğin şöyle diyordu :

«Osmanlı fatihleri, hakanları, istilâcıları, sürükledikleri ulusla birlikte *sapanın önünde, yenilip gerilemeye başladıktan* sonra, asıl yıkımların büyüğü baş gösterdi. Sadece bir «*şahane*» bağış olarak yabancılara ve ülke içindeki Hıristiyan uyruklara verilen haklar, sanki devleti zorlayarak, alın teri harcayarak alınan haklar sayıldı. Yabancılar, yalnız bu hakları koruyup kullanmakla kalmadılar, belki her gün onları biraz daha genişletip yaymak için yollar aradılar ve buldular. İçerdeki uyruklarsa koruyup durdukları iç kuruluşlarına dayanarak, dışarıdaki dindaş devletlerin yüz verip kışkırtmalarına uyarak; öz Türkleri yok edecek bir siyasal varlık kazanmaya çalışmaktan geri durmadılar. Yabancılar hem bunları kışkırtıyorlar, hem *bizim iç işlerimize el atıyorlar* ve her karışmada *bir yeni ayrıcalık koparmadan* ellerini çekmiyorlardı. Bunlar olup dururken, çoktan yoksul düşmüş ulus; devletin istediği vergiyi veremez, biriktiremez hale geliyordu. Halbuki başı taçlılar, saraylılar, Bab-ı âlililer, ne yapıp yapıp gösterişlerini, harcaşılarını sürdürebilmek için *gereken parayı elde etmek yolunda hiç bir davranıştan çekinmiyorlardı*. Bu yüzden borçlanmalar oldu. O kadar çok borçlandılar ki, o kadar *elverişsiz koşullar* içinde borç aldılar ki bunların *faizlerini bile* ödeyemez oldular. En sonunda, bir gün geldi, Osmanlı devletinin sıfırı tükettiğine hükmettiler. *Akçalı işlerini denetlemeye* giriştiler; böylece başımıza "*Düyun-u umumiye*" denilen *belâ* çökmüş oldu».⁹²

Atatürk, Osmanlı Devletinin dış borçlanmalarla malî bağımsızlığını nasıl kaybettiğini ve Duyunu Umumiye faciasını pek iyi bildiği için, mütevazi ve zenginlikten uzak da olsa, *kendi yağımızla kavrulma ilkesini* benimsemiş, gelecekte de *b o r ç l a n m a m a y ı* geleceğin kuşaklarına öğütlemişti :

«Her şeyden evvel *hayat ve istiklâlimizi teminden ibaret olan gaye-yi milliyemize* vusulden başka bir şey düşünemeyiz. Binaenaleyh, bizce haiz-i ehemmiyet olan nokta *kudret-i maliyemizin* bunu kâfil olmuyacağıdır. 1920 ve 1921 senelerinin fillî tecaribine ve müspet hesabına ve bugünkü ahvali dahiliye ve iktisadiyemizin bu geçen iki seneye nispeten, kıyas kabul etmez derecede iyi bir halde bulunmasından hâsıl olan katî ümitlere istinaden arzedebilirim ki

(92) Atatürk, İzmir İktisat Kongresi, açış söylevi, 17.2.1923, **Bugünün diliyle Atatürk**, s. 102-103; aslı : **Söylev ve demeçler** c. 2 s. 103-104.

memleketimizin menabii varidatı, dâva-yı millîmizin emniyetle istihsalini kâfildir. Kuvve-i maliyemiz bu güne kadar olduğu gibi, harıçten istikraz yapmaksızın dahi, fakirane olmakla beraber, memleketi idare ve gayesine îsal edecektir.

Maamafih, ben yalnız bugün için değil *bilhassa âti için*, hayat-ı devlet ve refah-ı memleket noktasından hal ve *istiklâl-i maliyemize çok ehemmiyet verdiğim için.....»*.⁹³

Yabancı devletlere şu veya bu biçimde el açmadan kendi gücümüz ve yağımızla geçinme esasının gerçekleştirilmesine *Atatürk* çok önem veriyordu :

«*Bu ülkenin halkı üzerinde kimsenin egemenlik kurmağa hakkı yoktur, ama bu ülkeyi başkalarına el açmadan geçindirmek ve yaşatmak da size düşen bir ödevdir»*.⁹⁴

Atatürk, malî bağımsızlığın önemine ve dış borçların tehlikesine dokunmakla yetinmemiş, malî bağımsızlığın *tam bağımsızlığımızın en önemli ögesi* olduğunu özellikle belirtmiştir :

«*Bugünkü mücahedatımızın gayesi İSTİKLÂL-İ TAMdır. İstiklâliyetin tamamıyeti ise ancak istiklâl-i malî ile mümkündür. Bir devletin maliyesi istiklâlden mahrum olunca, o devletin bütün şuabat-ı hayatiyesinde istiklâl meflûçtur. Çünkü her uzv-u devlet ancak kuvve-i maliye ile yaşar. İstiklâl-i malînin mahfuziyeti için şart-ı evvel, bütçenin bünye-i iktisadiye ile mütenasip ve mütevazın olmasıdır. Binaenaleyh; bünye-i devleti yaşatmak için harice müracaat etmeksizin memleketin menabi-i varidatiyle temin-i idare, çare ve tedbirlerini bulmak lâzım ve mümkündür»*.⁹⁵

Atatürk, dışarıya muhtaç olmadan kendi kaynaklarımızla gereksinmelerimizi karşılamak prensibini yeri geldikçe tekrar tekrar belirtmiştir :

«*Azami tasarruf, millî şiarımız olmalıdır. Binaenaleyh; usul-ü malîmiz, halkı tazyik ve izarar etmekten içtinap ile beraber mümkün olduğu kadar harice arz-ı ihtiyaç ve ifti-*

(93) Atatürk, 1.3.1922, TBMM S. ve demeçler c. 1 s. 228.

(94) Atatürk, Adana esnafıyla yaptığı konuşma, 16.3.1923, *Bugünün diliyle Atatürk'ün Söylevleri* s. 109; aslı : S. ve Demeçler, c. 2., s. 126.

(95) Atatürk, 1.3.1922, TBMM *Söylev ve Demeçler*, c. 1, s. 228-229.

k a r e t m e d e n v a r i d a t - ı k â f i y e t e m i n e t m e k e s a s ı n a m ü s t e - n i t t i r » .⁹⁶

Mustafa Kemal, gerçekçi bir devlet adamı olarak, geri kalmış bir toplumun dış borçlanmadan tamamen vaz geçemeyeceğini de bildiğinden ötürüdür ki, zorunluk halinde ancak üretim amacı ile ve malî bağımsızlığımızı zedelemeyecek koşullar altında, böyle bir yola gidilmesini kabul etmiştir.⁹⁷

Atatürk'ün dış borçlara ve onların faizlerinin bizi ne derecede ezdiğine ilişkin cümlelerini gözden geçirdikten sonra, Milli Birlik Komitesi üyesi Tabii Senatör *Haydar Tunçkanaat*'ın şu cümlelerini hatırlamamak güçtür :

«Amerikan yardımının bize neye ve kaç mal olduğunu kimse bilmez, hesaplamak da istemez. Konsorsiyomun dış ticaret açığımızı kapatmak için her şeye burnunu sokmasına kimse aldırılmaz. Bizim dış yardıma bağlı olmadan da kalkınmamızın mümkün olduğuna bir kısım idareciler ve hükümet inanmaz. Borç faiz ve taksitlerinin ihracatımızın üçte ikisini götürdüğünü bile bile yeni borçlanmalara girilecek kalkınmadan bahsedilir ve sömürücü yabancı sermaye için methiyeler düzenlenir» .⁹⁸

«Biraz bağımlılık» bağımsızlıkla bağdaşmaz :

Bazı siyaset ve devlet adamları, iyiniyet sahibi olsalar (yani satılık olmasalar ve memleketin yararını düşünseler) bile, yeter cesaretle, ulusa ve kendilerine karşı güven duygusuna sahip olmadıklarından, zorluklar artıkça (gerek memleketin içindeki savaş, gerek dünyanın içindeki bunalım şiddetlendikçe ve uzadıkça) *tam bağım-*

(96) Atatürk, 1.3.1922, TBMM, S. ve Demeçler, c. 1, s. 229.

(97) «Mazinin ve düşmanların memleket ve milletimizi bütün dünya-yı medeniyetle birlikte **terakkiye yürütmekten menetmiş olan zincirleri**, bugün bizi, az zamanda **fevkalâde teşebbüsât ve icraatta bulunmaya icbar ediyor**. Ancak bu mecburiyetin tatmini ve zayıatın telâfisi **bugünkü kudret-i maliyemizin fevkindedir**. Bundan dolayı hükümetimizin her medenî devlet gibi **haricî istikrazlar akdetmesine lüzum** vardır. Şu kadar ki istikraz olunan ecnebi paralarını, şimdiye kadar **Babî'nin yaptığı tarzda, ödemeye mecbur değilmişiz gibi, maksatsız israf ve istihlâk ile bârı duyunumuzu artırarak istiklâl-i malimizi mâruzu tehlike etmeye katıyen muarızız**. Biz memlekette, mâmuriyeti, **istihsâli ve refah-ı halkı** temin edecek, menabi-i varidatımızı inkişaf ettirecek **müsmir istikrazlara** taraftarız.» (Atatürk, 1.3.1922, TBMM, S. ve Demeçler, c. 1, s. 229).

(98) Tunçkanat, s. 11-12.

sızlık yerine, bir miktarı kaybolan (zedelenmiş olan») bağımsızlığa razı olmaya; ve halkı da ona razı etmeğe çalışırlar. Nitekim Millî Kurtuluş Savaşı sırasında Rauf, Bekir Sami ve Kara Vasıf beyler, bunu tekrar tekrar denemişlerdir. Daha Sivas Kongresi sırasında Amerikan mandası fikrini savunan bu kişiler, sonraları ellerine fırsat geçince, yine bu yolda girişimlerde bulunmaktan çekinmemişlerdi : «Siyaset ve askerlik bakımından bizim tutumumuz belli olmuştu : TAM BAĞIMSIZLIK sağlanıncaya değin düşmanlarla vuruşmak ve onları yeneceğimize olan kesin inançla savaşı sürdürmek... İşte, Rauf bey, Kara Vasıf bey, demek istiyorlardı ki : 'ne olursa olsun savaşı sürdürmekle sonuç alınabilir mi? Alınamıyacağı da düşünülerek daha şimdiden başka tedbirler ve yollar.....»⁹⁹ aranmalıdır.

«Atatürk ve dışa bağımlı devlet adamları» başlığı altında belirteceğimiz üzere, tam bağımsızlığı korumada en önemli sorun, bir toplumun yöneticilerini seçme sorunudur. Kaderi, «dıştan beslenen» ya da «milletin kendi bacakları üzerinde durması ve yürümesi gibi zor bir ilkeyi benimseyemeyecek kadar zayıf ruhlu siyaset adamları»nın eline geçen bir ulus ve toplum, bağımsızlığını koruma veya geri almada dış düşmandan çok iç düşmanın hile ve direnmeleri ile uğraşmak zorunluğunda kalır*.

Kurtuluş Savaşı sırasında Amerikan mandasını savunanların sözleri, bugün soruna en iyi ışık tutacak niteliktedir. Özellikle Sivas Kongresinin tutanakları gözden geçirilince, bugünün durumunu dehşet verici bir surette aydınlatan konuşmalara tanık olunmakta; ve o kuşağın mandacıları ile bugünün mandacıları arasındaki benzerliğe şaşmaktayız. Bu konuda «Manda» paragrafında gerekli aktarma yapılacaktır.

Atatürk, yeni kurulacak Türk devletinin, asla ve asla Osmanlı devletinin yarı sömürge durumunu devam ettirmeyeceğini, bu üstü şallanmış bağımsızlığa razı olmayacağını anlatmak için, Osmanlı devletinin gerçek anlamı ile bağımsız bir devlet olmadığını belirtmeye büyük önem vermiştir. Her münasebetle Osmanlı devletinin şeklen bağımsız, gerçekte bağımlı olduğunu belirtmiş; ve bu açıklamalarda ekonomik ve mali bağımsızlığın büyük önemine her fırsatla değinmiştir.

(99) Atatürk, Söylev s. 435-436; aslı : Nutuk s. 631-632.

Atatürk, Osmanlı Devletinin bağımsızlığını *kısmen kaybettiğini*, daha 1906 da şöyle ifade etmişti : «Memlekete *ecnebi nüfuz ve hâkimiyeti* kısmen ve fiilen girmiştir... Kahhar bir istibdada karşı ancak ihtilâl ile cevap vermek ve köhneleşmiş olan çürük idareyi *yıkarak*, milleti hâkim kılmak, hülâsa *vatanı kurtarmak* için sizi vazifeye dâvet ediyorum».¹⁰⁰

Mustafa Kemal bir çok konuşmasında, barış görüşmelerinde 400 yıllık bir dönemin hatalar mirasının hesabının verildiğini söyleyerek, Osmanlı döneminde bağımsızlığımızı nasıl kendi elimizle bağışladığımızı belirtmiştir.¹⁰¹

Yabancı devletlerin, attığımız herhangi bir ekonomik adım karşısında itiraz (veto) hakkına sahip olmaları, Osmanlı döneminde bağımsızlığımızın baltalanmasının ve olumlu adımlar atamamamızın nedenlerinden biri idi. Bu noktaya Atatürk şöyle değiniyor :

«Osmanlı Devletinin, kendisini kuran *temel ögenin*, Türk ulusunun *insanca yaşamasını sağlayacak yollara başvurması da yasak edilmişti*. Ülkeyi bayındırlaştıramaz, demir yolu yaptıramaz; dahası, okul bile yaptıramazdı. Bu gibi durumlarda hemen yabancı devletler engel olurlardı».¹⁰²

Bu sözleri okuduktan sonra, örneğin 1954 de kabul edilen *Petrol Kanununun* yabancı petrol şirketlerine, İzmir'de yapacağımız bir Rafineriye *itiraz etme hakkını verdiğini*, veya hiç değilse Kanunun bu yolda yorumlanmasına AP iktidarının *razi olduğunu*, büyük bir üzüntü ile hatırlamamak elden gelmez. Bu konudaki itiraz karşı yazdığımız yazıyı şöyle sona erdirmiştik :

«Türkiye'de *iktisadî faaliyette* bulunabilme yetkisi, *Türk Devletine ve Türklere* aittir. Yabancılara bu imkânın tanınması, Anayasanın 4, 13 ve 41'inci maddelerinin ışığı altında '*ancak Türkle-*

(100) Atatürk, Vatan ve Hürriyet Cemiyetinin Selânik şubesini kurarken, 1906, *Söylev ve Demeçler*, c. 2, s. 1.

(101) «Hakikaten Osmanlı İmparatorluğu *en haşmetli, azametli ve kuvvetli devirlerinden* itibaren milletin *istiklâli zararına, menafii hayatîyesi zararına o kadar çok şey feda eylemiş idi ki* netice yalnız kendisinin mahv ve *münkariz* olmasından ibaret kalmadı, belki kendinden sonra da memleketin hakiki sahibi olan milleti, hak ve varlığının isbatı için büyük zorluklarla karşı karşıya bıraktı..... Bu sulh müzakerasında *tesviye* olunan *hesabat dört senelik değil dört yüz senelik bir devrin mirası seyyiâtı idi.*» (Atatürk, 13.8.1923, TBMM *Söylev ve Demeçler*, c. 1, s. 317-318).

(102) Atatürk, *Söylev* s. 482 (Nutuk s. 702).

rin yapamadığı, başaramadığı işler' bakımından söz konusu olabilir.. Rafinericilik bakımından ise, böyle bir durumun varlığı iddia edilemez. Şu halde, hem *iktisadî hayatımız* ve hem de *millî güvenliğimiz* bakımından, *r a f i n e r i y i* yabancı şirketlerin değil de *millî müesseselerin* kurması faydalı olduğuna göre, bu rafineri belgesinin talepte bulunan Türkiye Petrolleri A.O. na derhal verilmesi ve *kendisinde bir itiraz hakkı vehmeden yabancı şirketlerin* böyle bir itiraz hakkının söz konusu olmadığına kendilerine bildirilmesi lâzımdır. Şukadarına bütün samimiyetle inanmaktayım ki, Türk Devletinin millî petrol müessesesi eliyle kuracağı bir rafineriye *itiraz etme yetkisini kendisinde gören bu yabancı şirketler*, eğer Atatürk'ün zamanında böylesine bir gaf yaparak, böylesine bir saygısızlıkta bulunarak (kendilerini adeta bir müstemlekedede sanamak suretiyle) *millî bir müessesenin kurulmasına engel olmak maksadıyla* harekete geçmiş olsalardı, onların *bir hafta içinde, Türkiye ile bütün ilişkilerinin kesilmesi* yoluna gidilirdi; ve biz bu sözleri söylememiş olsaydık, *Cumhuriyetimizin bânisi olan Büyük İnsan, bizi e n a ğ ı r i t h a m l a r l a k ı n a r d ı*.^{102a}

(102a) Muammer Aksoy, «Rafineri kuramazsınız diyorlar.....», Yön, 1.10.1965.

Yazıda, bunun gibi birçok eleştirmeler arasında şu cümleler de yer almakta idi :» «Bu şirketler (Mobil, Shell ve BP) demektedir ki, bize vaktiyle tanınan haklardan başka, şimdi **yeni haklar ve imkânlar tanınmasını istiyoruz**. Hem de, kendilerine yeni haklar ve imkânlar tanınmasını rica etmiyorlar; **kanuna dayanarak** (bir hak olarak) **yeni rafineri kurabileceklerini ve Türk Devletinin** (millî müessesenin) **rafineri kurmasına mani olabileceklerini** zan hatta **iddia ediyorlar**. Başka bir deyimle, Türk kanunlarının (Türk Hukuk sisteminin) yeni kurulacak bir rafineriyi, Türk Devletinin veya **millî petrol müessesesinin değil de, yabancı şirketlerin kurmasını mümkün kıldığını** iddia etmek gibi, **ancak s ö m ü r g e l e r d e** kabul edilecek bir görüşü savunmaktadırlar. Öntasarısını yabancı şirketlerin müşaviri olan **Max Ball'**ın hazırladığı Petrol Kanunumuzun kelimelerinden (lâfzından) bu anlamın çıkarılacağını farzetsek bile, kanunların yorumlanmasında hukuk ilminin ve tatbikatın kabul ettiği '**doğru yorumlama metodu**' asla bu sonuca ulaştıramaz..... Üç yabancı şirketin, 'biz bu işi **daha ucuza** göreceğiz, bu sebeple millî müessesenin değil, bizim yeni bir rafineri kurmamız gerekir' diyerek **bir hak iddiasıyla ortaya çıkmaları**, tam manasıyla **abes** ve hatta **gülünç** bir talep teşkil eder. Böyle bir hak iddiası, meselâ **Sovyetlerin**, '**ben Boğazları daha ucuza ve daha iyi olarak tahkim edeceğim, o halde tahkim işini bana terkedin**' demesi kadar **garip, haddini bilmeden yapılan**, hatta bir Devlete karşı **küstânlık** teşkil eden bir taleptir».

Petrol kanunun egemenliğimizle bağdaşmaz çeşitli hükümleri konusunda yazdığımız düzinelerle makaleden başka şu iki proşüre de bakınız: «**Türkiyenin Petrol Faciası ve çıkar yol**», Ankara 1965; «Petrol dava-

Atatürk *madenlerimizi devletleştirmenin*, bunları milletin emrine ve yararına vermenin, tek olumlu yol olduğunu ve ekonomi politikamızın önemli amaçlarından birisi olması gerektiğini, daha 1922 de ilân ediyordu :

«Siyaset-i iktisadiyemizin mühim gayelerinden biri de menafi-i umumiyeyi doğrudan doğruya alâkadar edecek müessesat ve teşebbüsat-ı iktisadiyeyi *kudret-i maliye ve fenniyyemizin müsaadesi nispetinde devletleştirmedir*. Ezcümle; *topraklarımızın altında metrûk duran maden hazinelerini az zamanda işleterek, milletimizin menfaatına küşade bulundurmak da ancak bu usul sayesinde kabil-dir*». ¹⁰³

Bu münasebetle Milli Birlik üyesi Kurmay Albay *Haydar Tunçkanat*'ın şu cümlelerini hatırlamamak imkânsız :

«*İkili anlaşmalara gelince; Amerika ile Türkiye arasında imzalanan ve adetleri 55'e yükselenen bu antlaşmalar, Amerika'ya Türkiye'nin işlerine müdahale, mahkemelerini tanımamak, kanunların yasaklanmasına rağmen radyo neşriyatı yapmak gibi bir takım imtiyazlar tanınmaktadır*». ¹⁰⁴

Ve yine hatırlatalım ki, Osmanlı Devletinin 1. Dünya Savaşından önceki durumunu, *tam bağımsızlıkla bağdaştırmaya kalkışanlar* eksik olmamıştı. Örneğin Sivas Kongresinde *Osman Nuri Bey* şöyle diyor : «Manda meselesine gelince : Raporunda ötedenberi istiklâlimizin yokluğundan söz ediyorlar! Halbuki biz *tamamiyle müstakil idik* ve bu istiklâli kurtarmak için buraya geldik!». ^{105,106}

mızı baltalayan Enerji Bakanı (AP nin zararlı ve utandırıcı politikası)», Ankara, 1965. Ayrıca : «Petrolde son durum» *Yön*, 10 ve 17 Eylül 1965, *Cumhuriyet*, «Petrol Komisyonu raporu ve petrol davamız», 4-8 mart 1968; *Cumhuriyet*, 5.2.1970, «Bir Kapitülasyon Kanunu (Petrol Kanunu) »; *Cumhuriyet*, 6.2.1970, «Kanıtlama».

(103) *Atatürk*, 1.3.1922, TBMM, S. ve Demeçler, c. 1, s. 226.

(104) *Tunçkanat* s. 14. Ayrıca bak : *Haydar Tunçkanat*, İkili anlaşmaların içyüzü, Ekim yayınevi, Ankara, 1970.

(105) *Sivas Kongresi Tutanakları*, s. 49, aslı : s. 53.

Şükrü bey de, Osmanlı dönemindeki durumumuzun, mandadan daha kötü olduğunu Sivas Kongresindeki şu sözleriyle teslim ediyordu : «..... Elbet bir muavenete ihtiyacımız vardır. Bu itibarla müzaheret lüzumuna kani olduk; ve *müzahirin en uygun kim* olacağını düşündük... Şarkta istilâ politikası düşünmeyen Amerika'yı kabul ettik. Bundan sonra Amerika'nın *mahmisi gibi olmamak* için ve şimdiye kadar mahkûm olduğumuz tarihî ve siyasi şartlardan kurtulmak (azat olmak) için *bağımsızlığımızı koruyucu bir takım şartlar* kaydetmeğe lüzum gördük» (*Sivas Kongresi Tutanakları*, s. 50, aslı : 55).

Buna karşılık Sivas Kongresinde Manda taraftarlarından *Hami Bey*, Osmanlı döneminde bağımsızlığın, normal bir manda ilişkisinden daha ileri giden ölçüde zedelenmiş olduğunu kabul etmektedir.¹⁰⁷

«İyi» olduğu kabul edilen bir devletin vesayetine (mandasına) «ehveni şer» diye razı oluş, bağımsızlığın baş düşmanı :

Kurtuluş Savaşı sırasında, Amerika gibi «bize borç verecek, zengin, milletlerin vicdanlarına saygılı ve sakin» bir ulusun vesayeti (mandası) altına girmeyi kabul etmezsek, varlığımızı koruyamayız; zaten bizim bağımsız kalmamıza razı olmazlar. «Kalbleni, vicdanları söndüren, yakınımızda olduğu için de bizi daima fiilî baskı altında bulunduracak başka bir yabancı devletin himayesi altına girmektense, ehveni şer olan Amerikan müzaheeret ve himayesini kabul etmeliyiz» yolundaki çarpık ve aldatıcı görüş, bağımsızlığımıza kavuşabilme yolunda Atatürk'ün savaşmak zorunluğunda kaldığı ilk «düşman» olmuştur. Ancak içimizdeki bu düşman mağlûp edildikten sonradır ki, *bağımsızlık bilincine* tam sahip olunarak, bağımsız olabilmenin gerçek yolu tutulabilmiştir. «Manda» deyimini kullanmasalar da, mandacılar her zaman hortliyabildiklerinden, özellikle «manda» konusunda Atatürk'ün karşısında yer alan âciz ve korkakların (kısmen satılık ve hainlerin) ve Atatürk'ün bu konudaki sözleri üzerinde önemle durmak gerekir.

Amma bu sözleri söyledikten ve bağımsızlığımızı korumak için ileri sürülen 17 manda şartını sıraladıktan sonra, sözlerinin sonunda bu açıklamalarla bağdaşmaz şu yargıya ulaşmaktadır: «Bendeniz, *Hami beyin* muhtırasındaki tarihî başlangıca katılıyorum: çünkü **Devletimiz şimdiye kadar müstakildi**» (s. 51; aslı: s. 56).

(106) Sivas Kongresinde Amerikan mandasını savunmuş olan **Bekir Sami bey** de, Osmanlı İmparatorluğunun, hatta Kırım savaşını kazandıktan sonra içine sokulduğu şartların, Amerikan mandasından daha çok bağımsızlığa aykırı olduğunu belirtmiştir: «İsmail Fâzıl Paşa Hazretlerinin her bakımdan katıldığım konuşmasına bir şey ekliyeceğim: Kırım Savaşını, düşmanı yenerek bitirdikten sonra katıldığımız **Paris Kongresinde, savaş ortaklarımızın bize yükledikleri o bilinen koşullarla bu şimdi okunan andırıdaki isteklerimiz karşılaştırılacak olursa, hangisinin daha çok bağımsızlığı zedelediği anlaşılır sanırım.**» *Söylev* s. 71; *Nutuk* s. 106. Ayrıca bak: **Sivas Kongresi Tutanakları** s. 59.

(107) «Şu noktayı açıklamak isterim ki, belirttiğim şartlarla kabul edilecek bir manda, Osmanlı devletinin devletler arası hukukta şimdiye kadar mevcut olan mevkiinden daha elverişli bir durum yaratacaktır» (**Sivas Kongresi tutanakları**, s. 50, aslı: s. 54).

Sivas Kongresindeki görüşme ve tartışmaların büyük bir kısmı, «Amerikan mandasına razı olmak», ya da «tam istiklâl için savaşmak» görüşleri çevresinde cereyan etmişti. Amerika gibi «kuvvetli, zengin ve iyi» bir devletin vesayeti altına girmenin faydaları üzerinde durmakla yetinilmemiş, aynı zamanda *böyle bir vesayetin bağımsızlıkla bağdaşabildiği* (!) de ısrarla savunulmuştu. Orada konuşulanları bugün gözden geçirmek, bugün gerçek bağımsızlık konusunda doğru bir görüşe varabilme bakımından olağanüstü bir değer taşımaktadır. Hem bugünkü yeni mandacılar, ve hem de bütün ilgililer, tam 50 yıl önce kelime kelime aynı sözlerin, aynı delillerin başka ağızlardan nasıl ortaya atıldığını ve Atatürk'ün işte bunlarla savaşmak zorunda kaldığını ve bu çarpık görüşlerin reddedilmesi sayesinde Kurtuluş Savaşının gerçekleşebildiğini hatırlamaları lâzımdır.

50 Yıl önce Amerikan mandacılığını ilk kez Savunuş :

Ateşkesten sonra İstanbul'da egemen olan görüş, Amerikan mandası, biraz da İngiliz himayesi idi :

«İstanbuldaki ileri gelen kadın erkek bir takım kişiler de, gerçek kurtuluşu *Amerikanın güdümünü istemek ve sağlamakta görüyorlardı*. Bu kanıda olanlar, düşüncelerinde çok direndiler; tam uygun işin, kendi görüşlerinin desteklenmesi olduğunu tanıtlamaya çok çalıştılar.»¹⁰⁸

Ali Fuat Paşanın Mustafa Kemal'e gönderdiği (14.8.1919 günlü) aşağıdaki mektup göstermektedir ki, isim yapmış veya makam işgal eden bir çok kişi, Amerikan mandasının kabul edilmesi konusunda, Atatürk'e bir hayli baskı yapmıştı :

«..... Basılı raporda; Ahmet Rıza Bey, Ahmet İzzet, Cevat, Çürüksulu Mahmut Paşalar, Reşat Hikmet, Câmi, Reşit Sadi beyler, Esat Paşalar gibi *pek çok kişinin düşüncelerine* uygun olan *Kara Vasıf*'ın yani Cengiz'in, Halide Edip Hanımın görüşlerini kapsayan uygun mektuplar geldi. Bunların hepsinde bir yardımın gerekliliği ileri sürülmekte ve bu yardımın Amerikaca yapılması *kolay katlanılır bir kötü durum* * olarak kabul edildiğinin gerekçesi bildirilmektedir. Basılı rapor; Câmi, Rauf, Ahmet, Reşat Hikmet, Reşit Sadi beylerle Halide Hanım, Kara Vasıf, Esat Paşa ve bütün parti ve derneklerin düşünceleri yoklandıktan sonra, büyük bir çoğunluğun görüşü-

(108) Söylev s. 5 (Nutuk, s. 7.).

(*) Ehveni şer...

şüne uygun olarak düzenlenmiştir. Kongrede bir an önce iş görmek, *Amerikalılar gitmeden durumu bildirmek gerekmiş, Amerikalıları oyaltıyarak gitmeleri geciktirilmeye çalışılıyormuş.* «Kongre ivedilikle kesin bir karar verebilir mi» sorusuyla *Amerikalılar, bu düşünceyi benimsediklerini belli ediyorlarmış.*»¹⁰⁹

Halide Edip'in Mustafa Kemal'e gönderdiği (10.8.1919 günlü) mektupta da, Amerikan mandası şöyle savunuluyordu :

«Fransa, İtalya, İngiltere *Türkiyenin güdümü işini Amerika Senatosuna resmî olarak önermekle birlikte, bütün güçlerini Senatunun bunu kabul etmemesi için harcıyorlar. Üleşmiyerek pay kaçırmak elbette işlerine gelmiyor. İngiltere Türkün birliğini, yenileşmesini, gerçek bir bağımsızlık kazanmasını, gelecek için bile olsa, istemiyor..... Bölüşmenin ancak askerlik yönünden büyük özverileri göze alarak elde edebileceğini anlarsa, Lâtinleri sokmamak için Amerikanın güdümcülük görüşünü tutar ve destekler. Nitekim, Morison (Morisson) gibi tanınmış kişiler Amerikanın Türkiyede genel güdüm almasını istiyorlar. Biz, İstanbulda kendimiz için bütün eski ve yeni Türkiye sınırlarını kapsamak üzere geçici bir Amerikan güdümünü, katlanılabilir kötü durum olarak görüyoruz. Ulusun rahatlığını ve gelişimini sağlayacak ve halkımızı; köyleri, sağlığı ve düşünüşü ile yepyeni bir halk haline koyabilecek bir hükümet anlayışı ve uygulaması bize gereklidir. Bu işin istediği para, uzmanlık ve güc bizde yok. Yabancı devletlerden ödünç para almak, siyasal tutsaklığı artırıyor. Bugünkü hükümet adamlarına değer vermeseyse bile, halkı ve halk hükümeti kurmayı ayrı sayan FİLİPİN gibi yabancı bir ülkeyi bugün kendi kendini yönetebilen yepyeni bir makine haline koyan Amerika, bu konuda çok işimize geliyor. Onbeş yirmi yıl sıkıntı çektikten sonra yeni bir Türkiyeyi; her kişisi öğrenimi ve anlayışı ile gerçek bağımsızlığı kafasında ve cebinde taşıyan bir Türkiyeyi, ancak yeni dünyanın yeteneği yaratabilir.*

Yurdumuzda boy ölçüşen devletleri ve kuvvetleri uzaklaştırabilecek bir yardımcı bize gerek. Bunu ancak Avrupa dışında ve Avrupadan güçlü bir elde bulabiliriz..... Onurumuzdan epeyce vazgeçmek zorunda bulunuyoruz. Amerikanın yönetim makinesi dinsiz ve milliyetsizdir. O, çok düzenli, çeşitli soy ve mezhepte adamları çok bağdaşık olarak bir arada tutmanın yolunu biliyor. Bir ulus, içtenlikle Amerikan ulusuna başvurursa, girdikleri ülkenin ve ulusun yararına nasıl bir yönetim kurabildiklerini Avrupaya gös-

(109) Söylev s. 69, (Nutuk s. 100-101).

termek isterler. *Resmî ve özel Amerikan düşüncesi, gizli olarak şudur* : Türkiyeyi hiçbir parçaya ayırmamak, eski sınırları içinde bütün olarak bırakmak koşuluyla *genel ve bir tek güdüm* kurmak istiyorlar. Eğer güdüm alırlarsa bunu, bütün ulusları eşit koşullar altında bir yurt çocuğu sayarak, alacaklarını en önemli çevrelerinden öğrendim. *Anadoluda olup bitenleri dikkat ve sevgiyle izleyen bir Amerika var...* İşte bütün bunlar karşısında, *bölünme ve çökme korkusu karşısında Amerikaya başvurmak zorunda olduğumuzu* sanıyorum..... *Serüven ve savaş zamanı artık geçmiştir.....* Rauf Bey kardeşimizle sizin temelleri bile çöken zavallı yurdumuz için uzakları görerek birlikte düşünüp çalışmanızı bekliyoruz.....»¹¹⁰

Sivas Kongresinde Rauf bey de açıkça Amerikan mandasını savunmuştu : «Bu güdüm işi üzerinde şimdiye dek gerek basın ve gerekse başka çevrelerce bir çok sözler söylendi. Yüce kurulunuz, *dış destek düşüncesini kabul* buyurdu ise de, bu desteği *kimden* isteyeceğimizi belirtmedi. *Amerika olduğu kapalı olarak anlatılıyorsa da*, bence doğrudan doğruya adının söylenmesinde bir sakınca olmaz.»^{111' 112}

Rauf Bey şöyle devam ediyordu : «Bu tehlike karşısında *yurdumuz için en tarafsız durumda bulunan Amerikanın yardımını kabul etmek zorundayız. Ben bu kanıdayım.*»^{113, 114}.

Mustafa Kemal'in Beşinci Tümen Komutanlığına gönderdiği şifrede Bekir Sami beye yönelttiği sorular, manda lehinde ileri sürülen mantıksız görüşleri ve bazı çelişmeleri kolayca ortaya çıkaracak niteliktedir : «Toplantılarına devam eden Doğu illeri Kongresinde, şimdiye kadar olan görüşmelerde, devletin ve ulusun *tam bağımsızlığının savunulmasında direnilmektedir*. Demek ki, daha bizce de koşulları ve niteliği bilinmeyen bir *Amerika güdümünden* kongreye doğrudan doğruya söz açılması pek sakıncalı olacağından, aşağıdaki noktaları açıklayarak bizleri tezelden aydınlatmanızı özellikle rica ederiz :

a) «*Tam bir bağımsızlık istenmeye kalkılırsa ülkemiz bir çok parçalara ayrılacaktır*» buyuruluyor. *Bu kanının kaynağı nedir?*

(110) Söylev s. 64-67 (Nutuk s. 95-98).

(111) Bak : Sivas Kongresi Tutanakları s. 73; aslı : 82.

(112) Söylev s. 76 (Nutuk s. 111). Ayrıca bak : Sivas Kongresi Tutanakları s. 74; aslı : 82.

(113) Söylev s. 78, Nutuk s. 114; keza bak. Sivas Kongresi Tutanakları

(114) Çok ilginç olan bir nokta da, Sivas Kongresi sırasında mandayı savunmuş bulunan bütün şahısların, sonradan Atatürk'e hasım, hatta düşman olmalarıdır.

b) Ülke bütünlüğünden, ülkenin bölünmezliği mi yoksa *EGEMENLİK HAKLARI* mı anlaşılacaktır?

c) Bütün Osmanlı ülkesini kapsayacak meşruiyetimiz ve dışarda temsilci bulundurma hakkımız yürürlükte kalmak üzere *bir devletin güdümünü istemeyi, en yararlı bir çözüm yolu olarak görüyorsunuz*. Ancak temsilcinin ileri sürdüğünü bildirdiğiniz şeylerle bu çözüm yolu *çelişmeli* görünüyor. Çünkü *meşruiyetimiz* yürürlükte kalınca hükümet, *yasama organından* güven oyu almış ve *onun denetimi* altına girmiş bir kurul olur ki, artık bu kurulun meydana getirilmesinde *Amerikanın eli ve etkisi* olamaz. Öyle ise, ya meşruiyet yürürlüktedir ve *adaletli bir hükümet kurulmasını Amerikadan istemeye yer yoktur*; ya da, *adaletli bir hükümetin kurulması Amerikadan istenilince* meşruiyetin yürürlüğü sözde kalır.....»¹¹⁵

Bekir Sami Beyin tatmin edici olmaktan çok uzak olan cevabında ise şöyle deniliyordu :

«a — *Tam bağımsızlık istenirse* ülkemizin bir çok parçalara bölünmesi ve *bir kaç devletin güdümü altına girmesi* Dörtler Kurulunca kararlaştırılmıştır. *Bunu önlemek için tek devletin güdümünü istemenin* en uygun olacağını söylemiştir.

b — *Yalnız egemenlik hakları* söz konusudur, *ülkemizin bütün* olarak bizde kalması temel ilkedir.

c — Amerikadan herhangi biçimde bir hükümet kuruvermesini istemiyeceğiz. Amerikaya, *adaletli bir hükümet kuracağımız* konusunda *sağlam söz vereceğiz*. Anayasamız hükümleri yürürlükte kalmak, padişah soyunun her türlü egemenlik haklarına dokunulmamak ve dışarda temsilcilerimiz eskisi gibi bulunmak koşullarıyla *Amerikan hükümetinin mutluluğumuza ve gelişmemize yardım etmesini isteyeceğiz*. İsteyeceğimiz güdüm bu biçimdedir.»¹¹⁶

Mustafa Kemal, Erzurumdan 1.8. 1919 da Bekir Sami beye gönderdiği şifrede, meselenin can alan sorusunu yöneltmiştir : «Amerikan güdümcülüğü üzerine son açıklamanızı öğrendik. Bize elverişli bunca koşullar ileri sürebilecek olan Amerikan hükümeti, *böyle bir güdümcülüğü kabul etmesine yani buna katlanmasına karşılık, Amerika adına ne gibi faydalar ve çıkarlar sağla-*

(115) *Söylev* s. 62-63, (*Nutuk* s. 91-92. Ayrıntılar için bak : *Söylev* s. 61, *Nutuk* s. 90-91).

(116) *Söylev* s. 63, (*Nutuk* s. 93).

miş olacaktır? Bununla kendi hesaplarına ne amaç güdüyorlar?»¹¹⁷.

Yardımcının ve mandacının, *kendi çıkarı olmaksızın* bu gibi maceralara girmesinin söz konusu olamayacağı gerçeğini ortaya koyan bu sözleri, bugün özellikle «ekonomik ve askerî yardımı sadece insancıl amaçlarla yaptıklarını iddia eden yeni sömürücüler» in kıraldan çok kıralcı olan savunucularının demagojik açıklamaları karşısında özellikle hatırlamak gerekir.

Sömürgeciliğin (emperyalizmin) ve yeni sömürgeciliğin (yeni emperyalizmin) batılı inceleyicileri bile, yardımda bulunan kapitalist devletin sadece kendi aşırı çıkarları için bu yola gittiğini ve sıkışarak yardım isteme hatasını işleyen ulusu feci biçimde sömürdüğünü veya ezdiğini kısmen ortaya koymaktadırlar¹¹⁸.

Sivas Kongresinde *Vasıf* bey de, «bir mandaya ihtiyacımız olduğunda, *Hami* beyle tamamen hemfikir» olduğunu söylüyor¹¹⁹, sadece ileri süreceğimiz şartların iyi olmasını sağlamaya çalışmamız gerektiği üzerinde duruyordu¹²⁰. Ona göre mandanın üç türü vardı ki, bunlardan birincisi bedevî kavimler ve sömürgeler üzerine, ikincisi Dünya Savaşından sonra bağımsızlıklarını elde etmiş milletler, örneğin Ermeniler üzerine konulacak, Üçüncüsü Dünya Savaşından önce de bağımsız olan devletler hakkında söz konusu olacak mandadır ki, işte bizimki bu üçüncü kısma girmektedir; hatta bu kısma giren biricik mandadır¹²¹.

Manda çözümünü benimseyiş, yalnız İstanbuldaki bazı kişilere özge de değildir. Büyük Nutuktaki şu sözler, bugün bile benzerine

(117) *Söylev* s. 64, (*Nutuk* s. 94).

(118) Örneğin Latin Amerika hakkında bak : **Gustav Beyhaut, Süd-und Mittelamerika II**, Von der Unabhaengigkeit bis zur Krise der Gegenwart (Fischer Weltgeschichte), Frankfurt am Main 1965 s. 151-153, 179-184 ve 313-325 ve genellikle bu kitabın bütününe; Prof. **Gola Mann**'ın yayınladığı **Propylaeen Weltgeschichte Berlin-Frankfurt-Wien** 1961. cilt 10, s. 303-376.

(119) Sivas Kongresinde manda çözümünün bir numaralı savunucusu olarak nitelendirdiğimiz **Hami** beyin sözlerini, bu bölümde sık sık aktaracağız.

(120) «Bir kere esas itibariyle mandayı kabul edelim de, şartları hakkında daha sonra görüşürüz.» (**Sivas Kongresi Tutanakları**, s. 52; aslı s. 57 de).

(121) Bakınız : **Sivas Kongresi Tutanakları** s. 47-48, aslı s. 51-52. **Hami** bey de mandanın bu ayırımına katılmaktadır. Bak : **Sivas Kongresi Tutanakları** s. 48; aslı : s. 52.

pek çok rastladığımız, «aşırı batı hayranı» ve «kendilerini aşağılık duygusuna kaptırmış kişiler»in sözlerini değerlendirme bakımından çok ilginçtir :

«Sinop'a yeni atanan bir mutasarrıfın, zavallı halka gürültü partırdı arasında imza ettirdiği uzun yazılar içinde şu satırlar gizleniyordu : «Türkler ilerleyip gelişemediyse ve *Avrupanın uygarlık ilkelerini kabul edip sindiremediyse* bu da şimdiye değin iyi bir yönetime kavuşamadığından ileri gelmiştir. Türk ulusu, ancak kendi padişahının buyruğu ve egemenliği altında olmak koşuluyla *Avrupanın gözetim ve denetiminde kurulacak bir yönetim örgütü ile yaşayabilir.*» Baylar, Sinop halkı adına İtilâf devletleri temsilcilerine verilen 3 Haziran 1919 günlü bu andırının altındaki imzalara göz gezdirirken müftü vekili efendinin imzasının yanında gördüğüm imza, bilginize sunduğum satırları yazan ve yazdıran ruhu bulup çıkarmama yaradı. O imza, Hürriyet ve İtilâf Fırkası İkinci Başkanı olan kişinin imzası idi.»¹²².

Üstelik vesayet (manda) rejiminin kurulması için, bir de «ricada bulunmamız», yani «boyunduruğu kendi elimizle boynumuza geçirmemiz» gerekirmiş :

Teslim etmek gerekir ki, Amerikalılar —bir bakıma— İngilizlerden daha usta sömürgeci olmuşlardır. Yeni emperyalizmin inceleklerini daha iyi kavramışlardır. *İngilizler* bir çok doğulu memleketi ve Afrika ülkelerini zorla işgal ettikleri halde, *Amerikalılar* vesayetleri altına alacakları memleketerin kendilerine *başvurarak vesayet altına girmek için rica* ve istirhamda bulunmalarını sağlayabilmişler (deyim caiz ise : tezgâhlamayı başarabilmişler) dir. Gerçi Amerikan politikacıları, kurnazlık, rüşvet, para ile destekleme ve buna benzer yöntemler amaca ulaştırmayınca —en son Vietnam'da ve ondan önce de bir çok yerde¹²³ — ortaya koydukları gibi, iradelerini başka uluslara silâhla dikte etme bakımından, İngilizlerden hiç de geri kalmadıklarını fazlasiyle isbatlamışlarsa da, «Amerikan emperyalizmi»nin özelliği, silâh dışındaki araçlardan yoğun olarak faydalanmasındadır.

Bugün «ekonomik ve askerî yardım» için, hatta Amerikan Şirketlerinin geri kalmış memleketlerde «yatırımlarda bulunarak o memleketleri sömürmeleri ve bütün pazarlarını işgal etmeleri» için

(122) Söylev s. 16-17. (Nutuk s. 24).

(123) Özellikle bak : Doç. Dr. Türkkaya Ataöv, *Amerikan Belgeleriyle, Amerikan emperyalizminin doğuşu*, Ankara, 1968.

dahi, bu memleketlerin temsilcileri, açıkça Amerikan vesayetine (mandasına) *ulaşabilme çabası* içinde bulunmuşlardır ve bulunmaktadırlar. Türkiye bakımından bu garip yola, daha 1919 da gidilmişti. Osmanlı devletinin Amerikan mandası altına girmesi için —yani bu nimete kavuşabilme amacıyle—, *Türklerin çabalar sarfetmesi gerektiği* telkin edilmek isteniyordu. Bakınız, Amerikan mandasının en ateşli savunucularından *Hami Bey*, Amerikan mandasına «kavuşabilmemiz» (!) için 1919 da ne diyor :

«Acaba Amerika Türkiye mandasını kabul edecek mi, etmiyecek mi? Zaten Mr. Browne da bu meşkûkiyeti teslim ettiğinden, muvaffak olmak için *propaganda yapma*ğımızı tavsiye ediyordu. Bendeniz de muhtıramda Amerikanın mutlaka kabul edeceğini iddia etmedim; yalnız *kabul ettirmeğe çalışmalıyız* fikriyle hareket ettim.»¹²⁴

Aynı mahiyetteki görüşler mütareke yıllarında ve Kurtuluş Savaşı süresince başka bir çok Amerikancı tarafından da savunulmuştur¹²⁵.

Buna karşılık, *gelecek yardım uğruna bağımsızlığın elden gitmesine razı olusun*, kendi elimizle felâketimizi hazırlamaktan başka bir anlama gelmiyeceği gerçeğini de, daha Sivas Kongresinde bazı *dürüst ve cesur siyaset adamları belirtmişti* :^{126 127}

(124) Sivas Kongresi Tutanakları (İğdemir) s. 66; aslı : s. 74.

(125) Bir kaç not ötede Kara Vasıf beyin **Büyük Nutuk**'tan aktardığımız sözlerine bakınız. **Söylev** s. 69-70.

(126) Ahmet Nuri bey şöyle diyodu : «Bugün müstakil yaşamak için müstakil yaşamağa azmetmek lâzımdır. Bu millet müstakillen yaşamak için her şeyden evvel kendi kaynaklarına dayanmak lâzım gelir. Onun için evvelâ manda kelimesinin katiyen reddini talep ediyorum. Zira bugün müstakil yaşayabilmek, evvelâ bir orduya malik olmakla ve ondan sonra da para bulmak ve coğrafi ve hudut durumumuzu emin bir hale getirmekle sağlanabilir. Bu cihetlerden hangi devletin müzaheretini talep edebilirsiniz? Amerika müzaheretini mi? Fakat unutmalıyım ki idari vekâlet (vekâleti idariye) demek, «sen idareye muktedir değilsin, ben muktedirim!» demektir! Böyle bir mandayı bugün nasıl olur da biz kendi memleketimize kabul ederiz? (Sivas Kongresi Tutanakları s. 61-62).

(127) Bizim korkaklar veya hainler, manda idaresini sağlamak için uğraşırken, emperyalist devletler de, hem parçalamak hem de manda altına almak için çabalarına devam etmekte idiler. Mustafa Kemal Ankara'ya geldiğinin ertesi günü bu konuda şöyle diyodu : «Şeref ve namusları üzerine imza etmiş oldukları mütarekenamenin hiçbir noktasına riayet etmedikten başka 12. maddenin ahkâmına muhalif olmak üzere devletimizi manda altına almak ve hatta büsbütün inkısama uğratan kararlarına kadar ileri gittiler.» (Atatürk, Ankara 28.12.1920, **Söylev ve Demeçler** c. 2 s. 7).

Vesayet (manda), bağımsızlıkla bağdaşabilirmiş :

Dün olduğu gibi bugün de, bazı politikacıların mantığında ve dilinde, kavramlar niteliklerini değiştirmektedirler. Bu gibiler, birbiriyle açıkça çelişen kavramları aynı zamanda savunabilmek gibi bir «hüner» i gösterebiliyorlar. İçtenlikten yoksun veya kavramları birbirinden ayırt edemiyen bu düşünüşteki kişiler, siyahla beyazı bağdaştırmanın yolunu buldukları kanısındadırlar. Böyle bir bağdaşma sonucunda ortaya çıkan artık gridir. Grinin, beyaz ya da siyah olmadığı şüphesizdir. «Vesayetle bağdaşan bir bağımsızlık» da, «tam ve gerçek bağımsızlık» değil, olsa olsa sadece «yarı bağımsızlık», başka bir deyimle «yarı bağımlılık» dır. Hatta uygulamada, «en önemli noktalarda kendisini gösteren bağımlılık», fiilen «tam bağımlılık» sonucunu bile doğurabilir. İşte bugün geri kalmış bir ülkenin, örneğin Türkiyenin çeşitli önemli noktalarda ve alanlarda bağımlı duruma gelmesini küçümsemeye çalışan kişilerin tutumlarını aydınlatma bakımından, bu düşünüşün Sivas Kongresindeki öncülerini gün ışığına çıkarmak faydalı olacaktır. Gerçekten, Sivas Kongresi sırasında, bu gibi «kavram canbazları»na bol bol rastlanmaktadır. Bu nedenle zamanımızda, hem «Amerikanın vesayetini kabul eden, onsuz yaşamıyacağımızı, ona tâbi olmamızın normal bir şey olduğunu» belirten, hem de «bağımsızlık edebiyatından faydalanmayı ihmal etmeyen» siyaset adamlarının varlığına tanık oldukça, Sivas Kongresindeki Amerikancıların sözlerini ve tutumunu hatırlamak ve hatırlatmak gerekiyor.

Mustafa Kemal, Sivas Kongresindeki görüşmeleri anlatırken, bağımsızlıkla, güdümü bağdaştırmaya çalışan bu kelime canbazları hakkında şöyle diyordu : «Refet beyin söylediği şeydi : «*Güdümün bağımsızlığı z e d e l e m i y e c e ğ i kuşku götürmez iken, bazı arkadaşlarımız : «Bağımsız mı kalacağız, yoksa güdümü mü kabul edeceğiz?» yollu bir takım düşünceler ileri sürüyorlar. Onun için her şeyden önce güdümün ne olduğu anlaşılmalıdır. Bununla birlikte, güdümden söz açmadan önce de, zihinleri gıcıklayan bu raporda, bu deyim ne gözle bakıldığını anlamak gerekir. Fazıl Paşa Hazretleri, «bağımsızlığı koruma koşulu ile güdüm» buyuruyorlar.»¹²⁸.*

«Refet bey diyordu ki : «Bizim, Amerikan güdümünü yeğ tutmaktan amacımız, *bütün toplumları tutsak kılan; yürekleri, vicdanları söndüren İngiliz güdümünden kurtulmak, yumuşak ve ulusların vicdanlarına saygı gösteren Amerikayı kabul etmektir. Yoksa,*

asıl iş para işi değildir. Söz olarak, *güdümlü ile bağımsızlık birbirine engel şeyler değildir; yalnız, eğer biz gerçekte güçlü olmazsak, işte o zaman güdümlü altında eziliriz ve o zaman güdümlü bizim için bağımsızlığı bozucu olur.*»¹²⁹.

Bugün Amerikanın vesayetini savundukları halde bağımsızlığımızın da hiçbir suretule zedelenmeyeceğini (hatta gölgelenmeyeceğini) iddia eden (bağımsızlığımızı zedelemeye razı olmanın vatana ihanet olduğunu teslim ettikleri halde, tuttukları sakat yolu kusursuz sayan) bazı kelime oyuncuları vardır ki, bunların «çelişme şaheseri olan açıklamaları» nı dinlediğimiz zaman, Sivas Kongresindeki görüşmeleri dinler gibi oluyoruz.

-
- (129) **Söylev s. 73; Nutuk s. 107.** Refet beyin sözlerini tutanaklardan aynen naklediyoruz: «**Bizim Amerikan mandasını tercih etmekten maksadımız, İngiliz Mandasından kurtulmak ve sakin ve milletlerin vicdanlarına riayetkâr Amerika'yı kabul etmektir; yoksa asıl iş para meselesi değildir.** Amerika'dan uzaktayız, o bizi gelip İngiltere gibi tazyik edemez! Lâf itibariyle manda ile istiklâl birbirine mani şeyler değildir. Yalnız eğer biz hakikatte kuvvetli olmayacak olursak, işte o zaman mandanın altında **eziliriz** ve o zaman manda bizim için bağımsızlığı bozucu (muhil-li istiklâl) olur. **Bir de diyelim ki, biz harici ve dahili bir istiklâli-tam isteriz! Fakat acaba kendi başımıza yapabilecek miyiz, yapamayacak mıyız? Ondan evvel, acaba bizi kendi başımıza bırakacaklar mı bırakmayacaklar mı?** Şurası muhakkaktır ki, bugün bizi İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan taksim etmek istiyorlar. Fakat eğer biz bugün bir devletin kefaleti altında bir sulh akdedecek olursak, ileride müsait şerait altında bulunur bulunmaz hemen döner ve kendi faidemizi temin ederiz. Bunların herhalde **tek bir kefalet** olması müreccahtır; bu da **ancak Amerika** olabilir. Bu işi bitirmek için herhalde bir **Amerika kefaleti** kabul etmek mecburiyetindeyiz. Yirminci asırda beşyüz milyon lira borcu, harap bir memleketi, pek münbit olmıyan bir toprağı ve ancak on, onbeş milyon lira **varidatı** olan bir kavim için bir **müzaheretî hariciye olmaksızın idamei hayat etmek imkânı** olamaz! Allah muhafaza buyursun, eğer İzmir Yunanistan'da kalsa ve aramızda bir muhabere açılrsa, düşmanımız Yunanistandan vapurla asker getireceğı halde, acaba biz Erzurumdan hangi şömendöferle nakliyatımızı yapabileceğiz? Binaenaleyh Amerikan mandası her şeyden evvel bir kefil ve müzahir bulmak için lâzımdır, şimdiye kadar ne çektiysek, hep İngiltere'den çektik. Bu sebeple İngiltere'nin elinde oyuncak olmamak için herhalde onun rakibi olan **Amerika'nın mandasına muhtacız!** Şimdi mağlûp olduğumuzdan, biz düşmanlarımıza ancak Amerika ile beraber, düşmanlarımız kadar müterakki bir memleketle beraber rekabet edebiliriz. Manda, eşkâli umumiyesiyle **istiklâle mani değildir.**» (Sivas Kongresi Tutanakları s. 58-59, aslı s. 63-65).

Belki iyi niyet sahibi bir *Fazıl Paşa*, kendisi gibi manda savunucularından *Hâmi* ve *Bekir Sami* beyleri savunurken bakınız neler demekte idi :

«Raif efendi kardeşimiz *istiklâlimizin ref'iyle mandanın kabulü gibi bir fikir dermeyan ettiğimizi* söylüyor; Bendeniz bu iddiayı, Bekir Sami ve Hâmi beyler de dahil olduğu halde her üçümüz namına reddederim! Biz mandayı kabul ediyoruz da, istiklâl istemiyoruz demedik! Eğer maksadımız bu ise, her üçümüzü de *hain-i vatan telâkki* ederim! *Manda demek, siyaseten olmaktan ziyade iktisadî memleketin imar ve ilâsı için lâzım gelen muavenet ve müzaheret demektir.* Zaten okunan raporda *nasıl bir manda istediğimiz musarrahtır. Kuvve-i teşriiyemiz, siyaset-i hariciyemiz, istiklâlîmiz baki kalmak şartıyla bir manda kabul edebiliriz. Mandater ANCAK İKTİSADİYATIMIZA, ZİRAATİMİZE, İDAREMİZİN İSLAHINA çalışacak, memleketin imarına para sarfedecek; ve bu sarfettiği para da tabii bize ikrar edilmiş mahiyette olacaktır. İSTİKLALİ SİYASÎ, ADLÎ ve MALLÎMİZ BAKİ kalacaktır. Mandater buraya bir ilâ (kalkınma) ve imar programıyla gelecektir; işte bizim istediğimiz manda budur!»¹³⁰.*

Osman Nuri bey de bunlara kanmıştı : «Hâmi beye sordum; mandanın bağımsızlığı zedelediğini (muhil-li istiklâl) olmadığını söylediler! Bağımsızlığı kefalet altına alır (kâfildir) buyurdular. Bendeniz, Devletler hukukunda kabul olunan *bağımsızlığın korunması kaydıyla manda kabul edilmesini teklif edelim dedim.* Bunu *Fazıl Paşa* da kabul buyurdular. Bendeniz bu surette tekliflerde buldum ve arkadaşlarım da kabul buyurdular.».

Bu sözler, siyasal hayatımız için iki bakımdan son derece önemlidir :

Önce görüyoruz ki, *vaktiyle* Amerikan mandasını isteyenler dahi, daha ziyade ekonomik alanda bağımlılığı düşünmüş kimselerdi. Onlar bile, siyasî ve askerî bağımsızlığın yüzde yüz ortadan kalkmasını isteyen kimseler değildi. Ve bu ekonomik bağımlılığın (ve yönetime karışmanın), istiklâlimize bağdaşabileceğini sanma gafletinde, bugünkü Amerikancılarla ortak düşünüşe sahiptiler.

İkincisi (ve çok daha önemli olan nokta) da şudur : Atatürk'ün, gerek büyük söylevinde, gerek bir çok söylev ve konuşmasında şid-

(130) *Sivas Kongresi Tutanakları*, s. 54, aslı s. 59.

detle reddettiği ve «ya istiklâl ya ölüm!» özdeyişini bile kullanmasına sebep olan «Kurtuluş Savaşı yıllarının Amerikan mandası tezi», bugün yine savunulan, resmî, gayri resmî ağızlarda «memleket severliğin söz götürmez bir kanıtı» (!) olarak ileri sürülen «ancak Amerikan yardımı ile yaşarız felsefesi»nin ta kendisidir. *Fazıl Paşa'nın* yukarıda aktardığımız sözlerine temel teşkil eden dünya ve toplum görüşü, bütün yönleriyle, bugünkü «Amerikan yardımı savunucuları»nın * dünya anlayışından başka bir şey değildir.

Şu halde, 1919 daki koşullar altında bile, böyle bir Amerikan vesayetini (Amerikan mandasını) reddeden Mustafa Kemal'in, bugünkü koşullar altında aynı nitelikteki bir vesayeti reddedeceği kuşkusuzdur. İstiklâl Savaşının en kötü koşulları altında böyle bir vesayeti bağımsızlığımızla, haysiyetimizle bağdaşmaz bir çözüm olarak nitelendiren Atatürk'ün, bugün bizi bir çok noktalarda bağımlı duruma koyan bir yardımı da —koşulları böyle kaldıkça— aynı surette nitelendireceğinden şüphe etmiyoruz.

Amerikanın kanadı altına girmenin (Amerikan himayesinin) kötü bir tarafı olmadığını, *sadece «manda, güdüm» sözcüğünün insanı rahatsız ettiğini*, yoksa işin içeriğinden (muhtevasından) çekinmemek gerektiğini daha 1919 da iddia edenlere karşı, Atatürk gereken uyarılarda bulunmuştu. Örneğin bunlardan *Kara Vastıf beye* (19.8.1919 da) vermiş olduğu cevaplardaki çeşitli cümleler ve sorular, manda ile bağımsızlığın bağdaşmazlığını pek iyi bir biçimde belirtmekte idi :

«Sözü edilen Amerika güdüm ve yardımının pek çok dikkatle incelenmesi ve ulusal amacımızla karşılaştırılması pek önemlidir. İstanbulda çalışanların amacı, ulusun birliği, bağımsızlık ve egemenliğin sağlanması diye anlatıldığına ve gösterildiğine göre, Amerikanın güdümü kabul edilince bu amaç, dokunulmaz olarak kalabilir mi?»¹³¹.

Güdümlü durumda olduğumuzu itiraf etmek rahatsız edince, gerçeği tersine çevirerek şirin hale getirecek kelimeler uydurma yolu :

Bugün olduğu gibi, daha 1919 da da, gerçekleri saklayabilmek için *masum kelimeler bulma* çabasında, akıl almıyacak zorlamalar

(*) «Amerikan yardımının vazgeçilmezliğini ve koşullarını savunanların»...

(131) *Söylev* s. 70 (*Nutuk* s. 103).

yapıldığı ve marifetler gösterildiğine rastlamaktayız. Bugün nasıl «üs yok tesis var», «bağımlılık durumu yok, ittifak ilişkisi var» gibi sözler arkasında, fiilen «bağlılık (tabi olma) durumu» nasıl savunuluyorsa, Kurtuluş Savaşı yıllarında da aynı kurnazlıklara başvurulmak istenmişti. Evet güdümcüler, güdüm altına girmekte bir sakınca bulunmadığını savunma konusunda o kadar ileri gitmişlerdir ki, kelimelerin irkilme yaratmaması için, gerekirse manda yerine *en güzel ve cazip* kelimeyi kullanabileceklerini dahi belirtmişlerdir. Evet, bir çok siyaset adamı, en kötü ve haysiyet kırıcı durumları bile ülküleştirme (idealize etme), makbul ve muteber bir durum gibi gösterme, yani «bir tür vaftiz» (!) ile kavramları değiştirme ve böylece halkı aldatma yoluna sapmaktadır. Toplumumuzu yabancı bir devletin vesayeti (mandası, himayesi) altına sokanların, attıkları yanlış ve zararlı adımı tamamen caiz bir girişim olarak gösterme amacıyla her sözcüğü kullanabileceklerini kanıtlama bakımından, Hâmi beyin «*Manda altına girdik demiyelim de, isterlerse «d e v l e t i e b e d m ü d d e t olduk!»* diyelim yolundaki cümlesi^{132, 133} gerçekten eşine az rastlanacak bir örnek teşkil eder. Bu sözler bugünkü Amerikancıların bir çoğunun, «bağımsızlık savunucularından bile daha çok memleketçi ve milliyetçi» oldukları havasını yaratmak isteyen zihniyetlerini yani «kavram sahtecilikleri»ni ortaya koyma bakımından, zamanımızı da aydınlatıcı niteliktedir :

«Hâmi bey : «Eski *Sadrazam İzzet Paşa* Hazretlerini görmeğe gitmiştim. Her halde kendileri de *bir güdümün bizim için gerekli olduğu kanısında idiler*. Bir kaç gün sonra şunu anlattılar : Amerika Soruşturma Kurulu Üyeleri, İzzet Paşayı ziyaret ederek : «Eğer siz Erzurum ve Sivas Kongrelerine *Amerikanın güdümünü istetecek olursanız, Amerika da Osmanlı Devletinin güdümcülüğünü ka-*

(132) **Sivas Kongresi Tutanakları**, s. 69; aslı : s. 79.

(133) 1919 da Sivas Kongresinde bir **Raif Efendi**'nin «manda ve istiklâl» konusundaki sözlerini okuyanlar, «sorunları kelime oyunu ve şirin deyimleri kullanmakla çözüverme» çabası içinde olanların her zaman var olabildiğini, pek açık bir biçimde görecektirler : «İstiklâliyet ile manda arasında ne fark vardır? Daha doğrusu **manda** tabirini kullandığımız zaman artık **istiklâliyet** tabirini kullanmıyacaksak, mandayı kabul etmemeğe burada karar verelim. Hâmi bey ve Bekir Sami bey biraderlerimizin istiklâl aleyhindeki sözlerinden anlıyorum ki, «mandayı kabul edelim, istiklâlden bahsetmiyelim!» demek istiyorlar. Halbuki ben deniz manda tabirini kullanmakta bir ihtiyaç görmüyorum. Bu **tabirin yerine istiklâliyet kelimesini kabul edelim**. Mademki her halde bir siyâsi münasebete girmek mecburiyetindeyiz, onun **ismine manda demiyelim de «müzaheret» diyelim!.. Manda tabirini reddetmeliyiz!**» (**Sivas Kongresi Tutanakları**, s. 54; aslı : s. 58).

bul edecektir» demişler... Paşa, her halde böyle bir çareye başvurmak zorunda bulunduğumuzu söyledi. İzzet Paşa da bu yolla istenecek bir güdümün yüzde doksan kabul edilebileceği kanısındadır. Paşa, ulusun isteğine dayanmaksızın Amerikanın güdümcülüğü kabul edemeyeceğini; Kongrece belirtilecek isteğin Avrupa Devletlerine karşı Amerika için bir dayanak olacağını bile söyledi. Güdümün kendisinden çok adına takılanlar, yok yere kaygıya düşüyorlar. Kelimenin önemi yoktur. Önem, işin özünde ve niteliğindedir. Güdüm altına girdik demiyelim de isterlerse, sonsuz yaşayacak devlet olduk diyelim.»¹³⁴

Benzeri konuşmalar, yukarıda yaptığımız başka aktarmalarda da yer almaktadır^{134a}.

Kelime oyunu ile «bağımlılık durumunu saklamak» isteyenlere karşı *Hüsrev Sami* beyin şöyle bağırdığı işitildi: «Fakat bizim bu çalışmadan amacımız, kendimizi savunarak *sonsuz yaşayacak olduğumuzu kanıtlamaktır!*»¹³⁵

Amerika, «ehveni şer» (kötünün hafifi) dir; ve başka çare yoktur :

Bugün ne olursa olsun (bütün koşullar altında) Amerikanın yardımını isterken herşeyi ona bırakmayı kabul edenlerce temsil edilen «Amerikanın vesayeti de belki günün birinde emperyalist bir mahiyet alabilir, fakat öteki düşman varken, biz yine de Amerikanın dikenlerine katlanmağa mecburuz» yolundaki yanlış ve zararlı

(134) **Söylev** s. 75 (**Nutuk** s. 110).

«HAMİ BEY — Kelimenin ve tabirin hiçbir ehemmiyeti yoktur. Zaten «**manda**» kelimesi de henüz Türkçeye tecrüme edilmemiştir! Binaenaleyh en çok hoşlandıkları bir kelimeyi mukabil ittihaz edebilirler! Ondan dolayı **hiç mütesir olmasınlar!** Bu kelime esasen Fransızcadır, arzu buyururlarsa bendeniz istedikleri gibi **parlak bir surette tercüme ederim;** hatta isterlerse «**manda**» demek «**Devlet-i ebet müddet**» demektir **der, işin içinden çıkarız!** Her halde merak etmesinler ! Manda tabiri Efendi Hazretlerini pek **korkutmuş;** halbuki biz **mandaya** mukabil **istiklalimizden vazgeçelim demedik!** ve hatta kabili tasavvur olan her türlü şerait-i istiklâliyeyi dermeyan ederek manda talep edelim dedik. REFET BEY — **Mandanın istiklâli ihlâl etmiyeceği muhakkak iken,** bazı rüfekamız «**müstakil mi kalacağız, yoksa mandayı mı kabul edeceğiz?**» tarzında bir takım mütalâalar dermeyan ediyorlar!» (**Sivas Kongresi Tutanakları**, s. 54-55; aslı : s. 59-60. Ayrıca bak a.g.e. s. 70.)

(134a) Ayrıca bak : Dip notu 141.

(135) **Söylev** s. 75; aslı : **Nutuk** s. 110. Keza bakınız **Sivas Kongresi Tutanakları**, s. 69; aslı : s. 79.

görüş de, 1919 larda savunucularını bulmuştu. Onlar da aynı yargı sonucunda Amerikan mandasını kabul ediyorlardı. Bakınız mandacıların başında gelen *Hâmi* bey ne diyor : «Fakat acaba *insaniyet-perver* bir Amerika, bütün vaadlerini (mevaidini) ayaklar altına alarak gelecekte bizim için bir tehlike teşkil edebilir mi? Acaba Birleşik Devletler de *Avrupavarî emperyalist* olarak bizi ezmeğe çalışabilir mi? Bu ihtimali varit bile telâkki edecek olsak, yine bugün başka çaremiz olmadığını gözönünde tutarak kabule mecburuz»¹³⁶.

Amerikanın «ehveni şer» olduğu görüşü de, yine 1919 danberi «muhakkak bir efendi aramağa alışmış ruhlar» için, kendisine başvurulagelen eski bir gerekçedir. Bunlar, «sanki muhakkak surette iki efendiden birini seçmek zorunluğu varmış» gibi düşünmeğe alışmış kişilerdir. «Hiç ikmsenin vasiliğini tanımayarak, kendi gücüne güvenmek suretiyle bağımsızlığı sağlama» gibi en normal bir yol adeta hiç yokmuşcasına, «ya o, ya bu» mantığı ile sonuca ulaşmaktadırlar. *Vasıf* bey konuşmasını şu sözlerle bitiriyordu : «... İstanbuldaki Amerikalılar : «Güdümden korkmayınız, Milletler Cemiyeti Tüzüğünde yer almıştır.» diyorlar. İşte bütün bu nedenlerden ötürü, İngiltereyi kendimize temelli düşman, Amerikayı da *k a t l a n ı l a b i l i r b i r k ö t ü y ö n e t i c i* sayıyorum.»¹³⁷.

Sivas Kongresinde çeşitli manda savunucularının, *mandanın koşullarını dahi bilmeden* ve önceden saptamak zorunluğunu dahi duymadan, mandadan yana olmaları, bu koşulların *sonradan saptanabileceğini* söyleyebilmeleri, gerçekten ibret vericidir. Ve bu kişilerin, *yabancı boyunduruğu altına girmeye ne kadar teşne* olduklarının açık delilini teşkil eder. Bugün de aynı zihniyeti hortlamış buluyoruz. Bazı ikili anlaşmaların mahiyeti, her çözüme peşinen razı olan bir zihniyeti yansıtmaktadır¹³⁸.

Mandacılar, bir yandan bağımsızlıkla veyasetin bağdaşırılığını belirtirken, bir yandan da bu vesayetin sağlayacağı olanaklar sayesinde bağımsızlığımızın gerçekleştirilebileceğini ileri sürmekte idiler. Örneğin *Kara Vasıf* Beyin 17.8.1919 günlü kapalı telinde, bu ko-

(136) Sivas Kongresi Tutanakları, s. 65; aslı s. 73.

(137) «... İşte bütün bu esbaba mebni İngiltere'yi kendimize daimî düşman ve Amerika'yı da ehveni şer addediyorum.» (Söylev s. 76; aslı : Nutuk s. 111).

(138) Bu noktaya Atatürk Büyük Nutkunda dokunmaktadır : «Vasıf bey İlk genel olarak güdümü kabul edelim de koşulları üzerinde sonradan görüşürüz, dedi.» (Söylev s. 71). Keza bakınız : Sivas Kongresi Tutanakları, s. 52; aslı : 56.

nuda şu sözler yer almakta idi : «Amerikanın güdümiünden yararlanarak ö b ü r a l ç a k l a r ı çıkarabiliriz; sonra yalnızca Amerikalılarla karşılaşabiliriz ve onlarla uğraşmak da kolay olur. Bir de Amerikalılar bizi pek çok kınıyorlar. Yani Hükümeti aşağılıyorlar, ulusumuzu da kınıyorlar.»¹³⁹.

Büyük bir devletin vesayetinin, yalnız askerî sebeplerle değil, aynı zamanda malî ve ekonomik sebeplerle de zorunlu olduğu iddiası :

Zamanımızda Amerikanın vesayetini savunanların bir kısmı, bunun Rusya tehlikesi karşısında askerî bakımdan zorunlu olduğunu ileri sürerken, birçok siyaset ve iş adamı da, aynı zamanda ekonomik ve malî sebeplerden ötürü Amerikan yardımına ve Amerikan vesayetine muhtaç olduğumuzu iddia etmektedirler. Aynen 1919 larda da tutum böyle idi. İki görüşün de savunucuları vardı. *Vasıf* bey, malî ve ekonomik nedenlerden ötürü manda altına girmeğe mecbur olduğumuzu şöyle belirtiyordu :

«Bugün bir müzaheret istemek mecburiyetinde olduğumuza kaniim. Bütün devletler bizi tamamen müstakil bile bırakacaklarını söyleseler, yine müzaherete muhtacız. 400 ilâ 500 milyon lira borcumuz var; bu parayı kimse kimseye bağışlayamaz; bize bunu ödeyiniz diyecekler; halbuki bizim varidatımız faizine bile kâfi değildir! O zaman müşkül bir vaziyette kalacağız. Bunun için müstakil yaşamağa vaziyeti maliyemiz müsait değildir. Sonra yanibaşımızda bizi taksim etmeği emel edinmiş hükümetler var; onların ihtirasatına karşı mahvoluruz! Parasız, ordusuz ne yapabiliriz? Onlar tayyare ile havada uçuyorlar, biz henüz kağı arabasından kurtulamıyoruz! Onlar dritnot yapıyorlar, biz yelkenli bir gemi yapamıyoruz. Bu halde bugün i s t i k l â l i m i z i kurtarsak bile, yine günün birinde bizi taksim ederler. İngiliz siyaseti, bizi uyandırmamak istiyor.»¹⁴⁰.

Vasıf bey, bize vasi olacak devletin hem çok zengin ve hem de bizim servet kaynaklarımızı iyi tanıyan bir devlet olması zorunluluğunu belirterek, bunun Amerika olabileceği sonucuna ulaşmakta idi :

«Bu sebeple Seciye ve millî topluluğumuzu parçalanmaktan kurtarmak için herhalde e h v e n - i ş e r olan Amerika müzahe-

(139) Söylev s. 69-70, (Nutuk s. 101-102).

(140) Sivas Kongresi Tutanakları, s. 70; aslı : s. 80.

*retini istemeğe mecburuz. Bize mandater olacak devlet, hem gayet zengin, hem de memleketimizin menabi-i servetine vakıf olmalıdır. Böyle iki devlet vardır: Biri Amerika, diğeri İngiltere. Fakat Amerika ehven-i şerdir; çünkü ziraat memleketidir; Avrupaya hayvan ve un verir. Bu hususta bize çok yardım edebilir. Servet itibariyle de Amerika daha zengindir.»*¹⁴¹.

Sivas Kongresinin bir numaralı manda taraftarı *Hâmi* bey de, gerek ekonomik ve malî, gerek idarî alanda Amerikanın vesayetini savunuyordu :

«Ben en ziyade içteki durumumuz ve şartlarımız bakımından mandaya lüzum göstermiştim. İdarî seviyemizle malî ve iktisadî durumumuz herhalde bir müzaheret ihtiyacında bulunduğumuzun en büyük delâilidir. Bendenizin itikadınca, hiçbir yabancı müzaheretine muhtaç olmaksızın tamamiyle müstakil ve daha doğrusu başıboş (*serazad*) olarak yaşayamayacağımızın sebepleri işte bu kendi özel durumumuzda mündemiçti. Refet beyefendi de bu dahilî nokta-i nazara mukabil haricî nokta-i nazardan da herhalde bir müzaheret ihtiyacında bulunduğumuzu isbat ettiler. Binaenaleyh artık bugün manda mı, müzaheret mi, ismine ne dersiniz deyin, mutlaka hariçten bir yardım ihtiyacında bulunduğumuz tezahür etmiş demektir.»¹⁴².

Hami beyin manda konusundaki meşhur cümlesi şudur : «Herhalde bir müzaherete muhtacız; ve bunun en ilkel delili de, devlet gelirinin ancak borcumuzun faizini karşılayabilmesidir»¹⁴³.

İşte bugün Türkiyemizin Amerikan yardımı, Amerikan ittifakı, Amerikan ikili anlaşmaları, kısacası Amerikan vesayeti (müzahereti) olmaksızın yaşayamayacağını iddia edenler de, hemen hemen bu gerekçelere dayanmaktadırlar. Oysa vesayet altında kalan (ekonomik hyatına el atılmış olan) bir devlet, bugünkü ekonomik sömürme metodlarının kaçınılmaz sonucu olarak, hiçbir zaman ulusal iktisat alanında belini doğrultmamakta, bağımsız bir hale gelemekte; ve kendi ihtiyaçlarını en iyi biçimde karşılamamanın yöntemlerine kavuşamıyan dışa bağlı bir ekonomi sistemi içinde kalmaya mahkûm olmaktadır.

(141) Sivas Kongresi Tutanakları, s. 70; aslı : s. 80.

(142) Sivas Kongresi Tutanakları, s. 63; aslı : s. 69-70.

(143) Sivas Kongresi Tutanakları, s. 53; aslı : s. 58.

Burada ayrıntılarına girmemize imkân olmasa da, şu gerçeği belirtmekle yetineceğiz ki, Milletlerarası kapitalizmin yardımı sayesinde ekonomik kalkınmaya ulaşabilmiş, yabancılardan vizesine tâbi olmaksızın kendi kendini tamamlıyabilme ve gelişebilme olanağına sahip sağlam bir ekonomik yaşantıya ulaşabilmiş tek toplum yoktur. Osmanlı Devletinin çöküşünde baş rolü oynayan nedenin, malî ve ekonomik alanda bağımsızlığını kaybetmesi olduğu, bugün artık kanıtlanmıştır. Doğu devletleri arasında kalkınmayı ve sanayileşmeyi gerçekleştirebilmiş tek devlet olan *Japonya*'nın, bu amaca *ekonomik bağımsızlık sayesinde* varabilmiş bulunması da, bu alandaki görüşümüzün doğruluğunu perçinlemektedir¹⁴⁴.

Mandanın şu veya bu biçimi onur ve cesaretle bağdaşmaz; mandaya razı oluş, haysiyet ve cesareten yoksun politikacıların oyunlarına ve oldubittilerine dayanabilir :

Manda zihniyetinin karşısına çıkabilmek, her şeyden önce *bir dünya görüşüne ve bir onur anlayışına* dayanır. Gerek kişilerin gerek ulusların, başka kişi veya başka ulusların koltuğu altında hayatlarını devam ettirmesinde önemli bir sakınca görmiyenler, başka bir devletin herhangi bir biçimdeki mandasına razı olabilir. Dünyada sadece maddî çıkarları her şeyin üstünde görenler ve gelecek kuşakları değil sadece kendi kişisel durumlarını gözönünde bulunduranlar, «ya efendi gibi yaşamak, ya hiç yaşamamak», «ya halkın ve gelecek kuşakların maddî ve manevî varlıklarını geliştirebilmelerinin bütün koşullarını korumak ve yaratmak, yahut da bu uğurda bütün tehlikeleri göze almanın lüzumunu kabul etmek» yoluna gidemezler. Bu «onur inancı ve bilinci», zamanımızda gerek başka az gelişmiş uluslar, gerek doğrudan doğruya Türkiyemiz için en önemli sorunlardan biridir. Tutulacak anayolun çözümü, bu noktada düğümlenmektedir. Biran için farz ve kabul edelim ki, ekonomik ve diğer vesayet sistemlerini benimsediğimiz zaman, uzunca bir süre halk ve yöneticileri rahat edecek ve her alanda daha bol tüketim olanaklarına kavuşabileceklerdir. Gerçekten böyle olsa bile, bir kuşağın *bu maddî* çıkarları yüzünden, hem kişisel ve ulusal onurun çığnenmesini ve hem de gelecek kuşakların «bağımsızlığın verdiği büyük olanaklardan yoksun kalması»nı kabul etmeğe ve nihayet bir ulusun bağımlı duruma düşmesine razı olmaya, bugünkü kuşakların ve yöneticilerin hakkı var mıdır?!

Bu onur anlayış ve inancı iledir ki, *Mustafa Kemal*, 20.8.1919 günü Sivas Valisi *Reşit Paşaya* çektiği telgrafta şöyle diyordu :

(144) Bak : Dip notu 14.

«Burada şunu da bilginize sunayım ki, ben ne Fransızların ve ne de herhangi bir yabancı devletin yardımına gönül indirecek* değilim. Benim için en büyük barınma yeri ve yardım kaynağı ulusumun kucağıdır.»¹⁴⁵

Gazi, aynı yargıyı, aynı inancı, Büyük Nutukta daha da geliştirerek kesin sonuca ulaşmıştır: «Bu kararın dayandığı en sağlam düşünüş ve mantık şu idi: Temel ilke, Türk ulusunun *onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır*. Bu, ancak *tam bağımsız* olmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin ve gönençli olursa olsun, *bağımsızlıktan yoksun bir ulus*, uygar insanlık karşısında *uşak durumunda* kalmaktan kendini kurtaramaz. *Yabancı bir devletin koruyuculuğunu istemek, insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir*. Gerçekten *bu aşağılık duruma düşmemiş* olanların, isteyerek başlarına yabancı bir yönetici getirmeleri hiç düşünülemez. Oysa, *Türkün onuru*, ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. *Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yokolsun, daha iyidir*. Öyleyse, *ya bağımsızlık ya ölüm!*»¹⁴⁶

Mandaya (vesayete) razı oluş, genellikle *cesaret yoksulluğundan*, zorluklar karşısında kaçıştan, yani *karamsar* bir zihniyetten ileri gelmektedir. Kurtuluş Savaşı yıllarında da Amerikan mandasından yana olanlar, bizim Yunanlılarla başa çıkamayacağımızı kabul eden kişilerdir. Örneğin *Refet bey*, Sivas Kongresinde pek zararlı etkiler yapan konuşmasında bu düşünüşü açıkça yansıtmıştı¹⁴⁷. Atatürk onun konuşmasına ilişkin olarak şöyle diyor: «Bu parlak ve ustaca söylevin, dinleyenlerin düşünce ve kanıları üzerinde yapabileceği *yanıltıcı etkinin* ölçüsünü kolaylıkla kavrayabilirsiniz. Bunun ardından gelebilecek olan aynı düşüncedeki söylevleriyle *kongre üyelerinin büsbütün zehirlenmesine meydan vermemek* ve özel aydınlatma ve uyarmalara zaman bulabilmek için hemen: «On dakika dinlenelim efendim» diyerek oturuma ara verdim»¹⁴⁸.

(145) Söylev s. 54; aslı: Nutuk s. 80.

(*) «... tenezzül eden...».

(146) Söylev s. 9; Nutuk s. 13.

(147) Bak: Sivas Kongresi Tutanakları s. 55-60; aslı: s. 61-66.

(148) Söylev s. 74. Bak: Sivas Kongresi Tutanakları, s. 60; aslı: s. 66.

Amerikanın yardımları (müzaheretleri), kendi ekonomik çıkarlarına, emperyalist amaçlarına hizmet içindir; yoksa Türkiyeyi kurtarmak veya yükseltmeğe yönelmiş değildir ve olamaz :

Bugün dış ilişkilerimizde, özellikle bize «ekonomik ve askerî yardımda bulunan» Amerika Birleşik Devletleriyle olan ilişkilerimizde, en önemli noktalardan biri, bu «yardımlar»ın yardımda bulunan devlet bakımından ne gibi hedeflere yönelmiş olduğu, yani yardımın amacını ve dürtüsünü doğru (objektif) olarak saptamaktır.

Eskiden İngilterenin, Fransanın, Almanyanın, Hollandanın, Belçikanın, Portekiz ve İspanyanın şimdi de Amerikanın nasıl kendi çıkarları için başka ulusların yaşamına karıştığını (emperyalizmin eski ve yeni türlerinin nasıl sömürmeye yönelmiş olduğunu) biraz olsun incelemiş olanlar için, Amerikanın bize yardımlarının niteliği konusunda, aslında herhangi bir tereddüt ve şüpheye yer olmamak gerekirdi. Ancak teorik bir takım varsayımlardan hareket etmiş olmamak için, «Amerikanın, insancıl bazı amaçlarla, örneğin az gelişmiş ulusların yoksulluktan kurtulmalarının dünya barışı için olumlu sonuçlar yaratacağı düşüncesiyle yardımlarda bulunabileceği» tezinin de iyi niyetle ele alınmasını kabul ettik. Ve yıllarca—yani aksi sabit oluncaya kadar— bu görüşe öncelik tanıdık.

Amerikan yardımı, dünyanın her yerinde ne gibi amaçlar gütmüş olursa olsun, biz sadece Türkiyedeki ve İkinci Dünya savaşından sonraki tutumu değerlendirmek istediğimizden, Amerikanın Türkiye ile ilişkilerinin *bencil amaçlarını açıkça ortaya koyan adımlar* atılmadığı sürece, *zamanımızdaki yeni koşullar altında* ulusların birbirine yaptıkları yardımda *emperyalizmden başka hedeflerin de söz konusu olabileceği* yolundaki iddiaları, teorik düşüncelerle reddetmek yoluna gitmedik.

Fakat Amerikan yardımının, gerek ekonomik, gerek askerî alanda sadece Amerikanın çıkarlarını (ve hem de aşırı suretle bu çıkarları) gözönünde bulundurduğunu, yardım edilen ülkenin ve toplumun yararlarının ise hiç hesaba katmadığını, çeşitli alanlardaki somut yarar çatışmalarında, hele «*petrol ve maden avı*»nda gördükten sonradır ki, Amerikanın yaptığı bütün «yardımlar»ın, sadece «kendisine yaptığı yardım», yani «bir sömürü aracı ve tertibi» olduğunu kabul etmenin, daha doğru bir değerlendirme sayılmasını teslim zorunluğu duyduk. Marksist teoriden hareket etmiyerek, yani «kapitalist bir ülke olan Amerika, ancak sömürü amacıyla yabancı ülkelere gidebilir» yolunda genel bir görüşü esas almıyarak so-

mut olaylara dayanmak suretiyle bir yargıya varan daha bir çok yazarın tutumu aynıdır.

Şimdi Birinci Dünya Savaşından sonraki ilk yıllara döndüğümüz zaman da, aynı gerçeği tesbit etmekteyiz: Amerikanın bir takım ittifak ilişkilerine, hatta savaşa bile *ticarî amaçlarla girdiği* gerçeğini, —talihin ne garip cilvesidir ki— bizzat memleketimizin tanınmış mandacıları bile itiraf etmişlerdir. Ancak bugünün bütün gerçekleri inkâr etmeyi huy edinmiş gizli mandacıları, bu içtenliği gösterememektedirler... Evet, 1919 yılının daha insafli, hiç değilse yaptıkları teklifin zayıf, hatta utandırıcı yönlerini de teslim eden, fakat yeter cesarete sahip olmadıklarından, tam bağımsızlık için sert bir savaşı göze alamayan mandacıları, *Amerikan vesayetinin çeşitli sakıncalarına* dokundukları gibi, Amerikanın gerek dünya harbine girişinin¹⁴⁹, gerek Türkiye üzerinde bir manda yönetimini

(149) **Hâmi** bey şöyle diyordu: «Harbin başlangıcında Amerika uzun süre tarafsızlığını muhafaza ettiğinden, Avrupa'ya ve özellikle savaşan zümrelere karşı satıcı durumunda bulundu; ihracatının büyük kısmı da savaş malzemesine (mühimmata) inhisar ettiğinden, **Amerika'da savaş sanayii** az zamanda olağanüstü bir surette arttı. Fakat İtilâf devletlerine olan ihracatı, dörtlü ittifak devletlerine olan gönderimlerinden 20-30 misli fazla tutuyor ve bu suretle de **Amerika ticaretin en büyük kârını hasımlarımızdan** görüyordu... Bu suretle İtilâfın harp malzemesi itibariyle en büyük kaynağı Amerika olduğundan, Almanlar buna engel olmak için denizaltı savaşını şiddetlendirdikleri ve sonuç olarak Amerika Birleşik Cumhuriyetleri **dış ticaretine büyük bir darbe vurdukları** vakit, Washington Hükümetini pek büyük bir bunalım karşısında bırakmışlardı: Çünkü ülkenin olağanüstü ilerleyen **savaş sanayii en büyük mahrecinden yoksun oluyor** ve bu suretle ulusal ticaret sarsılıyordu! Bundan ötürü hükümet, ulusa karşı ya eski mahreci geri vermek ve yahut **yeni bir müşteri bulmak** zorunluğunda kalmıştı... **Harp malzemesine yeni bir müşteri bulmak** şıkkı tercih edildi: Bu müşteri Avrupa'da olamazdı; çünkü ulaştırma pek büyük bir tehlike altında idi ve zaten ondan dolayı o mahreç kaybedilmiş gibi idi; bu sebeple her halde Amerika'da bir müşteri bulmak lâzım geldi ve işte o müşteri de **bizzat Amerika Hükümeti** oldu! binaenaleyh Amerika hükümeti **her şeyden önce savaş malzemesi satın almak için harbe girmiştir**, denilebilir. Bu müthiş tarihî olayın en büyük sebebi, gerçekte, işte **bu ticaret zorunluğu** idi. Amerika harbe girdikten sonra... başlangıçtaki ihracatına yeniden devamla başladı; bu suretle Dünya savaşının başından sonuna kadar satıcı durumunda bulunarak, Avrupa'dan akıp gelen paranın etkisi ile para çokluğundan doğan bir para bunalımına uğramıştır, denilebilir. Bundan ötürü Amerika **dün nasıl harp malzemesi ihracı zorunluğunda idiyse, bugün de adeta para ihracı zorunluğunda** gibi bir durumdadır; bu nedenle, bu sefer de, **para servetine bir mahreç bulmak isteyeceğini pek tabii** sayarım. Acaba

kabul etmek istemesinin *ekonomik çıkarlara dayandığını* belirtmişlerdir.

Amerikanın Türkiye üzerinde manda sağlama arzusunda yalnız *ticarî amaçların* değil, aynı zamanda *dünyanın bir numaralı devleti haline gelme* amacının da rol oynayacağı, daha 1919 da Vasıf bey tarafından çok iyi belirtilmişti ¹⁵⁰.

Küçük ve muhtaç bir devletin, kuvvetli bir devletle çok sıkı bir ittifak ilişkisine girişmesi, «bağımsızlığını tahrip etmek, bo-yunduruğu kendi eliyle boynuna geçirmek»tir.

Yeni himaye ve yardım usullerinin bağımsızlığı nasıl ortadan kaldıracığını, daha Sivas Kongresi sırasında (1919 da) bazı siyaset adamları görebilmekte idiler. Bakınız manda taraftarı olan *Refet* bey dahi —daha önceki ve sonraki sözleriyle çelişme içinde olsa bile— bu gerçek üzerinde nasıl duruyor : «Milletler Cemiyetinin mandayı üç şekle taksim ettiği... bir de bizim gibi devletler için ayrı ayrı mandalar vaz'ettiği zaman mandanın esas itibariyle istiklâlâle mani olmayacağı anlaşılıyordu. Fakat acaba böyle midir? Acaba manda istiklâlî ihlâl etmiyecek miydi? Acaba karşı karşıya bulunan *bir zayıf ile bir kuvvetliden zayıfı kuvvetlisinin mandası altına girmekle hakikatte kuvvetin (kuvvetlinin) bo-yunduruğu altına girmiş olmuyor muydu?* Acaba manda denilen şey, ittihad, ittifak, muhadenet kelimeleri gibi bir şey miydi?» diyordu ¹⁵¹. Biraz sonra da şöyle devam ediyor : «Manda ve istiklâl : kuvvetli misiniz? İstiklâliniz vardır, *zayıf mısınız? Manda altındasınız.*» ¹⁵².

dünyada para için **bizim memleketten mükemmel mahreç** tasavvur edilebilir mi? İşte en ziyade bu iktisadî nedenler etkisi ile savaşa girmiş bir Amerika'nın, yine aynı sebepler altında Osmanlı mandasını kabul etmekten kaçınmıyacağını, bundan ötürü muhtemel sayıyorum.» (Sivas Kongresi Tutanakları, s. 66-67; aslı : s. 75-76).

(150) «Amerika Hükümeti, milletine üç senede bitmek üzere İngiliz donanmasına **faik bir donanma inşasını** kabul ettirmiştir. Bu suretle haki-miyet-i bahriyeyi aldıktan sonra, İngilizler balıkçılıktan başka bir şey yapamıyacaklardır. Bu donanmanın inşasındaki maksat elde fazla demir bulundurmamak değil, **serbest bir piyasa husule getirmek** ve bunun için İngiltere'nin elinden Mısır ve saireyi kurtarmaktır. Fakat bu donanmanın bir **kara kuvveti** ile de takviyesi lâzım gelir; bu da ancak **bizim ordumuzla olabilir.** Binaenaleyh hem siyasetçe, hem askerlikçe kendilerine lâzım olduğumuzdan **bizi hoş tutacakları** tabiidir. İngiltere'yi kendimize daima düşman ve Amerika'yı da ehven-i şer addediyorum.» (Sivas Kongresi Tutanakları, s. 71, aslı s. 81).

(151) Sivas Kongresi Tutanakları, s. 56, aslı s. 61.

(152) Sivas Kongresi Tutanakları, s. 58, aslı s. 63.

Çok kuvvetli bir devletle, zayıf bir devlet ittifak yaparsa, hele bu ittifak ilişkisinde zayıf devlet *kuvvetli devlete çeşitli bakımlardan muhtaç* durumda ise, bu halin bağımsızlığı nasıl *tamamen ortadan kaldıracığını*, —şiddetle manda taraftarı olan— *Hâmi bey* bile açıkça belirtmek dürüstlüğüne gösterebilmişti : «Ben de kaniim ki, kuvvetlinin zayıf ile ittifakında, her halde *tarafardan biri* zarar görecektir ve o zarar görecektir taraf da her halde *zayıf* olacaktır! Öyle bir ittifak ancak *kurt ile koyunun ittifakı* kadar samimi olabilir! Çar İkinci Aleksandr'ın pek ilginç ve son derece ibret verici saydığım bir sözü var : Birgün bakanlarından biriyle görüşürken Çar birdenbire «Biz *Türkiye'yi ya mahvetmeli, yahut da bizimle ittifak ettirmeliyiz*» demiş!.. Aleksandr'ın bu sözü, gerçeğin ve kerametinin ta kendisi idi (ayn-ı isabet, mahz-ı kerametti). Gerçekten, bizim için, *Rus ittifakiyle devletimizin çökmesi (inkirazı) arasında pek büyük bir fark* olamazdı. Hünkâr İskeleyi Muahedenamesi bu hakikatin delillerinden olduğu gibi, son *Alman ittifakı da* bunun pek kuvvetsiz bir delili sayılamazdı.»¹⁵³.

Ne gariptir ki, bu gerçekleri, zamanımızın gizli manda taraftarları itiraf etmek cesaret ve dürüstlüğüne gösteremiyorlar. Bir çok ekonomik, malî, askerî, adlî, kültürel, yönetsel bağımlılığa götüren çözümleri benimseme sonucunda Amerikan vesayetini savundukları halde, «bu durumun bağımlılık demek olmadığını, bunun *üzülecek veya değiştirilecek bir yönü bulunmadığını* söylemek gibi, gerçekçilik ve memleketçilikle bağdaşamıyacak bir yol tutmaktadırlar.

Vesayet altında bulunan ülkenin bağımsızlık durumunun, her iki devlet arasındaki kuvvet farkına göre niteliğini çok değiştirebileceği, kuvvetsiz devlet, kuvvetli devlete ciddi surette muhtaç ve tabi duruma düşerse, bunun küçük devlet için ezici sonuçlar yaratacağı gerçeğini, en başta gelen mandacılar arasında yer alan Refet bey dahi (Sivas Kongresi sırasında) teslim etmişti :

«Manda, eğer zayıf ve zebun, kabiliyetsiz, kuvvetsiz, kansız, *cansız ve vicdan-ı millîden mahrum* bir milletin omuzlarına yükletilecek olursa, onu *ezer*. Kavi, zayıfı siyasetiyle, mesaisiyle, hirsisiyle emellerine ve ihtiraslarına tabi eder. Binaenaleyh manda dış görünüşüyle (*şekl-i zahiri*siyle) *istiklâl*e mani değildir, fakat *zalim bir devlet elinde her şeyden fena* dır. Bilmediğimiz korkunç bir şeyin, tıpkı *ecel gibi bir şeyin* karşısındayız. Ona doğru koşuyoruz...»¹⁵⁴.

(153) Sivas Kongresi Tutanakları, s. 65, aslı : s. 72-73.

(154) Sivas Kongresi Tutanakları, s. 59; aslı s. 65.

Korkak veya hainlerin, *o anda* en yakın tehlikeyi teşkil eden devletlerin hişmindan ve belâlarından kurtulabilmek için, kuvvetli başka bir devleti vasi olarak kabul etmeleri şaşılacak bir şey mi? Onlar, doğrudan doğruya yurdu işgal etmiş düşmanların bile vasilğine razı olmaktan kaçınmamışlardır. Gerçekten mütareke yıllarındaki korkaklarımız ve hainlerimiz, değil Amerikanın vasiliğini, Türkiye'nin paylaşılmasında ve işgalinde en büyük rol oynamış olan İngilterenin himayesini bile savunmakta idiler. *Gazi Mustafa Kemal* bu konuda büyük Nutukta şöyle diyor : «İstanbul'da çeşitli amaçlarla gizli ve açık olmak üzere de, bir takım parti ya da *dernek* adı altında kuruluşlar vardı. İstanbulda önemli sayılacak kuruluşlardan biri *İngiliz Muhipler Cemiyeti* idi. Bu addan İngilizleri sevenlerin kurdukları bir dernek anlaşılmasın. Bence, bu derneği kuranlar, *kendi varlıklarını ve çıkarlarını sevenler* ve kendi varlıklarıyla çıkarlarının dokunulmazlık çaresini Loyd Corç (Lloyd George) hükümeti aracılığıyla İngiliz desteğini sağlamakta arayanlardır. Bu bahtsızların, İngiltere Devletinin, bütünüyle, bir Osmanlı Devleti bırakmak ve korumak isteğinde olup olmayacağını bir kez düşünüp düşünmedikleri üzerinde durmak gerekir. *Bu derneğe girenlerin başında Osmanlı Padişahı ve yeryüzü Halifesi şanını taşıyan Vahdetin, Damat Ferit Paşa, Dahiliye Nazırı olan Ali Kemal, Adil ve Mehmet Ali beyler ve Sait Molla* bulunuyordu. Dernekte İngiliz ulusundan kimi serüvenciler de vardı. Örneğin : Rahip Fru (Frew) gibi. Anlaşıldığına göre, derneğin başkanı Fru idi.»¹⁵⁵

Mustafa Kemal, Amasya'dan *Kâzım Karabekir Paşaya* gönderdiği şifrede de aynı konu üzerinde durmuştu : «İstanbul tam anlamıyla tekel altında, siyah ufku tamamıyla *İngilizler* tarafından kuşatılmış bulunuyor. Bugünkü kabinde yer alan Bayındırlık Bakanı Ferit, Eğitim Bakanı Sait beyler gibi yüksek görüş erbabı bile, kuşatılmış durumdan hemen kurtulmak ve Anadolu'da kendiliğinden doğacak bir ulusal kuvvetten başka hiçbir umut ve gücün bu devlet ve ulusu kurtarmaya saik olamayacağı ve Batı Anadolu'daki aydınlarca da böyle düşünüldüğü hakkında genel ve ortak kanıyı bildirdi. İstanbul'da *ulusal bağımsızlık zevkinden yoksun bazıları*

(155) *Söylev* s. 4-5, *Nutuk* s. 6-7. İngiliz subaylarının bu görüşleri destekleyici telkinlerde bulduklarını, Mustafa Kemal, Sadarete gönderdiği raporda şöyle belirtiyordu : «İngiliz subayları, **Osmanlı Hükümetinin, Türkiye'yi kendi kendine idare edemeyeceği**, bir kaç seneler olsun **ecnebi müdahale ve siyanetine** müftekir bulunduğu zemininde bir fikir ileri sürmüşlerdir» (*Atatürk*, Samsun 22.5.1919, Tamim-Telgraflar, s. 24).

nın, İngiliz esaretine gitmekte sakınca (beis) görmedikleri anlaşılıyor.»^{156 157}

Emperyalist devletlerle ilişkisi olan bazı derneklerin, masum isimlerine rağmen, daima iki kimliğe sahip oldukları ve perde arkasında korkunç eylemleri yönettikleri gerçeğini, Atatürk daha Kurtuluş Savaşı sırasında pek iyi öğrenmiş ve bu gerçeği ilân etmişti :

«Bu derneğin iki görünüşü ve niteliği vardı. Biri dış görünüşü ve uygarca girişimlerle İngiliz desteğini istemeğe ve sağlamağa yönelen niteliği idi. Ötekisi, gizli yönü idi. Asıl çalışma bu yöndeydi. Yurt içinde örgütler kurarak ayaklanma ve başkaldırmalara yolaçmak, ulusal bilinci işlemez kılmak, yabancı devletlerin işe karışmalarını kolaylaştırmak gibi hayınca girişimler, derneğin bu gizli kolunca yönetilmekteydi. Sait Mollanın derneğin açık girişimlerinde

(156) Atatürk, 23.6.1919, Tamim ve Telgraflar s. 40.

(157) Yeri gelmişken yabancılarla ilişkide bir takım derneklerin olumsuz rollerine ve etkilerine de dokunmak isteriz : Türkiye'nin egemenliğini ikili anlaşmalarla zedelemiş hiç değilse gölgelemiş olan ve bunda ısrar ederek Türkiye'yi bağımlı bir devlet haline getirmek isteyen Amerikalı'larla birlikte dernekler kurup bunlara üye olmayı ve böylece onların sağladığı bazı kolaylıklardan faydalanmağa çalışmayı, biz Türkiye'nin yararları ile çatışır buluyoruz. Millî Kurtuluş Savaşı günlerinde Türkiye'nin egemenliğine ve bağımsızlığına musallat Devletlerin uyruklularıyla birlikte kurulan derneklere ilişkin olarak, Mustafa Kemal' in (2.10.1919 da) Dahiliye Nazırı Cemal Paşaya çektiği telgrafta şu cümlelere rastlanır :

«İstanbul'dan alınan güvenilir haberlerde İngilizler ile İngiliz Muhipler Cemiyeti, İtilâf ve Hürriyet ve Nigehbancaların Hıristiyan azınlıklarla işbirliği yaptıkları ve Anadoluya birçok bozguncular gönderecek ulusal örgütleri bozmaya... Konya'ya gönderilen Vali Suphi beyin, İngiliz Muhipler Cemiyeti İstanbul Yönetim Kurulu üyelerinden olduğunu Konya'da Refet beye söylemiş bulunduğunun...» (Söylev s. 179; aslı : Nutuk 261-262).

Bu hatırlatmayı yapmamızın nedeni, zamanımızda «Türkiye'nin yararlarını hiçbir suretle gözönünde bulundurmamayan «aşırı bir Amerikan dostluğu» propogandasının, çeşitli biçimde birçok dernek aracılığı ile de sağlanmasıdır. Birçok Türk-Amerikan derneği, açık veya kapalı yoldan, Amerika'nın Türkiye'deki vesayet sistemini «sempatik, faydalı, lüzumlu, hatta zorunlu» olarak gösterme çabası içindedir. Çeşitli masum isimler taşıyan bu derneklerin, Türk toplumuna kademe kademe zararlı sonuçlara ulaştırma yolunda bulduklarını ve bu bakımdan mütareke yıllarının yukarıda adıgeçen derneklerine ilişkin sözlerin bugün de geçerli olduğunu belirtmek isteriz. Bu sözlerle, o derneklere üye olan herkesin bu kötü ve kapalı niyetin farkında olduğunu ve araçlığı bile bile kabul ettiğini asla söylemek istemiyoruz. Aldanan bir çok üyenin varlığı şüphesizdir.

olduğu gibi gizli işlerinde de ondan daha çok rol oynadığı görülecektir.»¹⁵⁸

Bir yabancı devletin ülkemizde bazı kuruluşlarının olması, belki büyük bir tehlike teşkil etmiyebilir. Fakat bir yabancı devlet ve özellikle dünya devleti olma çabası içinde bulunan emperyalist bir devlet, memleketimizde geniş örgütlenme imkânına, hele toplum hayatının çeşitli alanlarında çalışmakta olan kuruluşlara sahip olursa, bu durum, o devletin Türkiyeyi kontrol etmesi olanağını yaratır. Hele bunlara bir de gizli örgütler eklenince, büyük, güçlü, zengin bir devlet, bu örgütler yardımı ile Türkiyede Devlet içinde devlet olur; ve siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamımıza dolaylı olarak egemen duruma gelebilir. İşte bu oyunda başta ticaret şirketleri olmak üzere, masum adlar taşıyan dernekler veya son derece masum olan «barış gönüllüleri» (!) bile bir rol almaktadırlar.

Yöneticiler bir ölçüde gafillik ve bir ölçüde de hainlik içinde olurlarsa, halk, bir süre «vesayet peşindeki devletle olan ilişkideki gerçek durumu» görmekte tam bir zorlukla karşılaşır. «Büyük bir devletin bizi himaye etmesi» yolundaki teklifleri masum göstererek halkı aldatmak, hiç değilse onu kararsızlık (tereddüt) içerisine düşürmek mümkündür. Mustafa Kemal Kurtuluş Savaşı yıllarında Hakimiyeti Milliye Gazetesine verdiği bir demeçte bu konuda şöyle diyordu :

«En aydın sayılan insanların *manda tutkusu (meclûbiyeti) ile adeta milletin istiklâl ruhunu yıkmak için gafilâne bir çalışma ve sürekli çaba içinde çırpındıklarını* hayretle görüyordum. Ben artık şu noktaları gayet vazih mütalâa edebiliyordum: Düşmanlar *istiklâlimizi* imhaya karar vermişlerdir; *bu hakikatı millet henüz tamamiyle keşfetmemiştir*. Çünkü İstanbul karanlık sisler içinde boğulmuştur. Oradaki zekâlar, oradaki vicdanlar bir taraftan doğrudan doğruya düşman tazyiki, diğer taraftan düşman işfaliyle bunalmış ve bunaltılmış bir halde idi.»¹⁵⁹

Türk yurdunun ve halkının bağımsızlığını ve güvenliğini ulusun ve devletin kendi gücüne ve mücadele bilincine değil de, büyük devletlerin insafına, «büyük dost»un adalet duygusuna bırakan safdillerin, ulusu ne kadar yanlış bir yola götürdüklerini, aklı başında, biraz bilgi ve cesaret sahibi her Türk kolayca takdir edebilir. Özellikle tarihi, hele sömürgeler tarihini ve zamanımızda fiilî man-

(158) Söylev s. 5 (Nutuk s. 7).

(159) Atatürk, 24.4.1921. Söylev ve Demeçler c. 3 s. 26-27.

da (vesayet) altında bulunan devletlerin nasıl bu hale geldiklerini (yani yeni emperyalizmi) biraz inceleyen kişiler... Eğer bunlar, olaylara ve sorunlara kendi çıkarları açısından değil de, objektif olarak bakabilme yeteneğine de sahiplerse, onların «himaye, manda, müzaheret», hatta «sürekli yardım» gibi ilişkiler arkasında ne niyetlerin yattığını, ve bu ilişkilerin uzantısında (önünde) zayıf devlet için ne büyük tehlikelerin yatmakta olduğunu görmemeleri düşünülemez. Ne yazık ki, sistemli bir biçimde beyinleri yıkayan Amerikan propagandası ve dolarları, geniş kitlelerce gerçeklerin görülmesini imkânsızlaştırmaktadır. 1919 lara geri gidildiği zaman görülür ki, kendi ulusundan kopmuş ve herşeyi yabancıların insafına bağlamış olan iktidarlar, düşmandan bile yardım bekleyebilmektedir. *Mustafa Kemal* bunlara ilişkin olarak şöyle demektedir :

«Hükûmet bu bildiride, barış üzerindeki görüşünü de şöylece açıklıyor : «*Vilson ilkelerinden gereği gibi yararlanılarak, Osmanlı Devletinin, birlik halinde ve Padişahına bağlı bağımsız bir devlet olarak yaşatılması için girişimden geri durulmıyacaktır... Büyük devletlerin adalet duyguları ve gerçekten gittikçe belirmekte olan Avrupa ve Amerika kamuoyunun ilımlı davranma isteği, bu konuda güven vermektedir.*» Bu biçim bildiriler yayımlamanın amacı, *ulusu aldatmak ve uyusukluğa sürüklemek* değil midir? *Hangi adalatten söz ediliyor? Hangi ilımlı davranma isteğinden dem vuruluyor? Bunların asılları var mıdır? Yurdun merkezinden başlayarak, her yerde yabancıların davranışları, gerçekte bunun tersini isbat edecek açık ve seçik kanıtlar değil miydi?*»¹⁶⁰. «... Gerçekte *Vilson, ilkelerivle birlikte, ortadan çekilmiş ve Osmanlı ülkesine, Suriyede, Filistinde, Irakta, İzmirde, Adanada ve her yerde, düşmanların girişine ilgisiz bulunmuyor muydu?*»¹⁶¹. «Yenilmiş ve ateşkes anlaşması imzalamış olan Osmanlı Devleti, bu *Vilson ilkelerinin gönül okşayıcı ve göz aldatıcı* görünüşüyle bir zaman oyalandı.»¹⁶².

«Ülkemizin ve ulusumuzun başına gelmiş olan bunca felâketler, hiç şüphe etmemelidir ki, *bu gâfil insanların memleketin talih ve iradesini ellerinde tutmuş olmalarından ileri gelmiştir.*»¹⁶³.

Yukarıda bazı örneklerini verdiğimiz yanlış düşünüş karşısında, «geri bırakılmış ve büyük devltelerin —çeşitli nedenlerle— hırslarının çarpıştığı bir noktada varlığını devam ettirme durumunda

(160) *Söylev*, s. 156-157 (*Nutuk* s. 228-229).

(161) *Söylev* s. 157 (*Nutuk* s. 229).

(162) *Söylev*, s. 244 (*Nutuk* s. 357-358).

(163) *Atatürk*, 22.9.1924, *Söylev ve Demeçler*, c. 2, s. 197.

olan bir Ulus ve Devlet» için, Atatürk'ün şu sözleri, değişmez düstur olma değer ve niteliğini asla kaybetmiyecektir :

«Yabancı bir devletin *koruyuculuğunu istemek, insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve beceriksizliği itiraf etmekten başka bir şey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı bir yönetici getirmeleri hiç düşünülemez. Oysa Türkün onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür»*¹⁶⁴.

İşte Atatürk'ün bu sözleri, bugün «Rus uydusu olmak istemiyorsak Amerikanın uydusu olalım» diyen, daha doğrusu böyle demiyerek fikirlerini (davranışlarını) allayıp, pullayıp, süslemesini (idealize etmesini) ve şallayıp gizlemesini beceren, yani «bağımsızlıktan, egemenlikten ve koca koca lâflar sarfetmekten kaçınmıyan, fakat sonuç olarak Amerikanın bir ölçüde uydusu durumuna gelmemizi fiilen savunan» kimselerin kafasına bir tokmak gibi inmektedir. Evet, Rusya saldırırsa, gerekirse *tüm ölür fakat yine de bağımsızlığımızı koruruz*. Bunun aksini düşünenler Türk toplumunda ancak çok küçük bir azınlık olabilir. Amerikaya ise, bağımsızlığımızı *elimizle teslim* etmemizi savunanlar alkış topluyorlar. İşte hem «alçaltan tutum» hem de «büyük tehlike» burada...¹⁶⁵.

Atatürkten ancak küçük bir kısmını aktardığımız yukarıdaki sözler göstermiştir ki, o, kendisini sadece *vatan kurtaran büyük bir asker* ve nihayet *birkaç biçimsel devrimi başarmış* bir devlet adamı düzeyine indirmek isteyenlerin sandığı gibi değildir. Atatürkün örneğin *Toprak reformu, Eğitim reformu* ve madenlerimiz konusunda söylediklerini unutmak isteyenler, son yıllarda özellikle O'nun «*tam bağımsızlık*» ilkesini unutmaya ve bu *kavram ve deyim*'in onun değil, şu veya bu yabancıнын ya da yeni bazı siyaset adamının ürünü olduğunu iddia etmeye büyük özen göstermektedirler.

Gerçeğin böyle olmadığını, bu incelememiz, «Atatürkün ışığında Tam Bağımsızlık İlkesi» başlıklı incelememiz ve bundan sonra yayınlıyacağımız «Atatürkün ışığında satılmış ve hain yöneticiler» başlıklı incelememiz yeterince kanıtlamaktadır. Buna rağmen, Ata-

(164) *Söylev* s. 10, *Nutuk* s. 13.

(165) Atatürk'ün «gafil, kendi kişisel çıkarları peşinde koşan, satılık ve hain yöneticiler konusundaki sözlerini de başka bir inceleme konusu yapmış bulunmaktayız. Kaleme alınması bitmiş bu incelemede Atatürk'ten aktardığımız sözleri, Atatürk'ün bu incelemede yayınladığımız sözlerini tamamlamaktadır.

türkün tam bağımsızlık, özellikle ekonomik bağımsızlık konusundaki kesin direktifini ve önderliğini yine de reddetmek isteyenler, seçtikleri yolu ve benimsedikleri görüşleri savunabilirler. Fakat, bu kişilerin «biz, Atatürkün Tam Bağımsızlık ilkesine veya onun ekonomik, malî ve başkaca sosyal bağımsızlık ilkelerine bağlıyız» diyenlere, «Atatürk'ü kendi istediğiniz biçimde konuşturuyorsunuz, Atatürkçülüğü kötüye kullanıyorsunuz» demeye hakları olmadığını artık bilmeleri gerekir. Yine aynı tekerlemeleri yapmaya devam ederlerse, o zaman gerçekleri tersine çeviren ve bu çarpık yolda bile bile direnen insanlar arasında yer aldıklarını inkâr edemezler.

Bu yazımızı, büyük Devlet adamının Türk Bağımsızlığını kendisine emanet ettiği gelecek kuşaklara seslendiği ölmez söylevlerinden biriyle kapamak istiyoruz :

«Bu yüz yılın savaş alanında ulusumuzu başarıya ulaştıracak bir *ekonomik gelişmeyi* göz önünde tutan *genel öğretim ve eğitim sistemlerimiz*, daha çok kökleşip gelişecek ve ergeç bu başarıyı sağlayacaktır. Bugün artık insanca yaşamamanın koşulları bütün kesinliği ile ortaya çıkmıştır. Bunlara aykırı olan söylentiler doğruluk, iyilik ve inan ilkeleri sayılamaz artık. Gerçek belirdi mi yalan ortadan kalkar. Saçma sapan ve uydurma şeyler, kafalardan çıkmalıdır. *Her türlü yükselmeye ve gelişmeye istekli olan ulusumuzun sosyal devrim adımlarını kesmek, kısaltmak isteyen engeller ortadan kaldırılmalıdır.*

Son sözlerimi, yalnızca, *ülkemizin gençliğine* yöneltmek istiyorum.

Gençler!

Geleceğe *güvenimizi güçlendiren* ve sürdüren sizsiniz. Siz almakta olduğunuz eğitimle, bilgi ile, insanlıktaki üstünlüğün, *yurt sevgisinin, düşünce özgürlüğünün* en değerli örneği olacaksınız. Ey yükselen yeni kuşak! Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk, *onu yükseltecek* ve yaşatacak sizsiniz.»¹⁶⁶

(166) 30.8.1924, Atatürk, Dumlupınar, *Bugünün diliyle Atatürk'ün Söylevleri* s. 139-140 (aşlı : *Söylev ve Demeçler* c. 2, s. 182).